

პრსენალი

18

№ 16 (59). 8 - 21 აგვისტო, 2008. „ქვიჩის პალიზა“. სპეციალურ-ანალიტიკური ჟურნალი. ფასი 1,5 ლარი

1425
2008

**ოვის დანახვის
ზღვარზე...**

**რეაორბაუი
ჩრდილოეთ
საზღვრიდან...**

**კაზაკთა
ლაშქრობები**

**უბლის ტრიუმფი
და კაბანტროვები**

**სათვალა
ღამის
ბრძოლისთვის**

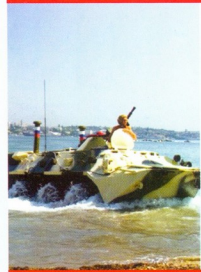
**ჯაშუსები
„აკადემიკოსის“
მანტიაში**

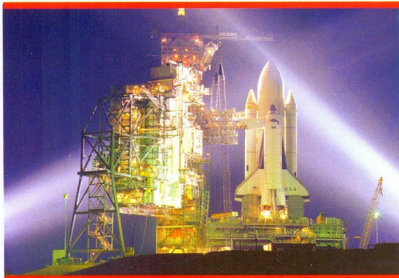
რეპორაჟი პოლიგონიდან

8

რუსეთს შავ ზღვაზე თავისი პოლიგონის გადახედავა უხდება

14

ამერიკული კოსმოსური პროგრამა

24

FARNBOROUGH AIRSHOW-2008

16

შეიარაღებული თვალი

40

რაც არ გაგონებდით ავსტრალიელებს, შვეიცარიელებს დაავიკრიბვინეს

54

სარჩები

- კალენდოსკოპი
- 4 უცხოური ამბები
- რეპორტაჟი საზღვარიდან
- 6 სახტურის იქით ჩეჩნეთია...
- კონფლიქტის ზონა
- 7 ომის დანაშაულის ზღვარზე...
- რეპორტაჟი უოლინგტონიდან
- 8 ქართულ-ამერიკული სწავლება **Immediate Response**
- შესაძრავის აზარი
- 10 სამოქალაქო კონტროლის გაძლიერება არმიაზე
- გაფრთხილება
- 11 როგორ იწყებოდა ყარაბაღის ომი
- სამხედრო სიხსნაობა
- 12 ახალი ჰიპერბერითი რაკეტები
- მეზოპალეო კარისკო
- 14 რუსეთს შავ ზღვაში თავისი პოლიტიკის გადახედვა უხდება
- აღიარო
- 16 **FARNBOROUGH AIRSHOW-2008**
- საუფსასხაპრები
- 19 ფრთხილად, ჯამუშები „აჯადემიოსის“ მანტიაში გამოეყენენ!
- როგორ იცავენ პრეზიდენტებს
- ქოსმოსი
- 24 **SPACE SHUTTLE**
- გამოჩინილი მხედართმთავრები
- 34 ტირანად ქვეული თავისუფლებისათვის მებრძოლი
- მეზის მსოფლიო ისტორია
- 37 ყავაღერიის როლი შუა საუკუნეებში
- განმელოვები
- 40 შეიარაღებული თვადი
- ორადნი
- 44 იეზუიტთა ორდენი
- მნარა გამოყვნილება
- 47 პატარა ომის მძიმე შედეგები
- ფლოტი
- 50 ყახათა სახლვაო ლამქრობები
- ქოსმოსი
- 53 არსენალის ნარაღის მალაზია
- 54 რაც არ გამოუვიდათ ავსტრიელებს, შვეიცარიელებმა დაგვირგვინეს

საქართველოს
საგარეო ურთიერთობების
სამსახური
გ. ი. გ. ლ. ი. მ. თ. ე. კ. ა.

რედაქციის სვეტი

1-ელ აგვისტოს დიდი და პატარა ლიახვის ხეობების შემადგენელ შემოვლით გზაზე ქართველი პოლიციელების პიკაბი ააფეთქეს, ექვსი კაცი დაიჭრა, ერთი – მძიმედ. მანამდე იმავე გზაზე დროებითი აღმინისტრაციის ხელმძღვანელის, დიმიტრი სანაკოევის საავტომობილო კორტეჟი მოხვდა აფეთქებაში...

ჩანს, სეპარატისტებმა და მათთან შეფთმა რუსმა სამხედრო ინსტრუქტორებმა ახალი ძალით დაიწყეს საგზაო ნაღბური ომი ცხინვალის რეგიონში, რათა დიდი ღიახვის ქართული სოფლები მოწყვეტონ საქართველოს.

ქართული მხარის დაეკავტური მოქმედება იქნებოდა მარის შემოვლით გზაზე იმავეს გაკეთება, მაგრამ საბოლოოდ ასეთ საგზაო ნაღბურ ომს გამარჯვებული არ ეყოლება...

ირაკლი ალადაშვილი
გიორგი შორაშოლიანი

ყურადღება!
გამოიწერეთ
„არსენალი“
და მიიღეთ შინ,
თვეში ორჯერ!
ტელ: 42-43-40;
38-26-73

რედაქციის დაუყოხავად
მასაღების გადაბეჭღვა
აჯრძალულია

ყურნალ „არსენალის“
ქველი ნომრების შექენა
შეგიძღლიათ რედაქციამი

გახუთ „აკირის პალიტრის“
ღამტება ©
რედაქციის მისამართია:
თბიღისი, იოსების ქ. №49.
ტელ: 38-37-47
email: arsenali@kvisripalitra.com
ყურნალი გამოღის თვეში
ორჯერ

პირველი ფრანგული „სეზარი“

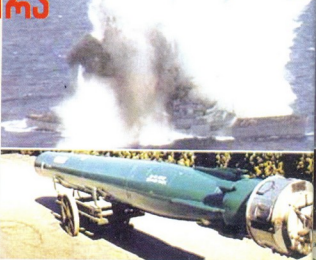
საფრანგეთის თავდაცვის სამინისტროს შეიარაღების გენერალურმა დეპეკაციამ ქვეყნის ვარებს გადასცა პირველი თეთიძეა-ლი სარტალიერი დანადგარი Caesar-ი (CAmion Equipe d'un Systeme d'Artillerie). წლის ბოლომდე საფრანგეთის არმია კიდევ 7 „სეზარს“ მიიღებს. 2004 წლის დეკემბერში ხელმოწერილი კონტრაქტის თანახმად, კომპანია NEXTER-ი (ადრე GIAT INDUSTRIES-ი) საფრანგეთის სახმელეთო ვარებს ახალი თაობის 77 თეთიძეაულ ჰაუბიცას გადასცემს. შეკვეთის, რომლის შესრულება 2011 წლამდე გაგრძელდება, დირებულება უცნობია. საფრანგეთის არმიის ვარა, „სეზარები“ იყიდეს ტალიანდის შეიარაღებულმა ძალებმა და ახლო აღმოსავლეთის ერთ-ერთმა ქვეყანამ (სავარაუდოდ, საუდის არაბეთმა).

CAESAR-ი 155მმ-კალიბრისა და შეუქვლია დახურული პოზიციიდან 40 კმ-ის სიშორეზე ცეცხლის წარმოება. ავტო-ულია საბორბლე ფორმულა 6X6 ავტომობილის შასის საფუ-ველზე, რაც უზრუნველყოფს მის მაღალ მობილურობას, მათ შორის ოღრიწილი ადგილებში. თეთიძეაული ჰაუბიცის მაქსი-მალური სიჩქარეა საათში 80კმ, სვლის მარეე საწვავის მიხედუ-ლი 600კმ-ს შეადგენს, ხოლო მასა 18 ტონას, რაც მისი თეთიძე-რე-ნავ C-130 HERCULES-ებთა და A400M-ებთი ტრანსპორტირე-ბის საშუალებას იძლევა.

ავსტრალიურმა წყალქვეშა ნავმა ამერიკული სომალელი ჩაძირა

პროექტ COLLINS-ის წყალქვეშა ნავმა „ულერმა“ მიმე ტორპედოს ახალი მოდიფიკაცია MK 48 MOD 7-ი გამოცადა. ტორპედო აშშ-სთან ერთობლედ დამუშავდა. ამერიკული ჩამოწერილი სომალელი ტორპედოს მო-ვედრის შექდე ჩაიძირა. MK 48 MOD 7-ის გამოცდა საერთაშორისო სწავლე-ბა RIMPAC-08-ს ფარგლებში ჩატარდა. სწავლებები იენის-იელისში, პაკაის კუნძულების ახლოს გაიმართა. ტორპედოს ახალი მოდიფიკაციის მოთავარი თავისებულება სრულყოფილი პიროლოკატორი CBASS (COMMON BROAD- BAND ADVANCED SONAR SYSTEM), რომელიც წყალმარჩხოხასა და აქტი-ური რადიოელექტრონული წინააღმდეგობის პირობებში წყალზედა და წყ-ალქვეშა მიზნების ეფექტიანად განადგურების შესაძლებლობას იძლევა. დამ-მუშავებელთა განცხადების თანახმად, MK 48 MOD 7 დღეისათვის მსოფლი-ოში საუკეთესო ტორპედოდ ითვლება. მისი ტაქტიკურ-ტექნიკური მახასი-ათებლები გასაიდუმლოებულია. წინამძებელი ვერსია MK-48 ADCAP-ი სიგრძით 5,79 მეტრია და 1662,75 კილოგრამს იწონის. ოფიციალური მონაცემებით, შეუქვლია მიზნის 8 კილომეტრის სიშორეზე განადგურება. ექსპერტთა შეფასებით, ტორპედოს მაქსიმალური სიჩქარე 55 კვანძს (საათში 100 კილომეტრზე მეტს) შეადგენს.

კორეელები მომავლის შახხანებს არევენ

სამხრეთ კორეის სახმელეთო ვარების შეიარაღებაში მომავალი წლიდან ახალი თაობის ავტომატური შახხანა XK-11 შეეა, რომელიც სპეციალური შახხანდის საბრძოლო მასალებით გამანადგურებელი ზემოქმედების ცეცხლის წარმოების საშუალებას იძლევა. დამუშავებლების შეფასებით, მრავალმიზნობრივი შახხანა XK-11 გაცილებითი ვიზინის არსებულ ანალოგებს. მისი გამოცდა 15 თვეს შემდეგდება და მიმდინარე წლის 15 თებერვალს დასრულდა. შექდევი თაობის შახხანები უკვე აშშ-ში, საფრანგეთსა და ვედელოში მუშავდება, მაგრამ სამხრეთ კორეა პირველი იქნება მსოფლიოში, რომელიც შეიარაღებაში მიიღებს ახალი ტიპის ინდივიდუალურ სასროლ იარაღს. XK-11 6,1კვ-ს იწონის, სიგრძით კი 860მმ-ია. ცეცხლის აწარმოებს 5,56მმ კალიბრის სტანდარტული ვანხებით, ასევე 20მმ კალიბრის ყუმბარებით, რომლებიც გამანადგურებელი ზემოქმედების რადიუსის გასაზრდელად მიზნის თავზე 3-4 მეტრის სიმაღლეზე სელება. შახხანა აღჭურვილია ერთი სასხლეტით. XK-11-ის კომპლექტში შედის ლაზერული მანიღოზში, კომბინირებული დასამიზნებელი სისტემა ოპტიკური და ინფრაწი-ოილი არხებით, ასევე ბალისტიკური გამოძივლელი. დამუშავებლების აზრით, ახალი შახხანა ძალზე ეფექტიანი იქნება ქალაქის პირობებში, რადგან მის საბრძოლო მასალებს შენობის უკლებლის გაზრევა შეუ-ძლია. თითო XK-11-ის დირებულება დაახლოებით 16 ათას დოლარს შეადგენს. ამჟამად სამხრეთ კორეის შეიარაღებაში ადგილობრივი წარმოების შახხანა K-2-ები და ამერიკული M-16-ები.

რუსები უნიკალურ სუბმარინას „ქირავენ“

პროექტ 661 „ანჩარის“ უნიკალური ატომური წყალქვეშა ნავი K-222 სამრეწველო გაერთიანება „სევმაში“, გემსარემონტო ცენტრ „ზეიოზლიჩკაში“ გადაიყვანეს საუტელიზაციოდ. მსოფლიო გემომშენებლობაში ანალოგიური უკონკრეტო ექსპერიმენტული ზეპქაროსნული წყალქვეშა ნავი ტიტანის კორპუსით სამხედრო-საზღვაო ფლოტის შემადგენლობიდან 1989 წელს გამოვიდა. ათი წლის შემდეგ კი ის „სევმაში“ გადაიტანეს უტილიზაციისთვის, მაგრამ პროექტის უნიკალურობის გამო წყალქვეშა ნავების დაშლის ტრადიციული ტექნოლოგიების გამოყენება არ მოხერხდა. ბოლო დრომდე K-222-ს სიცოცხლისუნარიანობას საწარმოს სამოქალაქო ეკიპაჟი უზარუნებდა, მანვე გადაიყვანა ის გემსარემონტო ცენტრ „ზეიოზლიჩკაში“ ატომური რეაქტორის გადმოსტევირთავად და კორპუსის დასაშლელად. პროექტ 661 „ანჩარის“ წყალქვეშა ნავ K-222-ის (1978 წლამდე K-162) მშენებლობა 1963 წლის 28 დეკემბერს დაიწყო სვეერდლინსკში და ექსპლუატაციაში 1969 წლის 31 დეკემბერს შევიდა. პირველი საბჭოთა ატომური წყალქვეშა ნავის აგებით, ფაქტობრივად, მრეწველობის ახალი დარგი შეიქმნა. მაღალი დირეგულებისა და განსაკუთრებული საბრძოლო შესაძლებლობების გამო K-222-ს „ოქროს თევზი“ შეარქვეს. 1971 წელს ნავმა სიჩქარის მსოფლიო რეკორდი დაამყარა, რაც 44,7 კვანძს შეადგენდა (საათში 83,6 კმ). ეს რეკორდი დღემდე ვერც ერთმა სუბმარინამ ვერ მოხსნა. თავდაპირველად ვარაუდობდნენ, რომ კიდევ 10 სერიული ხომალდი აიგებოდა, მაგრამ მოვლენებით მშენებლობის ხანგრძლივობისა და ტექნოლოგიური სირთულეების გამო გვეგმაზე უარი თქვა. გარდა ამისა, პროექტის სუსტ მხარედ ითვლება მაღალი წყალქვეშა ხმაური და სარაკეტო კომპლექსების არასრულიყოფილება.

ლაზერული დამიზნების ბომბები გერმანიისთვის

კომპანია BOEING-მა კონტრაქტი გააფორმა გერმანიის ხელისუფლებასთან LJDAM-ის (LASER JOINT DIRECT ATTACK MUNITIONS) კომპლექტების მიწოდებაზე. ეს უკანასკნელი განკუთვნილია 500 გირვანქა (227 კილოგრამი) კალიბრის თავისუფლადვარდნადი ავიამობების მართვადი ლაზერული დამიზნების საბრძოლო მარაგებში მოდერნიზაციისთვის. პირველი საექსპორტო შეკვეთის დირეგულება და რაოდენობა არ სასლდება. კონტრაქტის პირობების შესაბამისად, კომპლექტების მიწოდება 2009 წელს დაიწყება. მოდერნიზებული ავიამობებით გერმანიის სამხედრო-საჰაერო ძალების გამანადგურებელ TORNADO-ებს შეაარალებენ. ახლო მომავალში BOEING-ს იმედი აქვს, რომ სხვა სახელმწიფოების შეკვეთებსაც მიიღებს. მას უკვე გაფორმებული აქვს 28 მლნ დოლარად დირეგული კონტრაქტი აშშ-ის სამხედრო-საჰაერო ძალებისათვის LJDAM-ის 600 კომპლექტის მიწოდებაზე. PLGS (PRECISION LASER GUIDANCE SET) დამიზნების ლაზერული სისტემის მქონე LJDAM-ის კომპლექტები უზრუნველყოფს ავიამობების ეფექტიანად გამოყენებას იმ მიწისზედა მიზნების გასანადგურებლად, რომლებიც საათში 110 კილომეტრი სიჩქარით მოძრაობენ. დამიზნება ლაზერული მიზნის მარეგულირებელიდან არეკლილი სიხვიით ხდება, რომელსაც თვითმფრინავის ბორტზე აყენებენ და ის მიზანს ანათებს.

სტრატეგიულ ბომბდამხანავს იშორებენ?...

აშშ-ის სამხედრო-საჰაერო ძალებმა შეიარაღებულნი 18 სტრატეგიული ბომბდამხენ B-52H STRATOFORTRESS-ი მოხსნეს. თვითმფრინავები პარკის შესანახი და მისი საბრძოლო მზადყოფნაში მუდმივად ყოფნისათვის ხარჯების შესამცირებლად ჩამოურეს. ამჟამად ავიამაზა ტინკერში, ოკლაჰომაში, მუდმივ სადგომზე გადაყვანილია პირველი ბომბდამხენი საბორტე ნიშნით LA1023. ის შეიარაღებაში 1961 წელს შევიდა და ლუიზიანაში, ავიამაზა პარკსეველში მთავრად ბომბდამხენთა ავიაფრთას მიაწერეს. თუმც სადგომი მოდერნიზების უკმარისობის გამო ჩრდილო დაკოტას შტატში, მანითში გადაიყვანეს. ავიამაზა პარკსეველიდან მანითში მუდმივ სადგომზე ყოველ მორიგ ბომბდამხენს ორ კვირაში ერთხელ გადაიყვანენ. ამჟამად აშშ-ის სტრატეგიული ავიაციის შეიარაღებაში შედის 94 ბომბდამხენი B-52H. პარკის შექცევების შედეგად მწყობრში მხოლოდ 76 თვითმფრინავი დარჩება, მათგან 44 უშუალოდ საბრძოლო ამოცანებს შესრულებს. აშშ-ის სამხედრო-საჰაერო ძალების გვეგმის მიხედვით, ბომბდამხენ B-52H-ების სრული ჩამოწერა 2035-2040 წლებში დასრულდება.

საზღვრის იქით რეინეთია...

თუმეთში, თებულოს, იუჭერიგოს, ქერიგოსა და დანოს უღელტეხილებზე ქართველი მესაზღვრეები კონტროლს აძლიერებენ, რათა არ დაუშვან რუსეთიდან ახალი პროვოკაციები

მესაზღვრეთა განწესი მთაში მაღლა სწრაფი ნაბიჯით მიიწევს. ეტეობა, შტეკეული არიან, მათთვის ფეხის აბა მიჭირს. მთაში სიარულს მიჩვევა და ვარჯიში უნდა, სამაგიეროდ, როგორც ჟურნალისტი ვრწმუნდები, რომ ქართველი მესაზღვრეები მთაში ყოველდღიურ რთულ საბრძოლო დავალებას ასრულებენ...

სასაზღვრო დაცვის დეპარტამენტმა ჟურნალისტთა ჯგუფი თუმეთში, გირევის სასაზღვრო სექტორზე წაიყვანა და მესაზღვრეთა განრიგებთან ერთად საქართველო-რუსეთის საზღვრის ჩეჩნეთის მონაკვეთის გასაკონტროლებლად გაუშვა.

სასაზღვრო პოლიციის მე-5 ლაგოდების სამმართველოს მე-8 გირევის სექტორზე ოთხი უღელტეხილია, რომლებშიცაც გასულ წლებში ხშირად სარგებლობდნენ ჩეჩნეთიდან წამოსული შეიარაღებული პირები. ეს უღელტეხილებია: თებულო (ზღვის დონიდან 3342მ-ის სიმაღლეზე), იუჭერიგო (3023მ), ქერიგო (3111მ) და დანო (4076 მ).

დღესაც, რომ არ განმეორდეს 7-8 წლის წინანდელი მოვლენები, საქართველოს საზღვრის დაცვის პოლიციამ გაძლიერე-

ბულ რეჟიმში დაიწყო საქართველო-რუსეთის საზღვრის გაკონტროლება როგორც გირევის, ისე სხვა სექტორებში.

ქართველი მესაზღვრეები (რომელთა ჩაცმულობა და აღჭურვილობა ბევრად უკეთესია, ვიდრე წინა წლებში) დღე დაღამ მორიგეობენ ზემოხსენებული უღელტეხილების მისაღვამებთან და აკონტროლებენ საცაღვეხო ბილიკებს, რადგან საზღვრის უკანონო დამრღვევი მთავეერდს ვერ აუვლის. როდესაც ასე დაძაბული ურთიერთობა მოსაზღვრე რუსეთთან, ყოველთვის არის საფრთხე, რომ რუსეთის საცესამსახურებმა ჩეჩნეთიდან შეიარაღებული პირები შემოგზავნონ საქართველოში, რომ მერე დღიამავე ატეხონ, საქართველოში ჩეჩენი მებრძოლები ემზადებიან...

ომის დაწყების ზღვარზე...

ცხინვლიდან მოსახლეობის ნაწილის ევაკუაცია იმაზე მიანიშნებს, რომ სეპარატისტები ომის დასაწყებად ემზადებიან

აგვისტოს დასაწყისში ცხინვლის მსაფრთხიდან, და მილიანად კონფლიქტის ზონაში, მდგომარეობა უკიდურესად დაიძაბა. წინასწარი მონაცემებით, ორმხრივი ინტენსიური სროლის შედეგად ოსური მხრიდან დაიღუპა და დაიჭრა 15 კაცი, ქართულ სოფლებში კი 9 მოსახლე დაიჭრა ოსების ნასროლი ნადებისა და ჭურვების ნამსხვერველისგან.

ეს 2004 წლის ზაფხულის საბრძოლო მოქმედებების შემდეგ ყველაზე მწვავე შეიარაღებული დაპირისპირება იყო და არსებობს საშიშროება, რომ ყოველივე ეს ფართომასშტაბიან საბრძოლო მოქმედებებში გადაიზარდოს.

სეპარატისტულმა ცხინვალმა 2,5 ათასზე მეტი მოსახლე ჩრდილოეთ ოსეთში გახიზნა, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ სეპარატისტების შეიარაღებული რაზმები საბრძოლველად ემზადებიან.

როგორც მოსალოდნელი იყო, კონფლიქტის ზონაში მდგარმა შერეული სამშვიდობო ძალების ჩრდილოოსურმა ბატალიონმა 1-2 აგვისტოს დაშეს სეპარატისტებს დაუჭირა მხარი და ცეცხლი გაუხსნა ქართული სამშვიდობო ბატალიონის პოზიციებს. ვერჯერობით, რუსული სამშვიდობო ბატალიონი ასე ამკარად შეიძლება არ ერევა ბრძოლაში,

მაგრამ თუკი სიტუაცია კიდევ დაიძაბა, ის მხარს დაუჭერს სეპარატისტებს. ამის სავალალო გამოცდილება უკვე არსებობს.

თუკი კონფლიქტის ზონაში დაპირისპირებულმა მხარეებმა დაიწყეს მძიმე საბრძოლო ტექნიკის, განსაკუთრებით კი მსხვილკალიბრის არტილერიის თავმოყრა, მაშინ ეს ომის დაწყების მაუწყებელი იქნება.

თბილისმა უნდა გაითვალისწინოს, რომ ცხინვლიდან ორმხრივი ინტენსიური სროლის დაწყების პარალელურად გახშირდება აფხაზი სეპარატისტების შეიარაღებული პროვოკაციები კოდორის ხეობის ზემო ზონასთან, ასევე გალის რაიონში.

შეიარაღებული პროვოკაციების მიზანი ქართული მხარის ძალების გახლეჩა, მათი ორ ფრონტზე ბრძოლაში ჩაბმა იქნება.

პარალელურად, როკის გვირაბის გაყვლით ოსი სეპარატისტები მიიღებენ დამატებით ძალებს რუსეთიდან როგორც მებრძოლების, ისე სამხედრო ტექნიკისა და ტეცია-წყალის სახით. ამიტომაც საბრძოლო მოქმედებების გაკვიანურების შემთხვევაში, თუკი არ ჩაიკეტა როკის გვირაბი, ქართულ მხარეს ძალიან გაუჭირდება.

ვარზე ყველა გამოსასვლელს აკონტროლებენ, რომ ჩვენი ქვეყნისთვის ბრძალის წასაყენებელი საბაბი არავის მიეცეს.

ირაკლი ალადაშვილი
 თბილისი-შირევი-
 მოხალ-თბილისი

ბა Immediate Response 2008 დასაწყის სპეციალურად ამ სწავლებისთვის ამერიკის შეერთებული შტატების 1000-ზე მეტი სამხედრო მოსამსახურე ჩამოვიდა. ამერიკელებმა 80 ერთეულამდე ტექნიკა და მათ შორის ჰაბერის ტიპის საბრძოლო მანქანები და შეეუბნურებაც ჩამოიყვანეს. ამერიკელებმა სწავლების სამართავი ცენტრი ვაზიანში მხოვე ქვეით ბრიგადის ბაზის ტერიტორიაზე მოაწყვეს. მართვის ცენტრში დაიგეგმა სწავლების კონკრეტული დეტალები.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოში ამ სწავლებაში სომეხი, აზერბაიჯანელი და უკრაინელი სამხედროებიც მონაწილეობდნენ. წვრთნების პირველი ეტაპი საშტა-

IMMEDIATE RESPONSE

ვაზიანის სამხედრო პოლიგონზე სამი კვირის განმავლობაში ქართველი ჯარისკაცები განსხვავებულ გარემოში მოხდენენ.

შეიარაღებული ძალების მეთითე ქვეითი ბრიგადის ექვსასმა სამხედრო მოსამსახურე ამერიკელ ჯარისკაცებთან ერთად აქტიური მონაზადება გაიარა. ყველაფერი კი 15 ივლისს დაიწყო. საზოგადოებამ სწორედ ამ დღეს გაიგო, რომ საქართველოში საერთაშორისო სწავლე-

ბო-სამეთაურო სწავლებებს დაეთმო. სამხედროებს პრობოითად ერაყში საერთაშორისო სამშეილობო ოპერაციის პირობებში უნდა ემოქმედათ და საშტაბო სამუშაოები განეზორციელებინათ. ასეთი სწავლება საქართველოში პირველად ჩატარდა და ამ ფაქტის გამო ვაზიანის სამხედრო ბაზას საქართველოს პრეზიდენტოც ეწევა. პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილს ამერიკის შეერთებული შტატების აღმოსავლეთი ვეროპის ძალების მეთაურმა ბრიგადის გენერალმა უილიამ გარეტმა უმანსპინძლა. გენერალი გარეტი სწავლებას უშუალოდ ხელმძღვანელობდა.

ვაზიანის სამხედრო პოლიგონზე კარგად ორგანიზებული სიმულაციური სწავლებები, მხოლოდ საშტაბო წვრთნების დასრულების შემდეგ გაიმართა. თუ სამე-

ისტი უნდა აეცხანათ. ამის შესასრულებლად სამხედროებმა რეგლობასთან მაქსიმალურად მიახლოებულ სიტუაციაში პირობითად ერთ-ერთში დასახლებულ პუნქტში შეესვლა დაიწყეს. ამ დროს ტერორისტებმა (ტერორისტები სამხედროთა მეორე ჯგუფი იყო, მათ სპეციალურად აღმოსავლური ტანსაცმელი ეცვათ) ცეცხლი გახსნეს. ჯარისკაცებმა შეტევის მოგერიება მოახერხეს და დაელოდნენ ტერორისტის დაკავებით დაითარდა. აღსანიშნავია, რომ ვითარება მაქსიმალურად იყო მიახლოებული საბრძოლო პირობებთან. დაშვებულების ევაკუაციისათვის გაზიანის პოლიგონზე ამერიკული „შავი ქორიცი“ გამოიწვია.

თაურო სამტაბო სწავლებებში უკრაინელი, აზერბაიჯანელი და სომეხი სამხედროებიც მონაწილეობდნენ, საველე წერტილებში მხოლოდ ქართველი და ამერიკელი ჯარისკაცები ჩაერთვნენ. თითოეული სწავლება კონკრეტულ მოცულობის გულისხმობდა და ერთ-ერთი ამერიკელი სამხედრო ოპერაციის იმიტაციას წარმოადგენდა. კონვირება, ბატონი, ტერორისტის დაკავება ეს მცირე ჩამონათვალია იმ ამოცანებისა, რაც ქართველებმა და ამერიკელებმა გაზიანის სამხედრო პოლიგონზე შესასრულეს. ერთ-ერთ დღეს ასეთი სიტუაცია გათამაშდა. ქართველ და ამერიკელ სამხედროებს, სცენარის მიხედვით, პირობითად, ტერორ-

აღსანიშნავია, რომ ამერიკელმა სამხედროებმა ამერიკის შეერთებული შტატები კოალიციაში მყოფ თითოეულ ქვეყანასთან ერთად გვემაცეს და ახორციელებს. ასეთი სწავლების მიზანია სწორედ ერთობლივი მოქმედების პრინციპების დახვეწა. გარდა ამისა, რეგიონული უსაფრთხოების თვალსაზრისით ქართველი, სომეხი, უკრაინელი და აზერბაიჯანელი სამხედროების ერთობლივი მოქმედება უმნიშვნელოვანესია. სწავლების ბიუჯეტი 8 მილიონ დოლარი იყო. საერთაშორისო სწავლება 31 ივლისს დასრულდა.

გიორგი თუხარაძე
ტელეკომუნიკაციების
„საქართველო“

საოქალაქო კონტროლი გაკლიერება პოლიციაში

— ქვეყნისა და შეიარაღებული ძალების სზაგილურობის გაკანონი

ახალგაზრდა ქართული არმიის ცვლადზე დღეიწ პოლიცია კადრების გადინება შეიარაღებული ძალების რიგებშია. ქვეყანაში პოლიტიკურ ან სამთავრობო ცვლილებებს, როგორც წესი, არმიის ხელმძღვანელი პირების შეცვლა მოჰყვება, ეს კი აწვევს ცვლილებებს ქვედა რიგებში. შეიარაღებული ძალებისთვის ეს პროცესი ძალზე მტკიცენივლია.

მიზეზი გასაგება: არმიის სტაბილურობასა და შეიარაღებულ ძალებზე ახალი პოლიტიკური გუნდისგან სამოქალაქო კონტროლის უზრუნველყოფა. მიზანი კარგია, მაგრამ საკანონმდებლო ბაზა და სტრუქტურა, რომელიც რეგულირებს პროცესშია, დასვენების საჭიროებს. 2004 წელს შეიარაღებული ძალები ძალზე დაზარადა ასობით ოფიცრის არმიად დათხოვნით. მომავალმა ნაილად დღევანდელი, თუ ვის რ პოლიტიკური მიზნები ამოძრავებდა და რამდენი უდანამულო, სამშობლოს ერთგული ოფიცრის კარიერას და ოქციების ხარვეზი მოჰყვა ამას.

ბოლო ორი წლის განმავლობაში ოფიცრთა კორპუსში ამ მხრე სტაბილური მდგომარეობა, მაგრამ ამ პროცესს კიდევ უფრო განმტკიცება ესპორიება.

უნდა მომზადდეს საკანონმდებლო პაკეტი და მოხდეს ისეთი სტრუქტურული ცვლილებები, რომელიც:

- აღციქვის გაუმართლებელ საკადრო წინადადება;
- უზრუნველყოფს შეიარაღებულ ძალებში სამოქალაქო კონტროლს.
- საკანონმდებლო ცვლილებების მოყარი მიმართულებები უნდა იყოს:
  - ფრქვევების გამძვინვარება;
  - ოფიცრების მორე სამხედრო სამსახურისა და საკარიერო საფეხურების გაცლის წესების დადგენა;
  - თანამდებობებზე დანიშნვისა და გათავისუფლების წესების დამუშავება მისი შემდგომი დემოკრატიზაციის მიზნით;
  - დონეების მიხედვით ხელმძღვანელი პირების ერთობლივად გათავისუფლების (გადაადგილების) პროცენტის დადგენა და სხვ.

რაც შეეხება სტრუქტურულ ცვლილებებს. ბევრი შეოცვალა და გაკეთდა თავდაცვის სამინისტროს აპარატში. საჭიროა ეს პროცესი გაგრძელდეს სახელმძღვანელო პირადი გამოცდილებით ვიცი, რომ სარდლებისთვის ხელმძღვანელი პირები უმეტესად დატვირთული არიან ადმინისტრაციული ფუნქციებით, მდგომარეობით ამ დღევანდებთან მუშაობით, რაც არ შეიძლება უზრუნველყოფილად არ მოქმედებდეს მათი უშუალო

მოვალეობების შესრულებაზე. და ცვლადზე მოყარი: საჭიროა სამოქალაქო კონტროლის დაწესება არ მხოლოდ სტაბილურობისა და დემოკრატიული ფასეულობების დასაცავად, არამედ ისეთი საკითხებზეც, როგორცაა საბრძოლო მომზადების მსვლელობა, საბრძოლო მზადყოფნის მდგომარეობა და სხვა. სამხედროების ყოველთვის ჰგონიათ, რომ ეს მხოლოდ მათი საქმეა და აწვიწყებთ, რომ არნაა გადაწყველების, ე.ი. სამოქალაქო საზოგადოების სასსრებით იქნება და ფრქვევით იქნება, არნა შეასრულოს მოსახლეობის ყველაზე მნიშვნელოვანი დავალება — დამოუკიდებლობისა და ტერიტორიული მთლიანობის უზრუნველყოფა.

ცივლადი კარგი მაგალითია აშშ-ის თავდაცვის უწყების სტრუქტურა. იქ როგორც სამინისტროს, ასევე ვარების სახეობებზე სათავეში უფრო სამოქალაქო პირები, რომლებიც რანგით სამინისტროებს უტოლდებიან. ეს განპირობებულია აშშ-ის არმიის მასშტაბებისგან გამომდინარე. მხოლოდ საპიკრო ძალების ბიუჯეტი შეადგენს 90 მლრდ დოლარს მტკს.

ჩვენს შემთხვევაში შეიძლება შეიქმნას სამოქალაქო დეპარტამენტები სახეობების მიხედვით. მაგალითად საპიკრო ძალების დეპარტამენტი სამოქალაქო პირთა სათავეში. დეპარტამენტის ხელმძღვანელი უშუალოდ უნდა დაქვემდებარდეს თავდაცვის მინისტრს (მხოლოდ თავდაცვის მინისტრის) სახეობების შტაბები (სარდლობები უნდა გაუქმდეს) რჩება გაერთიანებული შტაბის უფროსის დაქვემდებარებაში.

განებისლილი საპიკრო ძალების მაგალითი.

- ჩემი აზრით, უნდა შეიქმნას ორი სტრუქტურული დეპარტამენტი:
  - საპიკრო ძალების დეპარტამენტი — სამოქალაქო, სათავეში დეპარტამენტის უფროსი, დირექტორი ან თავმჯდომარე;
  - საპიკრო ძალების შტაბი — სამხედრო, სათავეში შტაბის უფროსი.
- ამ ორი სტრუქტურის ხელმძღვანელი, დეპარტამენტის უფროსი და შტაბის უფროსი, ერთდროულად უნდა იყვნენ დამოკიდებულებაში, როგორც თავდაცვის მინისტრი და შეიარაღებული ძალების გაერთიანებული შტაბის უფროსი არიან.
- საპიკრო ძალების დეპარტამენტს უნდა დაეკისროს შემდეგი მათორიტარული და ადმინისტრაციული ფუნქციები:
  - დემოკრატიული ფასეულობების უზრუნველყოფა: სამართლიანობა, კანონის თანასწორობა და უზენაესობა, ადამიანური

დონების, უფლებებისა და თავისუფლების დაცვა, კანონიზრება;

- მათთვის დემოკრატიული სტილი დაწერვა: პირადი შეზღუდვების დაფარება, დაჯილდოება, ინდივიდუალური შესაძლებლობების გათვალისწინება, პირადი მაგალითი, დემოკრატიული და ტოლერანტული ვითარების შექმნა გადაწყვეტილების მიღებაში;
  - სახელმწიფო იდეოლოგიის გატარება და პოლიტიკური გუნდის საარჩევნო პასუხისმგებლობის შესრულების უზრუნველყოფა;
  - საბრძოლო მომზადების მიმდინარეობის ხარისხზე კონტროლის დაწესება;
  - თავდაცვის სამინისტროს სამოქალაქო სტრუქტურებიდან ურთიერთობების კოორდინაცია;
  - საბრძოლო მზადყოფნისა და ბრძოლისუნარიანობაზე კონტროლის დაწესება;
  - სამოქალაქო ავიაციის სტრუქტურებიდან თანამშრომლობა;
  - NATO-ს სტანდარტების დანერგვაზე კონტროლის დაწესება, პარტიკული ქვეყნის თანამშრომლობა;
  - ფინანსური და მატერიალური რესურსების რაციონალური და კანონიერი ხარვეზი;
  - საპიკრო ძალების აღჭურვილობა ყოველმხრე უზრუნველყოფაზე ზრუნვა.
- დეპარტამენტის დირექტორი მოქმედებს თავდაცვის მინისტრის დაფარებისა და მითითების შესაბამისად და ანგარიშგაღებულია მხოლოდ მის წინაშე.
- საპიკრო ძალების შტაბის ფრქვევებში რჩება წინადა სამხედრო საკითხები:
- ვარების ყოველდღიური მართვა;
  - საბრძოლო მომზადების წარმოება;
  - საბრძოლო მომზადება;
  - ოპერაციების დაგეგმვა და წარმოება;
  - შეიარაღებისა და ტექნიკის სწორი ექსპლუატაცია და სხვ.
- იგივე უნდა მოხდეს სამხედრო ვარების და ფლოტში.
- ეს ცვლილებები არ გამოიწვევს დღევანდელი დაბნული ვითარების პირობებში შეფერხების ვარების მართვას, არ იქნება დაჯილდოებული რიცხობრიობისა და ხარვეზის დღეზრდასთან.
- მაქსიმალურად უნდა შეიზღუდოს სამხედრო პირების მდგომარეობის გატარება სამხედრო წინაშეობისა და NATO-ს ეკვიდით დაჯილდოება მნიშვნელოვანი სამხედრო ღირსებებისა.
- სამოქალაქო ხელისუფლებისა და თავდაცვის მინისტრის ცვლილებები არ უნდა აისახოს შეიარაღებულ ძალებზე და არ უნდა

მოკვცის მისი ხელმძღვანელი პირების შეყვ... ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობისთვის ნაფლებს... პარტამენტების სამოქალაქო პირების შეყვ... (თუ ამას ახალი მინისტრი ჩათვლის საწორად), ვიდრე გაერთიანებული შტაბის უფროსისა და ვარების საწვრთხის შტაბის უფროსის.

გაერთიანებული შტაბისა და ვარების საწვრთხის შტაბის უფროსები უნდა ინიშნებოდნენ ფიქსირებული ვადით - 3-4 წლით. უნდა დაყარდეს ამ თანამდებობებზე მათი მასშტაბის ვადის გაგრძელების ამ ვადაზე

ადრე გადაადგილების პირობები. მათ სამსახურებზე კარიერას არ უნდა ეხებოდეს ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკური ცვლილებები.

საკანონმდებლო დონეზე უნდა აიკრძალოს მტკიცება და მასობრივ გამოხატვებზე პოლიტიკური მოწოდებები არმიის მიმართ. უნდა აიკრძალოს არმიის პოლიტიკურ მოვლენებში ჩარევების მტკიცება.

საკანონმდებლო ცვლილებების საფუძველზე შესაძლებელი უნდა გახდეს თავდაცვის სამინისტროს სამოქალაქო სტრუქტურებში თანდაზივის ოფიცრების გამოცემა

ბა საქმისთვის უზრუნველყოფის შესაძლებლობა პროცესული რაოდენობის დაზუსტებით, რათა არ მივიღოს მასობრივი სახაითა და განპირობებული იყოს მხოლოდ პროფესიონალიზმი თვისებებიდან გამომდინარე. ვიჭირობ ასეთი ცვლილებები გააუმჯობესებს ვარების მართვას, ამაღლებს მის საბრძოლო მზადყოფნის დონეს და გააუმჯობესებს სამოქალაქო კონტროლს შეარავილებო ძალებში.

ამირან სულაშვილი
საპარლამენტო
სადრეალი 2003-2005 წ.წ.

გაზრდილია

როგორ იწყებოდა ყარაბაღის ომი

ორმხრივი სროლის პროვოცირება რუსულმა სადივერსიო ჯგუფებმა, შესაძლოა, ცხინვალსა და აფხაზეთშიც გამოიყენონ

1988 წლის შორე წლებში ძალზე გაშვავდა აზერბაიჯანისა და სომხეთის დაპირისპირება ყარაბაღის გამო. დაიწყო როგორც პოლიტიკური, ასევე შეარავილებული დაპირისპირებები პატარა-პატარა შეარავილებულ ჯგუფებს შორის. ფაქტობრივად, ყველა მათგანი უკანონო შეარავილებული ფორმირება იყო, მაგრამ მათთვის ხელის შეშლა არავის უფიქრია.

კონფლიქტი ერთხანს სროლას და მოქალაქეების დაჭრისთვის იქნა არ წასულა, რადგან მხარეებს არც საჭირო შეარავილება და არც მოტივაცია ჰქონდათ მასშტაბური შეარავილებული დაპირისპირების დასაწყებად.

ამ „პრობლემების გადაჭრა“ თავის თავზე აიღო ქვეყნის მამნიღღმს ხელისუფლებამ და 1988 წლის სექტემბრიდან დაიწყო სტანააკრებში დისლოცირებული მოტივირებული პოლიციის, შექმნილი კი კოორდინირებული დივიზიის საბრძოლო შტაბებში დაკომანდოვებულ და დაპირისპირებულ მხარეებს შორის ადმინისტრაციულ საზღვართან (აზერბაიჯანის მხრიდან) საკომუნიკაციოს განლაგება. ამ სახელო ქვეყანაში ოფისის ფორმალური ამოცანას წარმოადგენდა აზერბაიჯანული სოფლების მოსახლეობის დაცვა, ფაქტობრივად კი კი ყველაფერი კეთდებოდა კონფლიქტის გასაფიქრებლად.

ძალე სომხეთშიც განლაგდა ერევანში დისლოცირებული მოტივირებული დივიზიის პირადი შემადგენლობა. ფაქტობრივად, საბჭოთა არმიის ორი შეარავილი ამოხრდა პირისპირ დაპირისპირებული მხარეების ადმინისტრაციულ ტერიტორიებზე ამ დროს მოტივირებული ქვეყანაოფიების საკომუნიკაციოს შუა დატოვებული

ადგილებიდან დროდადრო იცხრილებოდა როგორც სომხური, ასევე აზერბაიჯანული სოფლები. თავისთავად ცხადა, ორივე მხარის მოსახლეობა ერთმანეთს აბრალვდა ამას და შეარავილებული კონფლიქტის დაწყების „მოტივაციაც“ იქნებოდა. სოფლებს დამაბოძებით უსწინდნენ ციციუს საბჭოთა არმიის ლავოდეხში განლაგებული სპეცდანიშნულების ბრიგადიდან გამოყოფილი ჯგუფები. ეს არ იცოდნენ ორივე მხარეს განლაგებული მოტივირებული ნაწილების ხელმძღვანელებმა. ერთ-ერთი პოლიკის მეთაურის გადაწყვეტილებით ჩატარდა ოპერაცია სოფლების დამცხრილავი შეარავილებული ჯგუფის დასაკავებლად და მათ საბჭოთა არმიის სპეცდანიშნულების ჯგუფი შერჩათ ხელთ. თავისთავად ცხადა, პოლიკის მეთაურის ინიციატივა ზემდომებს არ ესაბამებოდა და ეს ფაქტი სასწრაფოდ მიქმალეს.

პარალელურად დაიქმნებოდა ტემპით მიმდინარეობდა ორივე მხარისათვის ძარავისა და საბრძოლო მასალების მოწოდება. ეს პროცესი სომხეთისა და აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე განლაგებული სახელო შეარავილების ადგილობრივებისათვის გადაცემი დასრულდა.

ადმინისტრაციული საზღვრის ორივე მხარეს განლაგებული საბჭოთა არმიის ნაწილების კვირის პრეზენტების მომარავებაში ზემდომებოთა დავალებით ეხმარებოდნენ ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლები, სახელო მოსამსხრევრების დიდი ნაწილი სოფლებში იყო განლაგებული. შედეგად, სომხურ დასახლებულ პუნქტებში მყოფი სახელოები ნელ-ნელა კონკრეტული განწყობილებისა ხდებოდნენ, აზერბაიჯანულში კი - პროაზერბაიჯანული. ზემდომებოთა ორივე მხარე საბჭოთა არმიის

სამხელო მოსამსხრევრებს ჭირავდა საბრძოლო ოპერაციებში მონაწილეობის მოსალებად.

მიზნის მიღწევის შემდეგ ორივე მხარეს მიხსნეს საბჭოთა არმიის ქვეყანაოფიების საკომუნიკაციო და კონფლიქტის ორივე მხარე ერთმანეთს პირისპირ დატოვებს.

ერთ-ერთი საბრძოლო ოპერაციის დროს ერთმანეთს ღვაპირისპირდა ორი სატანკო ქვედანაყოფი. ბრძოლის დაწყების წინ ტანკების რაიოლადავრები ერთ სიხშირეზე ამოხრდნენ და ეკიპაჟებმა საძისხილები მიზნელო ერთმანეთი იცნეს. მათ მამადე საბჭოთა არმიის ერთ ქვედანაყოფში ეწასხურია. შედეგად, საბრძოლო ამოცანის შესრულებას ჩავაგდა - ყოფილმა თანამოსამსხრევრებმა ერთმანეთი სასიცილოდ ვერ გაიქტეს, მაგრამ ეს ერთეული შემთხვევა იყო.

არტყლიერისტების უმეტესობაც საბრძოლო მოქმედებების საწყის ეტაპზე საბჭოთა არმიის ოციერები (ზოგი ყოფილი) იცნენ. ერთი არმიის სახელო მოსამსხრევრები რუსეთის იმპეროლი ამოციების დაკავყოფილების მიზნით ერთმანეთს ღვაპირისპირდნენ (რომ ადავრები ვიქტია სომხეთისა და აზერბაიჯანის დაპირისპირებაზე). სომხეთის მოავრბო რუსეთთან უფრო „შეხმარებულული“ იყო და ომც შესაბამისი შედეგით დასრულდა. არ არის როული, პარალელუ ვაკავლით ხელოდნიშნულად და საქართველოში განვითარებულ მოვლენებს შორის.

მიიტი იუპურიძე
მეხელო-პარიერი, 2004
წელს საპაროპოლონ
მიიარაღებულში ძალეობის
მეხმარების უფრონი

ისრაელმა რაკეტისა და სარაკეტო დაცვის თავდაცვის ახალი სისტემა ნარკობებით გამოცდა

RAFA-ს
სისტემის

ისრაელში წარმატებით გამოცდა რაკეტისა და სარაკეტო დაცვის ახალი სისტემა Iron Dome („რკინის გუმბათი“). სისტემის განკუთვნილია „ასამის“ ტიპის რაკეტების ჩამოჭრებად, რომელსაც პალესტინელი ბრძოლები დაზის სექტორის მოსახლეობა ებრძვის დასახლებებს დროდადრო ესტრან.

ისრაელელ სამხედროთა აზრით, ახალი სისტემა ნაღმსატყორცების გასროლების ნეიტრალიზებასაც შეძლებს.

„რკინის გუმბათი“ შედის რაკეტისა და სარაკეტო დაცვის ერთიანი სისტემაში, რომელსაც ისრაელი როგორც მცირე რადიუსის მქონე რაკეტების, ასევე ირანიდან და სირიიდან გაშვებული რაკეტებისაგანაც უნდა დაიცვას.

სისტემის შემადგენლობაში შედის: რადიოლოკაციური სადგური, მართვის ცენტრი და სამი გამშვები დანადგარი 20 „ტამირის“ ტიპის საზღვრული რაკეტით. რაკეტის სიგრძე 3 მეტრი და წონა 90 კილოგრამია. საბრძოლო ნაწილის მასასა და სიღრმეები გასაიდუმლოებულია.

„ტამირის“ ღირებულება 30-დან 45 ათასამდე დოლარია და გადაჭრული მიზლისაგან დაშვებულ 200-დოლარიან „ასამის“ შედარებით შიშველია.

მოედლირებამ აჩვენა, რომ Iron Dome-ს ნებისმიერ მტერიპრობებში ერთეულ ან ჯგუფურ სამიზნეთა 90%-ის განადგურება შეუძლია.

სისტემის ისრაელის ფორსს RAFA-EL-მა შექმნა და მისი პროექტირება 200 მლნ დოლარი დაეკადა.

Boeing-მა პიპერბერიით რაკეტის პროექტი დაამუშავა

საქართველო
პროექტების

კომპანია Boeing-მა პიპერბერი-ით რაკეტა HyFly-ს სადემონსტრაციო მოდელი დაამუშავა და ახლა აშშ-ის თავდაცვის სამინისტროს პერსპექტიულ სამეცნიერო-საკვლევ საშუალების დაგეგმვის სამმართველოსთან მორიგი გამოცდის თაობაზე მულაპარაკეტებს აწარმოებს.

წინა ორ გამოცდაზე რაკეტებმა საპროექტო სიჩქარის 6 M-ის ჩვენება ვერ შეძლეს. პირველ გამოცდაზე 2007 წლის სექტემბერში რაკეტის აქსერა-ცია 3,5 M-ზე პროგრამულ უზრუნველყოფაში წარმოქმნილი შეცდომის გამო დაიბლოკა.

მომდევნო გამოცდა 2008 წლის 16 იანვარს სადემონსტრაციო მოდელის წყნარ ოკეანეში ჩავარდნით დასრულდა მას შემდეგ, რაც საწვავის ტუმბოს მუშაობაში ზარეზები გაჩნდა. ორივე შემთხვევაში რაკეტების გაშვებისათვის აუთოგამანადგურებელი F-15 იქნა გამოყენებული.

Boeing-ის წარმომადგენელი განცხადებით, რაკეტის სადემონსტრაციო მოდელის მართვის, სანაევაციო და დამინების სისტემები საპროექტო პარამეტრებს შეესაბამება.

პროგრამის მიზანია შეიქმნას რაკეტის საცდელი ნიმუში სახმელეთო სტარტით, რომელიც 6 M სიჩქარის ჩვენებასა და სამიწეზე 1120 კილომეტრის სიშორეზე გასვლას შეძლებს.

პროექტული კვლევის ცენტრი 2011 წლის 13

საინჟინერო სამსახური

რუსეთს შავ ზღვაში თავისი პოლიციის გაღმავლება უნდა

რამდენიმე დღის წინ რუსეთის ერთ-ერთი ტელეარხით ნაჩვენები იქნა საზღვაო სწავლების კადრები, რომელმაც შორეული არსულის ერთ შემთხვევას აქლიან ვაპადა.

პირველი მსოფლიო ომი მიუღი ძალით მძინვარებდა, როცა 1916 წლის 21 ივნისს, სოჭთან, მოულოდნელად ოთხ-საკამლეზილიანი კრეისერი გამოჩნდა. ხომალდი სოჭის შუქურას გაუსწორდა და შემდეგ ცურვა ქალაქისკენ გააგრძელა. სანაპიროზე შეკრებილი დამცველები და გამყვლები იშვიათი მოვლენის მოწმენი გახდნენ.

იმ დროს სანაპიროსთან მშენებარე რკინიგზის მომსახურე სატვირთო გემი და იალქნიანი პატარა ხომალდი იდგა. კრეისერის შემწვევისთანავე სატვირთო გემმა სასწრაფოდ უკან ხელთ ნაბირ-

ისკენ რაც შეიძლება ახლოს გამოცურა და ეკიპაჟმა თავს ნაპირზე გადმოხტო-მით უშველა.

აურზაურისა და რუსი მეზღვაურების შემინების მიზეზი გერმანული მსუბუქი კრეისერი „ბრესლაუ“ იყო. სატვირთო გემს გერმანული ტორპედო კორპუსში მოხვდა და აფეთქების ადგილზე წყლისა და კვამლის უზარმაზარი სვეტი ჰაერში ავიდა. იალქნიანი ხომალდი ეკიპაჟს წინასწარ დატოვებული ჰქონდა და მისი განადგურებისათვის რამდენიმე ჭურვი საკმარისი აღმოჩნდა. კრეისერი სოჭს იმე გაეცალა, რომ ქალაქისა და „კავკასიის

რვიერას“ მიმართულებით არც ერთხელ არ გაუსვრია.

ამ მოვლენიდან 92 წლის და ერთი თვის შემდეგ სოჭის მახლობლად, თვისთან, შავი ზღვის ფლოტის ხომალდებმა 22-24 ივლისს სწავლებები ჩატარეს. დიდი სადესანტო ხომალდებთან თვისმავალი საარტილერიო დანადგარების თანხლებით ნაპირზე საზღვაო ქვეითთა გაძლიერებული ტაქტიკური ჯგუფი გადმოვიდა. დესანტის საცეცხლე მხარდაჭერას საზღვაო არტილერია და მოიერიშე ავიაცია უკეთებდნენ.

ნაპირზე თავმოყრილი დამცველებმა საზღვაო ქვეითთა მოქმედებისა და საბრძოლო ტექნიკის შესადგელობათა დესანტიერების უშუალო თანამონაწილენი აღმოჩნდნენ. მედესანტებმა პლაჟის მახლობლად პირობითი მტერი – ტერორისტთა რაზმი გაანადგურეს და დავალების შესრულების შემდეგ თავიანთი სადესანტო ხომალდს დაუბრუნდნენ.

შავი ზღვის ფლოტმა ეს ამოცანა მასშტაბური სწავლება „კავკაზ-2008“-ის მოთხონათა შესაბამისად შესრულა. კარგია, როცა რუსი სამხედროები საერთაშორისო ტერორიზმთან საბრძოლველად ასე შემართებით ემზადებიან, მაგრამ დამაფიქრებელია სწავლების ჩატარების დრო და ადგილი.

სწავლების დაწყებამდე რუსეთის თავდაცვის სამინისტრომ გააკეთა განცხადება, სადაც ქართულ-აფხაზური და ქართულ-ოსური კონფლიქტების ზონებში შექმნილი მდგომარეობა შევავედ შეფასდა. ამის გამო სწავლება „კავკაზ-2008“-ზე აქცენტი შეიარაღებულ კონ-

**საზღვაო ქვეითთა
ჯავანატრანსპორტიორი БТР-80**

ფლიქტებში სპეციალური ოპერაციებით მხარეთა მშვიდობისათვის იძულებაზე გაკეთდა, რაც კონფლიქტებში ჩრდილო კავკასიის სამხედრო ოლქისა და შავი ზღვის ფლოტის ქვედანაყოფების უშუალო ჩარევას ნიშნავს.

საქართველოს ორივე კონფლიქტურ რეგიონში მდგომარეობის ბოლოდროინდელ გამწვავებას რუსეთი სისტემატურად ოფიციალურ თიბილისს აბრავლებს. ამის შემდეგ ადვილი მისახვედრია, რას ემსახურება სწავლება „კავკას-2008“ და მასში შავი ზღვის ფლოტის ზომადღების მონაწილეობა.

რუსული და აფხაზური მედიასაშუალებები რეკლამარულად ავრცელებენ აფხაზეთში საქართველოს შეიარაღებული ძალების შეჭრის გეგმებს, სადაც ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებად სანაპირო ზოლი განიხილება.

საქართველო-რუსეთის საზღვრიდან რამდენიმე კილომეტრში რუსეთის საზღვაო ძლიერების დემონსტრირების მიზანია კონფლიქტურ რეგიონში მდგომარეობის გამწვავების შემთხვევაში შავი ზღვის ფლოტის საბრძოლო მოქმედებებში ჩარევა.

კონფლიქტურ რეგიონებში მშვიდობის შენარჩუნების მომიზეზებით მოიერიშე ავიაციის, საელსანტო ხომალდების, საჰაერო თუ საზღვაო მედსანტების შემოყვანა პირველ რიგში რუსული სამხედრო ყოფნის გაძლიერება-გაანერგოვებას ემსახურება.

2017 წლის 28 მაისს რუსეთის შავი ზღვის ფლოტს ყირიმში ყოფნის ვადა ეწყურება და უკრაინის NATO-სკენ სწრაფვის პირობებში რუსეთს ხომალდების ბაზირებისათვის ახალი ბაზების ძებნა უხდება.

შავი ზღვის ფლოტის დიდი საადესანტო ხომალდი

რამდენიმე წელია ნოვოროსისკში სამხედრო-საზღვაო ბაზის მშენებლობა მიმდინარეობს, მაგრამ მიზეზთა გამო სეკსტაპოლის სრულფასოვანი შეცვლელი მაინც არ იქნება. განიხილება ხმელთაშუა ზღვაში სირიის პორტ ტარტუსის გამოყენების საკითხი, რომელიც „ცივი ომის“ დროს საპოთა ხმელთაშუა ზღვის ესკადრის ხომალდებს ემსახურებოდა.

ერთხანს ბაზირების ერთ-ერთ პუნქტად აფხაზეთის დედაქალაქი სოხუმიც განიხილებოდა, თუმცა აფხაზური პორტების შესაბამის მდგომარეობაზე მიყვანა და აღჭურვა, დიდ თანხებსა და დროს მოითხოვს. ამასთან, გართულებული ქართულ-რუსული ურთიერთობები ამ საკითხზე შეთანხმებას გამორიცხავს.

მხედველობაშია მისაღები, რომ ყირიმ-

იდან წამოსვლასთან ერთად შავი ზღვის ფლოტს წლიდან წლამდე საზომადლო შემადგენლობის მუდმივი შემცირებაც აშფოთებს. ამის გამო რუსეთი შავი ზღვის ქვეყნებს შორის წამყვანი საზღვაო ქვეყანის პოზიციას ნელ-ნელა ითმობს.

ბოლო წლებში ფლოტს გამოაკლდა ერთი პატარა სარაკეტო ხომალდი, საზღვაო მტრალაევი და კორვეტი. სანაცვლოდ მიღებულია 100 ტონა წყალწყვის პატარა სადესანტო კატარა MDK-144, ამ დღეებში ფლოტის შემადგენლობას სახელმწიფო გამოცდების შემდეგ საზღვაო მტრალაევი „ვიცე-ადმირალი ზახარინი“ დაემატება.

ის დრო, როცა შავ ზღვაში მოსკოვის დაუკითხავად თევზიც კი ვერ შემოტყურდებოდა, წარსულს ჩაბრუნა, მაგრამ რუსეთის უძაღვლეს პოლიტიკურ თუ სამხედრო წრეებს ამ აზრთან შეგუება არ ხერო.

მოსკოვის წაქეზებით ყირიმის მცხოვრებთა ერთი ნაწილი უკრაინა-აქერიკის ერთობლივი სწავლება „სი ბრიზ-2008“-ის წინააღმდეგ გამოვიდა და პროტესტის სხვადასხვაგვარ ფორმას მიმართა.

მოუხედავად ამისა, შავი ზღვის ფლოტის ხომალდები რეკლამარულად მონაწილეობენ დასავლეთის ქვეყნების ხომალდებთან ერთობლივ სწავლებებში „შავი ზღვის ჰარმონია“, „შავი ზღვის პარტნიორობა“, „ბლექსიფორი“, „აქტიური ძალისხმევა“ და აშ. დაცურავენ და შედიან NATO-ს წევრი ქვეყნების პორტებში და იქაური მოსახლეობისთვის ეს ყველაფერი ნორმალურ მოვლენად ითვლება.

საზღვაო ქვეითთა თვითმავალი საარტილერიო პაუზიცა „აგვაზდია“

2017

ბრიტანულ ავიასალონზე დიდი ყურადღება მიექცა ორი საავიაციო გიგანტის AIRBUS-ისა და BOEING-ის პაექრობას და საწვავის ფასების ზრდას. მიუხედავად, გამოფენის გამორჩეულად სამოქალაქო მიმართულებისა, მასზე წარმოდგენილი იყო ასევე სამხედრო ტექნიკის ძალზე საინტერესო ნიმუშები.

FARNBOROUGH AIRSHOW-2008

ამ გამოფენაზე შეგვა აშშ-ის სამხედრო-საკურო ძალების ახალი თაობის გამანადგურებელი F-22 RAPTOR-ის დებუტე სახელის გამო გამანადგურებელი ლამის გასადუმლოებული იყო, რაც არაერთხელ ვნაცხადებს სალონის დაწყებამდე ამერიკელმა სპეციალისტებმა. ამის გამო მისი განთავსება სალონის პეილიონში შეუძლებელი იყო. მხოლოდ ერთი ვაგონმა შეასრულა საავიაციო ექსპორტისათვის. F-22 სურენი მას-სათივლებლით ვაცილებით აღემატება რუსულ სუპერმანერულ Cy-30MK-ებს.

მოუხედავად ამისა, სწავნილი ფრენისას „თავი შერტყენისა“, – F-22-მა ვერ შეასრულა ფიგურა, რომლის დემონსტრირება შეუძლია არა მარტო Cy-30MK-ს, არამედ ითიქის მიბეჭებულ Cy-27-საც. ფიგურა „კობის“ შესრულებისას კი F-22 ღამის ჩაგდა და

პილოტი იძულებული შეიქნა, სასწრაფოდ ჩართო ფორსაჟი, რომ მიქნას არ დანარცხებოდა.

როგორც სპეციალისტებმა აღნიშნეს, F-22-ს ძალიან მაღალი საბოლოატეო მახასიათებლები აქვს, ბრიტანულ ავიასალონზე მომხდარი კონფუზი კი პილოტის ზურვულ მოშალევისა და არასაკმარისი კვალიფიკაციის ბრალია.

სალონზე წარმოდგენილ ვერაბულ გამანადგურებელთან აღსანიშნავა მრავალმზიბრივი EF-2000 TYPHOON-ი, რომელსაც გამოფენის მსვლელობისას ფართო რეკლამირებას უწყვედა კონსორციუმი EUROFIGHTER-ი. EF-2000 TYPHOON-ის სხვადასხვა კონფიგურაცია წარმოადგენს დიდი ბრიტანეთის სამხედრო-საზღვაო ძალებს და იტალიურმა კომპანია ALENIA AERONAUTICA-მ ერთ-

ერთი პეილიონში განთავსებული იყო პილოტის კაბინის სადემონსტრაციო მოდელი.

„ტიაფუნს“ ტოლის არ უფედა შეფერილი გამანადგურებელი JAS-39 GRIPEN-ი. კომპანია SAAB-ის სვლმძებნელობის თქმით, უახლოეს მომავალში შეიარაღების მსოფლიო ბაზარზე 200-ზე მეტი ასეთი თვითმფრინველი გაიფედა. გამანადგურებლის გარდა, შეფერვა კომპანამ წარმოადგინა ასევე ტურბოპროპუტული თვითმფრინველი SAAB 2000, შორი რადიოლოკაციური აღმომჩენისა და მართვის კომპლექსით ERIEVE.

ერთიან რუსულ ექსპოზიციამში ცენტრალური ადგილი ეთმობდა გამანადგურებლებს: Cy-30M12-ს, Cy-27CKM-ს, Cy-35-სა და MiG-35-ს, სახომადლი ბაზირების გამანადგურებელ MiG-29K/KY-ს, გამანადგურებელ-ბომბდამხრე Cy-32-ს (Cy-34-ის სექსპორტი ვარიანტს), ექსპერიმენტულ თვითმფრინავს Cy-47-ს, ასევე სასწავლო-საბრძოლო თვითმფრინავს Як-130-ს. სლოვაკიის სამხედრო-საკურო ძალების ორი მოდერნიზებული გამანადგურებელი MiG-29 ავიასალონზე პარიზში 14 ივლისს გამართული სამხედრო აღლუმის შემდეგ ჩაფრინდა. მან-

ამე კი სლოვაკეთის MiG-29-ებს თავიან-
თი გაზრდილი შესაძლებლობები NATO-ს
სამხედრო სწავლებებში აჩვენეს.

ახალი MiG-35-ების თაობაზე კომპანია
MiG-ის წარმომადგენლებს განაცხადეს, რომ
უახლოეს მომავალში დაგეგმილი შექვეყნე-
ბისათვის ამ ტიპის 500 მრავალმზიანიობრივი
გამანადგურებლის მშენიანება.

შვედომტრნითან ყურადღებას იმსახურებ-
და შემდეგი თაობის ამერიკული დამრტყე-
ლი შვედომტრნი X2, რომელიც კომპანია
SIKORSKY AIRCRAFT-ის შეიმუშავა. უახ-
ლოეს მომავალში იცვლება X2-ის პროტოტი-
პის გამოცდა. ვარაუდობენ, რომ X2 მსოფლი-
ოში ყველაზე სწრაფი საბრძოლო შვედომ-
ტრნი იქნება. თავისი ჩქაროსნული მასა-
სი-აღებლებით ის საათში 147 კილომეტრზე
შტის აჭარბებს აწმ-ის არმიაში არსებულ

ვეტერანი ბომბდამშენი „ვულკანი“

F-22 Raptor

შვეულმფრენ APACH-ებს და თითქმის ორჯერ შვეულმფრენ UH-60 BLACK HAWK-ებს, რომელიც საათში 250 კილომეტრს ავი-თარებს.

შვეულმფრენმწიქნელობაში ავიასალონიზე დაღუპულ მნიშვნელოვან კონტრაქტორად გამოსარჩევია კომპანია AGUSTAWESTLAND-სა და BOEING-ს შორის შეთანხმება, რომლითაც გათვალისწინებულია იტალიაში სამხედრო-სატრანსპორტო შვეულმფრენ CH-47F CHINOOK-ების ერთობლივი წარმოება.

რაც შეეხება რუს მწარმოებლებს, ავიასალონიზე მათ წარმოადგინეს საცდელზე მხარდაჭერის შვეულმფრენი KA-52, სტრანსპორტო-საბრძოლო Ми-35, Ми-35П და Ми-235М, საბრძოლო-სატრანსპორტო Ми-171Ш და Ми-178-5, მძიმე სატრანსპორტო Ми-26, მრავალმხინძრივი KA-60, რადიოლოკაციური თვალთვალის შვეულმფრენი KA-31, სახიმალღო ნავსაწინააღმდეგო KA-28 და სავაშანი ბაზირების სამხედრო-სამშენველო შვეულმფრენი KA-27ПС.

რუსულმა „აიბორნილიზმმა“ და კომპანია AGUSTAWESTLAND-მა ფარნობოში ხელი მოაწერეს საბაზო შეთანხმებას შვეულმფრენ AW139-ების რუსეთში ერთობლივი წარმოების თაობაზე.

სალონის მონაწილეთა დიდი ყურადღებას დაიმსახურა უპილოტო სფეროში აპარატების პერსპექტივულმა ნიმუშებმა.

მაგალითად, კომპანია BAE SYSTEMS-მა წარმოადგინა ახალი უპილოტო სფეროში აპარატის MANTIS-ის პროტოტიპი, სადაზღვეო უპილოტო სფეროში აპარატ HERTI-ს ნიმუში, ასევე მისი საბრძოლო ვარიანტი FURY. ვარაუდობენ, რომ MANTIS-ი კონკრეტული გაუმჯობესებული REAPER-ს, რომელსაც ამჟამად დიდი პოპულარობის სამხედრო-საპირი ძალებს ავლენთა და ერაყში იყენებენ. მას 2008 წელს გამოცდამ, პირველი ვაერენა კი მომავალი წლის დადგეს არის დაეგეგმილი.

მეორე უპილოტო სფეროში აპარატ HERT-ი წინამძღობელი მილითეკიკებისაგან განსხვავდება ახალი საბორტო მონივრობით.

ბოი, რაც ზრდის მის საიმედოობას და აუვ-ვლითებს აპარატის ტექნიკურ-ტექნიკურ მახასიათებლებს, მათ შორის მისი დამოუკიდებლობის საშუალებას იძლევა. FURY-ს საბრძოლო ვარიანტი სადაზღვეო ვერსიისგან განსხვავებით აღჭურვილია ახალი მართვითი რაკეტებით LMM, რომელიც THALES UK-მ შემუშავა, და ათაღის დამზრების სისტემით.

აქტიუკლამა კორპორაცია NORTHROP GRUMMAN-ს სტრატეკურ უქაზიზიციანზე წარმოადგინა ფრანსინახილი უპილოტო სფეროში აპარატ MQ-8B FIRE SCOUT-ი, მალღივი უპილოტო სფეროში აპარატ ფრენის მღალი სანვრღილითი RQ-4 GLOBAL HAWK-ი, მისი საზღვაო ვერსიის BAMS (BROAD AREA MARITIME SURVEILLANCE) ჩაიღილი, ასევე სასკერი საწყუყასამრთი KC-45A, რომელიც კომპანია EADS-ის საძიქვალუ ლანერ A330-ის ბასაზე შექმნა. 2009 წლის ბოლის GRUMMAN-ი აუგებს და გამოცდის თვითმფრინავ-საწყუყამსრთილის KC-45-ის ოთხ საცდელ ნიმუშს. KC-45 პრეტყუინის 35 მღიდ დღღარად დირეუბლ განმზრებით ტენდერში მონაწილიობს.

ანტროივის სახღილის საყიცივი საყენიორტეკიკურმა კომღეკსმა და სფერანგეთის THALES-ს საღიზე წარმოადგინეს AH-74-ის მიღერინიზებული ვერსია, რომელიც მღლე მონაწილიობას მიღლებს ინღიეთის

სამხედრო-საზღვაო ძალებისთვის სადატრუღი თვითმფრინავების მიწილების ოთახზე გამოართულ ტენდერში.

გამოფრანზე საყიცივი ტყეივის გარდა ფრთღლ იყო წარმოადგენილი პერსაწინააღმდეგო თაღეცივის საშუალებები. რუსეთმა წარადგინა საზენიტო-სარაკეტი კომღეკები БУК-М29а, Т0Р-М29 და ПЕЧ0РА-2М-ი.

თავის მხრე, აშშ-მ ინღიეთს შესთავაზა მიღიეიკაცია PAC-3-ის საზენიტო-სარაკეტი კომღეკის PATRIOT-ი (PATRIOT ADVANCED CAPABILITY) და მისი ტაქტიკური ტეკიკური მახასიათებლების გასაცინაღ ინღიეთის საზღვრო დღეღეცივისთვის ორი დაზრუღილი პრღიენივი გამართი. მიუხეღავად ასეიო საინფორმაციო შეწიოლისა, ინღიეთმა ნიღღად არ გამოზატა PATRIOT-ების შეტების ოთახზე თავისი პრზიეცია.

რაც შეეხება დაღუბლ კონტრაქტებს, აღბიო, ეყუღალზე მნიშვნეღუნავად უნდა მიეწინიოთ AIRBUS FREIGHTER CONVERSION GMBH (AGC)-სა და ლონზინგური კომპანია AER-CAP-ს (ნიღერღანღები) შორის დაღუბული კონტრაქტი 30 საძიქვალუ ლანერ A320/ A321-ის სატვირთო თვითმფრინავზე კონვერტიციის ოთახზე.

საბორტე მოწყობიღილების სფეროში დაღი ნიმუშებს შორის აღსანიშნავია კომპანია northrop grumman-ის რადიოლოკაციური სფერო, AN/APG-81 ელტეკრირული სკანირების აქტიური ფაზირეუბლი საბტენე ცსაუროთ, რომელსაც მესუიეი ოთახის გამანდგურეუბლ F-35 LIGHTNING II-ზე დაყენებენ.

ამრღად, შეიღებება ოთყეს, რომ ავიასალონიზე არ ყოფიღა წარმოადგენილი სესსაციური სახღეუბი, პრღიტიკები და კონვერტიუღური ნიმუშები. მაგალითად, RAYTHEON-ის მიერ წარმოადგენილი მიმართული ჟრღივის სისტემა მხოღიღ 20-30 წლის წინანღილი საყენიორი მიღიომების ანარეღლა ამსითან, უყეე უახღოუს 10-15 წელიწადში შეიღებება შექმნას ტეკნიოღიეები, რომლებიც კარინაღურად შეყუღლის შეტარღების სასესს. საყითსავი ის არის, პრღეღად ენ შექმნის.

აერობუსი A-380

ფრთხილად, ჯამშუშები "აკადემიკოსის" მანტიაში გამოეწყვნენ!

მართლაც საივარია გლობალური საინფორმაციო ჟიურის ეპოქაში ცხოვრება, ალბათ, მალე სექსამსახურებს „ცოცხალი ჯამშუშები“ აჯარვ დასტურებს. საჭირო ინფორმაციის 90% უკვე ღია წყაროებში შეიძლება მოიძიო. თუ არ დინაზრებ და ისიც იცი, როგორ და სად ეძებო, ბევრი ჭკვიის სექსამსახურების საიდუმლო გემბები და სექციატრეკები შეიძლება დიდი დანახარჯების გარეშე გაიმოწროს. თუმცა ამ საქმეს მაღალი დონის პროფესიონალი ანალიტიკოსის სჭირდება.

გასულ კვირას ინტერნეტში შემოხვევით გერმანული ჟურნალ „ფოკუსის“ პატარა ინფორმაციას წავაწყდი. ავტორი უჩინოა რუსული სამყენიერი აკადემიის მიერ გერმანული ჩინოვიკებისთვის რუსეთის იმპერატორ პეტრე დიდის სახელობის ორდენების გულუხვად დარიცხვებზე მოვითხრობდა. ცნობილია, თუ როგორ „უღვას“ პუტინის გერმანია – აქ ის სუიო წველიწაღას (1985-1990წწ.) ჯამშუშობდა, ძველი „მეგობრებზე“ შეშორნა და, ალბათ, ამტოვნიცაა, რომ უკვე ასსზე მეტი გერმანული პოლიტიკოსი, მეცნიერი, სამხედრო ოფიცერი და პოლიციის მაღალჩინოსანია დაჯილდოებული ამ პეტრე დიდის ორდენით“. სულ ახლახან კი ამგვარი მოულოდნელი „სისარული“ ორდენზე ბავარიისა და ბრანდენბურგის მიწების პრემიერ-მინისტრებმა – გოტფრედი ბეკსტაინმა და მათის პლაცეტკაც განიკადეს.

მხოლოდ ამის შემდეგ დანტრეკდა გერმანიის კონტრდაზვერვა (კონსტიტუციის დაცვის უწყება) ამ საეჭუო აკადემიის ისტორიითა და წვერებით, რომლებიც ასე გულუხვად არივებენ ორდენებს.

ჩვენი გადამწყვეტილი დამატებითი ინფორმაციის მოძიება ამ პრესტაუელი სახელწოდების, მაგრამ საიდუმლო მისის მქონე „უშიშროების, თავდაცვისა და მართლწესრიგის პრობლემების აკადემიის“ შესახებ და მართლაც საგანგაშო დასკვნამდე მივდივით.

უბრველესად უნდა ითქვას, რომ ერთხელ კოლე დავრწმუნდით, – დღევანდელი რუსეთი ერთი უზარმაზარი „კორპორაცია“, რომელსაც კაგებუს ოფიცრები მართავენ და სექსამსახურები ამკარაბენ თუ ფარულად მონაწილეობენ ცველა! პოლიტიკურ-ეკონომიკური გადამწყვეტილების მიღებაში. ამიტომ არის, რომ რუსეთში, რომლის ხელისუფლების ცველან მტერი ელანება, სამყენიერი ორგანიზაციები და სხვადასხვა ჭკვიის მეცნიერთა კონტაქტები, ისევე როგორც საბჭოთა იმპერიის დროს, რეორგანიზაცია, დღესაც სექსამსახურების საიდუმლო გემბებს ექსახურებიან.

როგორ დააარსა ევ-ეს-ბეს დირექტორმა პუტინმა „აკადემია“

1999 წლის ზაფხულში რუსეთის ევ-ეს-ბეს დირექტორსა და იმედოვნულ უშიშროების სამსოხს მდიან ბერუხოვსკისა და პატარაკეიშვილის პროტექციე ვლადიმერ პუტინს უშიშროებისა და თავდაცვის საქითხებზე მომუშავე „სამყენიერი“ სტრუქტურის შექმნის იდეა გაუქნდა. პუტინი კარგად ხვდებოდა ოპერატიულ-სადაზვერეო მიზნების შესანიშნავი ამგვარ სოლიდურ სახელს ამფორებული ორგანიზაციის არსებობის აუცილებლობას. ახალგაზრდა მეთიხველმა უნდა იცოდეს, რომ საბჭო-

თა კაგებუს არსებობის დროს ცველა წყაროზადებოდა თუ სამყენიერი დაწესებულების, რომელიც კონტაქტი ჰქონდა უცხოელეთან, საბჭოთა სექსამსახურები ადირტრალიდნენ. პუტინსაც მიინდობა ძველი ტრადიციის აღდგენა. თუმცა მხოლოდ ერთი წლის შემდეგ, 2000 წლის 10 ივლისს ჩატარდა დამუშობული კონფერენცია და ორიდოულად გაფორმდა სრულად რუსეთის საზოგადოებრივი სამყენიერი ორგანიზაცია „უშიშროების, თავდაცვისა და მართლწესრიგის პრობლემების აკადემია“.

თავიდანვე ძალიად საკვლევი ამოცანებად ისეთი „სამშიშრო“ საკითხების „თავფუელი“ განუსაზღვრეს, რომ ნათელია, უზარალო საზოგადოებრივ ორგანიზაციას ამ სახის ინფორმაციის მოპოვებამდე ვინ მოუშენებდა? თავდა გააკეთეს დასკვნა – „აკადემიაში“ უნდა მამაშვლის საექსპერტო და საკანონმდებლო ლეკურქტაცია სახელმწიფო უშიშროების (დაზვერვისა და კონტრდაზვერვის ორგანიზაცია), ეკონომიკური უსაფრთხოების (მათ შორის, რუსეთის შიდააზრების დაცვა, საგარეო ექსპერტოკული ბაზრების დაკვირვა, საფინანსო სისტემის უსაფრთხოება და ა.შ.), თავდაცვის, პოლიტიკური პროცესების მართვის ტექნილოგიების, რეგიონული კონფლიქტების, ტერიორიზმის ბრძოლის, კოსმოსური ტექნილოგიების, თანამედროვე შეიარაღებისა და ა.შ. შესახებ.

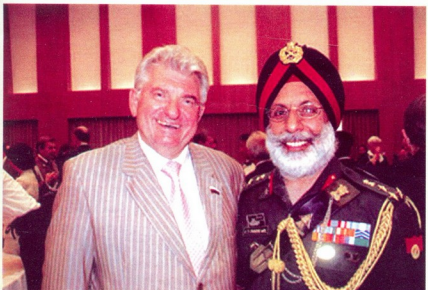
ამ პრობლემების „სამყენიერი“ ცველვას „სამხრებთან მეცნიერების“ გარდა ვინ შეიძლება? ეს „საზოგადოებრივი“ ორგანიზაცია ოფიციალურად ატარებს რუსეთის უშიშროების სამსოხს საექსპერტო-საკონსულტაციო სტრუქტურის სტატუსს. ამით კი უკვე ცველვარება ნათქვამია.

ამჟამად ვლადიმერ პუტინი თავისი „პრემში“ აკადემიის საპატრო წვერია და პეტრე დიდის Nel ორდენითაც იწინებს თავს.

რას საქმიანობენ მენდირიანი „აკადემიკოსები“?

ვლადიმერ პუტინის უკვე რუსეთის პროზიდენტ იყო, საქმე უამრავი ჰქონდა, მაგრამ მოუხვდავად ამისა, ერთიანად აკონ-

ვიტორ შვეინგენკო და ინდოეთის სამხედრო ატამე რუსეთში

ვიტორ შვეინგენკო ფერარ დეპარდისთან

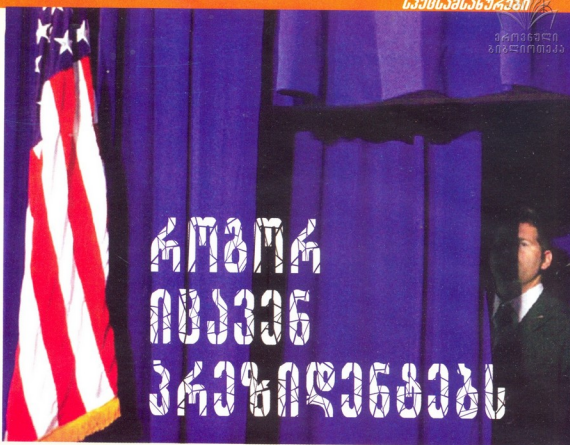

უმაღლესი სასწავლებლების უცხოელ კრსდამაირებულთა მსოფლიო ფორუმზე-სი“. ამ პომპეზურ და თეატრალურად დადგმულ შეხვედრებზე ასზე მეტი ქვეყნის 1000-მდე სტუმარი ჩადის. წინა წლებში ამ ღონისძიებებს პირადად რუსეთის მაშინდელი პრეზიდენტი ვლადიმერ პუტინი „კურატორობდა“. გასულ 4-5 წელიწადში რუსეთის სახელმწიფო ბიუჯეტში ორჯერ გაიზარდა უცხოელი სტუდენტების სწავლებასა და სამეცნიერო კონტაქტებზე გაწეული ხარჯები.

ამ „უანგარო დახმარებას“ სულ სხვა მახანი აქვს. ამიტომაც რა გასაკვირია, რომ რომელიმე ვიდეგავრებელ ქართველ მეცნიერს, ამიციურ პოლიტიკოსს ან თუნდაც სახელმწიფო მიზნულს (შესაძლებელია სახელმწიფო კანცლარის წერილფხვა ჩინოფიკსაც) „აკადემიის“ მსგავს „სამეცნიერო“ ცენტრები ხშირად უკვეთენ საქართველოს პოლიტიკურ-კორომიკური, ეკოლოგიური, სოციალური და ა.შ. მდგომარეობის შესახებ ანალიტიკური მასალის დაწერას.

ერთი შეხვედით ამაში (თუკი ქვეყნის სახელმწიფო საიდუმლოებას არ ეხება) კრიმინალური არაფერია, თუმცა რუსეთის სპეცსამსახურებმა შეიძლება თავად შეკეთის შემსრულებელს შეუქმნან პრობლემები და შანტაჟით უფრო მორსაც კი შეიტყუონ. ეს მათ კარგად ენერხებათ. ისე, სანტერესოა, „რუსეთის სახელმწიფოებრივი გაკლიერების საქმეში შეტანილი დადი წვლილისთვის“ რომელ ქართველ პოლიტიკოსს თუ მეცნიერს აქვს საიდუმლოდ მინიჭებული „თური ანდროპოვის სახელობის პრემია“?

ბენიკ ალადაშვილი

როგორ იხსნის პრეზიდენტი

დასაწყისი იხ. „არხენალი“ №12-15

ხელისუფლების პირველი პირებისა და მათი ოჯახის წევრების დაცვა კანონმდებლობით მკაცრად განსაზღვრული პროცესია და, როგორც წესი, ამ საქმეში მიულოდნელობები და სიურპრიზები არასასურველია. თუ დაცვის სამსახურს ექსპრომტად უნდება გადაწყვეტილების მიღება, ეს მისი სისუსტის მაჩვენებელი უფროა, ვიდრე სიძლიერის.

ამ სფეროში მოქმედებს მრავალი დაწერილი თუ დაუწერილი კანონი, რომლებსაც დიდი ხნის ტრადიცია აქვს. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ სხვა-

დასხვა ქვეყანაში საკუთარი ხელწერის მქონე ეროვნული „სახელმწიფო მოხელეთა დაცვის სკოლებიც“ კი შეიქმნა. ამ დროს კონკრეტული ქვეყნის კულტურა, ტრადიციები, მენტალიტეტი და ა.შ. წარუშლელ კვალს ტოვებს დასაცავი პერსონის ქცევაზე და აქედან გამომდინარე, დაცვის ღონისძიებების სტრატეგიასა და ტაქტიკაზე.

თუკი უნდა ითქვას, რომ ტოტალიტარული, დიქტატორული და საზოგადოდ, განვითარებადი ქვეყნების ხელმძღვანელების დაცვა ძალზე განსხვავდება დემოკრატიული ქვეყნების ხელისუფლების პირველი პირების დაცვისგან. პირველ შემთხვევაში მთავარი საფრთხე სამხედრო ამბოხი და სახელმწიფო გადატრიალებაა, ხოლო მეორე შემთხვევაში რელიგიური ფანტისტისები ან ფსიქოკურად დაავადებული პირები არიან სახიფათო.

საპოლიტიკო კავშირში დაცვის თანამშრომლებს დაქირავებული მკვლელის ტყვეზე მეტად იმის ემინოდათ, ავადმყოფი და დავრდომილ საპოლიტიკო დიდურებს (ბრუენცეს, ანდროპოვს, კოსიგანს, ჩერჩენკოს, შემდგომში რუსეთის პრეზიდენტ ბორის ელცინს) კიბეზე ფეხი არ დასცდნოდათ და იატაკზე არ გამოსლართოლიყვნენ. განსაკუთრებით ბევრი კურიზი ხლიდონ ბრუენცევისა და ბორის ელცინის დაცვის ისტორიას უკავშირდება.

როგორ იცავდა კა-გებე საბჭოთა ლიდერების უნიტაზებს

გასული საუკუნის 70-იან წლებში მსოფლიოს ერთ-ერთ ზესახელმწიფოს ხანდაზმული, ერთ დროს კი ამქვეყნიურ

ბენიკ ალადაშვილი

გეოინჟინერების სერვისები

- დასახიფო არქიტექტურული პროექტირება
- რეზიდენციური სახელმწიფო პროექტირება
- ინჟინერული პროექტირება
- რეზიდენციური სახელმწიფო
- რუსეთის სახელმწიფო რეკონსტრუქცია
- პოლიტიკური მკვლევარების საქმეში
- რეზიდენციური პროექტირება
- მარტივი მონტაჟის პროექტირება
- ტელეკომუნიკაციების პროექტირება
- მშენებლის სამსახურის მართვა
- ინჟინერული პროექტირება

ნიიტონეთ ნიგონი გელაზიკვი
 ან დარკიეთ 42-43-40; 38-26-73; 38-26-74
 და ვიილიეთ ნიგონი სასლუი, ფანსანაგონი გარკვი
www.elva.ge

მიღებით მიერთებულენ საბჭოთა ლდერის უნიტას და ამ გზით მიღლი „მტრფასი“ მასალები. ანალიზის შემდეგ დასმული დავაწრი (პალიკოპოლური ლვილი) იმაზე შეტყველებდა, რომ ბრეტენეს დიდ დლე ადარ ჰქონდა.

ანალიტოური სუპერსადაზვერეო ის ერაციები ტრადიონა სხვა ცოცხალ-მკედარი ბუღაღების – თური ანდროპოვის და კონსტანტინ ჩერნენკოს ავადმყოფობის დასაფარავად.

განსაკორებთ კურიზული კი რუსეთის პირველი პრეზიდენტის, ბორის ელცინის პიროვნება იყო. მართლაც საკვირველია, ამგვარი „ინტელექტისა“ და პიროვნული თვისებების კაცი, როგორ იყო ათი წლის განმავლობაში რუსეთის პრეზიდენტი.

„სამავონის“ აზარიტი ბორის ელცინის დავის უფროსის ჯაბინეტი

ეს ისტორია პირველწყაროდან რომ არ იყოს ცნობილი, შეიძლება ბერეს მოგონილი კი ჰგონებოდა. ამ შემთხვევაში ჩვენ თავად ელცინის პირადი დაცვის უფროსის, გენერალ ალექსანდრე კორაკოვის მუტუაგებს დავეყრდნობით.

რუსეთში ლილიობით ვის გააკვირებ? თუცა აქც შესაძლებელი ყოფილა ვერის წინაშე შესატყვის რეკორდები მისთვის, მათ უფრო, თუ რეკორდსმენი თავად ქვეყნის პრეზიდენტი ბორის ელცინი იყო. დიღას ჰქონდა ართია და მონანსიყო იწყებდა. ასე იყო ჯერ კიდევ იმ დროიდან, როდესაც ელცინს ცალკე კაბინეტი ღირსა. ჯერ მარტივი სეადა. მას შემდეგ, რაც პოლიტიბუროს წვერი გახდა და დაცვა დაეწინა, მისი თანამენახე ყოველიობის დაცვის უფროსი იყო. ისინი ერთ ბოთლ არაყს 125-გრამიანი ჭიქებით სწრავდა, მისაყვლილის გარეშე ცლდნენ. ცარიელი ბოთლის ამაღლის „სხე ციპერავას“ კი თავად კორაკოვი ატარებდა. ელცინს ეშინოდა, ვინმეს ცარიელი ბოთლები არ ენახა და ეს ამავე გორბაჩოვის ყურადღ არ მისულებო.

1991 წლის შემდეგ ელცინის ჯანმრთელობა დღითი დლე უარესდებოდა. ის უკვე ჩამოყალიბებული ალკოპოლიტი იყო. ერთი დღესაც ვერ ძიებდა არვის გარეშე ექიმების მოიხიებით ელცინის საბრუნდენტი პარტამენტებიდან ვეველა ალკოპოლიტი სასმელი გაიტანეს. მამან ელცინმა ეშინიანს მამორია. დღესხედა პირადი დაცვის თანამშრომელი, მისცედა 100-დოლარიანი და უბრძანდა: „ახლა ჩაირბენ კრემლის პირდაპირ რომ გასტრონომია და პოლიტრას ამორბინები! ვასაქვია“.

ოფიცირებ კისრისტეხით მიბობდა ელცინის პირადი დაცვის უფროსი ალექსანდრე კორაკოვთან. აი, ამ დროს კი თამა-

სამეთა და დიდად მოყვარული ლეონიდ ბრეტენე ხელმძღვანელობდა. ლეონი, დედუკი, ქალები – ამ ქართულ სამეფოს ბრეტენემა ავტომობილებით ქროლა და ნადირობა დაუმტა და ცხოვრება შეუზღუდავ სიამონებათა ხუთეულად იქცია. პოლიტიბუროს, რომელიც მამან პატრიონან მოხუცთა თავშესაფარს უფრო ჰგავდა, ვიდრე ქვეყნის მართვის უმაღლეს ორგანოს, იეზუიტური მოქმადლებით შეპყრებდა გენსეკის ანცობებს და თან, მალურად მასა და მისი ოჯახის წევრებზე კომპრომატებს აგროებდა.

მაგამ ცხოვრება წარმავალია და 70-იანი წლების მქორე ნახევარში ბრეტენე იმდენად დაძაბუნდა, რომ კაბეზე ახვლაც კი არ შეუძლი. ამ დროს კი საბჭოთა ექიმების (აკადემიკოს ჩახოვის ხელმძღვანელობით) ოფიციალური ინფორმაციით, მათ ლიდერს კაბეით ჯანმრთელობა ჰქონდა და საშუალებით ტესტების მიხედვით „პიონერული ნორნი“ ორგანიზმით გამოირჩეოდა.

შლოვლის სხვადასხვა ქვეყნის სპეცსამსახურები დიდ ყურადღებას უშობოდნენ ბრეტენეის ჯანმრთელობის რეალური მდგომარეობის დადგენას, რათა მათთვის მოუღონდელი არ ყოფილიყო მისი დიდი პოლიტიკიდან „წასვლა“.

ცენტრალური სადაზვერეო სააგენტო (სშრ), მი-6 (დიდი ბრეტენეი), ისრაელის „მოსად“, საფრანგეთის და დასავლეთ გერმანიის სადაზვერეო სამსახურები თავს არ ზოგადნენ, რომ ხელში ჩაეგდით ბრეტენეის სამედიცინო დოკუმენტაცია, ანალიზის მონაცემები და „ნორნი“ საბჭოთა ლიდერის ჯანმრთელობის ამსახველი „სოჯდაპირული მასალები“.

საბჭოთა კავებე და მისი მე-9 მთავარი სამშროველი კი ვეველდერს აკვირდნენ, რომ ამ ინფორმაციას უცხოეთში არ გაეყონა, მაგამ დადარდობილი ბრეტენეის

ჯანმრთელობის მდგომარეობის დაძალება უცხოეთში ვიზიტებისას უკვე შეუძლებელი ხდებოდა.

უცხოეთის სპეცსამსახურებს მისნის მისაღწევი შანსი 1978 წლის მაისში ბრეტენეის დასავლეთ გერმანიაში ვიზიტისას მიეცა. მათი გეგმა გენიალურად მარტივი იყო (რა მოგახსენით მის მორალურ მხარეზე): საბჭოთა ლიდერის აპარტამენტებში ტუალეტის ქვემოთ სპეციალური მილებით უნდა მიერთებულენ ბრეტენეის VIP-უნიტას და გაეკებეს გვერდის ავლით უნდა „ექვანი და ექვანი“ ძალზე „სტრატეგიული მასალები“.

მაგამ კავებე, როგორც ყოველთვის, თავის სიმაღლეზე იდგა. დასავლეთ გერმანიის სპეცსამსახურებში ჩანრეიღმა საბჭოთა აგენტმა ეს გეგმა სასწრაფოდ აცნობა პატრიონეს. მოსკოვში გამართულ თათბირზე მრავალ კონტრლინისძებათა შორის მოწონება დაიმსახურა მე-9 მთავარი სამშროველის („დაცვის“) ერთობი ხელმძღვანელის წინადადება – მოწინააღმდეგე სპეცსამსახურებისათვის „ხელში შეუჭებინათ“ ბრეტენეის რომელიმე პირადი მკველის ახალგაზრდული „მასალები“.

ასეც მოიქცნენ. კავებე გამარჯვებას ზეიძობდა. მტრის მზაკვერული გეგმის განეიტრალირებისათვის მრავალად დარდადა ვიღებოები და ვადამდელი წოდებები. თუმცა, როგორც აღმოჩნდა, ზემო ნაადრევი ყოფილა.

მრავალი წლის შემდეგ ამ ამხვს საინტერესო გაგრძელება მოკცა. 1994 წელს საფრანგეთის დაზვერვის ყოფილიმა ხელმძღვანელმა გრავ ალექსანდრე დე მარანმა ვანაცხადა, რომ 1970-იანი წლების მქორე ნახევარში მისმა აგენტებმა შეძლეს ბრეტენეის ერთობი საზღვარგარეთული ვიზიტის დროს სპეციალური

დებოდა ტრაგიკომიკული სცენა, ისეთი მსოფლიო რუსეთში თუ შეხედვით. კორკა-კუბს კაბინეტში მოწყობილი ჰქონდა საირატის ჩამომსხმელი „მინიქარხანა“. პრეზიდენტის დაცვის უფროსი წინასწარ მოწადილულ ეტეკეტთან ბოლოებში, სადაც ნახევარზე მეტი წყალი ესხა, არავის ამბებდა და შემდეგ ბოლოს სპეციალური აპარატი შეფუცდა. ელცინი ვერ სურდას დათვლიდა გულმოდგინედ, შემდეგ კი მოსაყვრებელ თიანში მიბრძანდებდა არყის დასაგემოვნებლად.

კორკაკოვი იხსენებს, რომ გულზე შერტორების გაკეთების მთელი დღისევე ელცინმა სასაბუღო მითითება, რაც მისმა მუღლემ უსიტყვოდ შეასრულა და ფარულად ქართული კონიაკი შეტანა. კორკაკოვის სპირტის არალეგალური სამაქროს ამავა კი იმით დასრულდა, რომ ერთხელაც არყის დაბალი გრადუსით დაეკვებულა რუსეთის პრეზიდენტმა ყველა რაზმი შემოიძებნულა, სანამ სახუფავ აბრატსა და წყლით ნახვრად საესე ბოთლებს არ მაივინ და განისიხებულა დაცვის ყველა თანამშრომელი, კორკაკოვი გარდა, გაყარა სამსახურიდან.

ჩინური ფაქტორი - რეალური საფრთხე

მთლიან არ დაეთანხმო პოლიტოლოგების აზრს, რომ XIX საუკუნე დიდი ბრიტანეთის იმპერიის ბატონობის ხანა იყო, XX საუკუნე - ამერიკის შეერთებულ შტატების. XXI საუკუნე კი ჩინეთის ბატონობის პერიოდი იქნება.

საერთაშორისო ორგანიზაციების გათვლებით 2050 წლისთვის ჩინეთი მსოფლიო ლიდერობას მიაპყრებს მთელი რიგი სტრატეგიული მიმართულებებით. ყველას თავისი სატყეიარი აქვს, მათ შორის, ჩვენც.

საქართველო სტუმართმოყვარე ქვეყანა რომ არის, ცნობილია. ქართველებს უცხოელებზე გადაყოლა რომ გეჭკვევა, ესეც ფაქტია. რამდენიმე წელი გავიდა სამ შემდეგ,

რაც ჩინეთის მოქალაქეებმა ქართული რეალობა პირველად „დააკვირდნენს“ და ჩანს, მოეწონათ, რადგან სულ ძაღლ უმარავი ჩინური მაღაზია და რესტორანი გაიხსნა. უცხოური ინვესტიციების, მათ შორის, ჩინურის, საწინააღმდეგო არაფერი მაქვს, მაგრამ ამ პროცესს ხშირ უნდა აკონტროლებდნენ ხელისუფლების ორგანოები?

ჩინეთს შუა აზიასა და კავკასიაში არცთუ სახუმარო გეოპოლიტიკური ინტერესები აქვს და აღმოსავლური ჰედანტროპობითა და ემპატიობით ცდილობს მიზნის მიღწევას.

ჩინეთის სპეცსამსახურებს ამ გეგმებში მნიშვნელოვანი ადვლი უკავიათ. ამის მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში ჩინეთის სპეცსამსახურების გააქტიურებაც აღსტურებს.

ჩინეთის საიღუმლო სამსახურები განსაკუთრებით გულმოდგინედ იმ ქვეყნებში ცდილობენ ოპერატიულ-აგენტურულ შეღწევასა და დამკვიდრებას, სადაც ამერიკის შეერთებული შტატების სამხედრო ბაზებია.

ვირგიზეთის ეროვნული უშიშროების სახელმწიფო კომიტეტის ცნობით, რამდენიმე თვის წინ მათ დააკვიეს ვირგიზეთის პარლამენტის პრესსამსახურის თანამშრომელი, ვინმე ვიპარკულ არიკოვა და

ჩინეთის მოქალაქე ეს ქალი რამდენიმე წლის წინ შობტორით ვიცილა ჩინეთში და ვარაუდობენ, რომ სწორედ მაშინ „დააკვირდნენს“. ჩვენზე გაჭირვებულ ვირგიზეთში სამსილილ დილარანი ნამდვილად არ აწყენდა მართლხლა ქალს, რომელიც ხუთი წლის ბავშვს ზრდიდა.

ერთი შეხედვით, რა საიღუმლო ინფორმაცია უნდა იყოს დაფარული ამ ქვეყანაში, რომელიც „ფრინდა“ რევილაციების შემდეგ შინაზე მეტდაც „გაიხსნა“? თუცა არ უნდა ავიქარდო. ვირგიზეთში განლაგებულია ამერიკელების სამხედრო ბაზა „განისი“, რომლის დახურვაზე და ამ რევილინიდან ამერიკელების გაძევებაზე რუსეთისა და ჩინეთის სპეცსამსახურები დიდი მინდომებით მუშაობენ.

უშეგეტომ სამხედრო ბაზის დახურვის შედეგად ვირგიზეთია ამერიკელების ერთადერთი დასაყრდენი ავღანეთის მისაფიოქობთან. ამიტომ აშშ-ის დახურვაც მაქსიმალურად ცდილობს კონტროლერაციების ჩატარებას. საესებით შესაძლებელია „ჩინეთის აგენტი“ ქალის დასკრევატ ამ გეგმის ნაწილი იყო. გასათავალისწინებელია ისიც, რომ „შინაის ორგანიზაციის“ წევრი ქვეყნები, უპირველხდა კი რუსეთი და ჩინეთი, დღეად მინდობული არიან, რომ ეს სამხედრო ბაზა დაიხუროს.

რა დასამალია, რომ მნიშვნელოვანი გეოპოლიტიკური მდებარეობის გამო საქართველო შეკვირდა ზის ჩინეთის სპეცსამსახურების ვეგმებში. თანაც, ჩვენს ქვეყანაში მრავლად არიან სხვა ქვეყნებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების ოფიციალური წარმომადგენლები. ეს კატეგორია კი ყოველთვის იყო სპეცსამსახურების „მსუვე ლუქმა“. იმ რამდენიმე ათას ჩინელს შორის, რომლებიც ბოლო წლებში ჩვენს ქვეყანაში დამკვიდრდნენ, ძირითადად, წარბლ ვაჭრობას მისდევენ, შესაძლებელია ჩინეთის სპეცსამსახურების აგენტურაც მრავლად არის. მათი მიზნები გამოვლენა და შესაძლო კონსენსინალიფდგო მოქმედებების აღკვეთა ჩვენი სპეცსამსახურების პირდაპირი მოვალეობაა. როგორ გამოთქვენ თავის ამ ამოცანას, უცნობია, რადგან კონკრეტული და სარწმუნო ფაქტები ვერჯერობით არ არსებობს. იმედო ვიჭირით, რომ საქართველოს შინაგან საჭიეთა სამინისტროს შესაბამისი დანაყოფები უკვე დინტერესებული არიან ამ რეალური საფრთხით და შესაბამის ღონისძიებებსაც გაატარებენ.

P.S. ჩინური საფრთხის ერთ-ერთი ნიშანი უკვე გამოჩნდა თბილისის ქუჩებში, სადაც ადგილობრივ „ღამის ტურფებთან“ ერთად უკვე ჩინელი მეძაგებაც ემებენ კლიენტებს. ეს კი მრავალ დაავადებასთან ერთად ვაწროთვლებიანი ქართველების მომრავლებლსაც გამოიწვევს.

გენიკ ალადაშვილი

Space Shuttle

კოსმოსური პროგრამა Space Shuttle-ის სათავეს 60-იანი წლების დამლევს, ამერიკული ნაციონალური კოსმოსური პროგრამის ტრუმენის პერიოდში იღებს. 1969 წლის 20 ივლისს ორი ამერიკელი – ნილ არმსტრონგი და ბაზ ოლდრინი მთვარეზე გადასხდნენ. „მოვარისთვის რბოლაში“ გამარჯვებით ამერიკამ კოსმოსის ათვისებაში მთავარ მიზანს მაღწია. Apollo-11 დედამიწაზე 24 ივლისს მშვიდობიანად დაბრუნდა, მაგრამ ამერიკულმა კოსმოსურმა პროგრამამ მიზანი დაკარგა, რაც დაუკონკრეტლოვ აისახა პროგრამა „აპოლონის“ დაფინანსებაზე. მართალია, მთვარეზე გაფრენა გრძელდებოდა, მაგრამ ამერიკა კითხვის წინ დადგა: რა უნდა აეთოს ადამიანს კოსმოსში?

ის, რომ ასეთი კითხვა, ადრე თუ გვიან, განჩნდებოდა, ვერ კიდევ 1969 წლამდე იყო ნათელი. პასუხიც საკმაოდ გონივრულია: „აპოლონის“ პროგრამის ფარგლებში შექმნილი უნიკალური ტექნიკის გამოყენებით NASA-მ (ნაციონალური კოსმოსური სააგენტო) დაგეგმა ხანგრძლივი ექსპედიციების ჩატარება მთვარეზე, მის ზედაპირზე ბაზების მშენებლობა და მარ-

ის ეტაპობრივი ათისება.

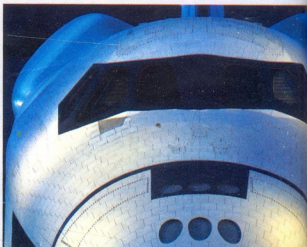
თუმც კვედღავერი არც ისე მარტივი იყო. ამ პროგრამის მხოლოდ პირველი ეტაპის რეალიზაციისთვის „სამოქალაქო კოსმოსისთვის“ განკუთვნილი ხარჯების ოდენობა წელიწადში 6 მილიარდ დოლარზე ნაკლები არ უნდა ყოფილიყო, მაგრამ იმ პერიოდში აშშ-ს არ ჰქონდა ამის საშუალება: პრეზიდენტ ლინდონ ჯონსონის ახალი სოციალური პროგრამისათვის და ვიეტნამში მიმდინარე სამრბოლო მოქმედებების საწარმოებლად დიდძალი ფული ეს-აჟირობებოდა. ამიტომაც მთვარეზე გადასხნობამდე ერთი წლით ადრე შეშვირდა შესაკვეთი რაკეტატარებულ Saturn-ების რაოდენობა. ამის გამო პროგრამა „აპოლონის“ შემდგომი განვითარების წინადადებებიდან ძალაში მხოლოდ ექსპერიმენტული ორბიტული სადგური Skylab დარჩა.

საკვირი იყო ახალი მიზნები და კოსმოსში ხალხის გასაგზავნი ახალი საშუალებები და 1968 წლის 30 ოქტომბერს NASA-ს ორმა მთავარმა ცენტრმა (პილოტირებადი კოსმოსური ხომალდების ცენტრი – MSC და

მარშალის სახელობის კოსმოსური ცენტრი – MSFC) ამერიკულ კოსმოსურ ფირმებს მიმართა მრავალჯერადი გამოყენების ხომალდის შექმნის წინადადება.

აქამდე რაკეტმატარებლები ერთჯერადი გამოყენების იყვნენ – ორბიტაზე ტვირთის გაყვანის პროცესში მათი ნაწილები ატმოსფეროში იწვოდა. ამერიიდან კი, ხარჯების შემცირების მიზნით, რაკეტმატარებელი და თავად კოსმოსური ხომალდი მრავალჯერადი გამოყენების უნდა ყოფილიყო.

1969 წლის თებერვალში ოთხ კომპანას მომავალი კოსმოსური აპარატის შეს-

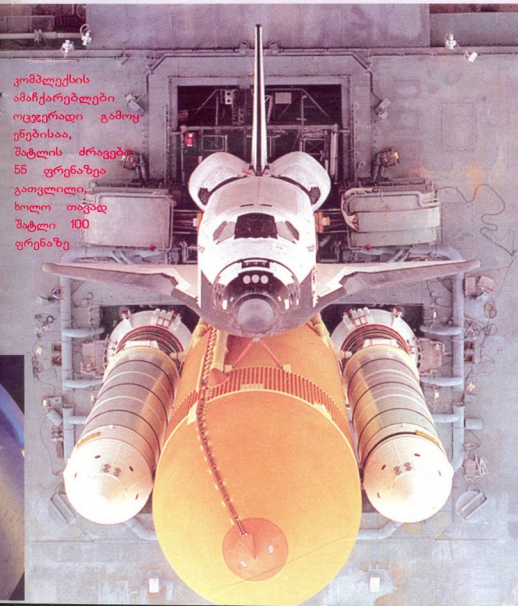
წელა და მისი კონცეფციის შეზღუდვება დაუკვირეს. 1970 წელს კი უკვე ორმა ფორმაში მიიღო შეგვეთა პროექტის უფრო დეტალურ შესწავლაზე. ჩანაფიქრის თანახმად, მომავალ კომპლექსს სტრუქტურულად, როგორც ჩვეულებრივ რაკეტასტრუქტურას უნდა აეღო. კოსმოსური ხომალდის ორბიტაზე გაყვანას მძლერი სასტარტო ამჩქარებლები უზრუნველყოფდა, რომლებიც საწვავის ამოწურვის შემდეგ ხომალდს მოშორდებოდნენ და პარამუტების საშუალებით მიწაზე დაბრუნდებოდნენ. ხომალდი კი უკვე საკუთარი ძრავების საშუალებით გავიდოდა ორბიტაზე. შესარულდება დაეაღებას და „თვითმართინავისებურად“ დაავლინოდა მიწაზე. მალევე ახალმა კოსმოსურმა კომპლექსმა მიიღო ოფიციალური სახელწოდება Space Shuttle – კოსმოსური ხომალდი.

NASA-ს გვემების თანახმად, Space Shuttle-ი მომავალი გეგმურტი ორბიტული სადგურებისა და მოვარესა და მარსზე პილოტირებადი ექსპედიციებისას უნდა გამოყენებულიყო. გარდა ამისა, განიხილებოდა მისი გამოყენების კიდევ მრავალი სხვა შესაძლებლობა, მაგრამ მარსზე გაფრენის გარეშე Space Shuttle-ის გამოყენების ყველაზე მარტივი ვარიანტიც წელიწადში 5 მილიარდი დოლარის ტოლ დაფინანსებას მოითხოვდა, რის გამოც პრეზიდენტმა ნიქსონმა მისი გამოყენების ყველა

შტლი Discovery
სპეციალური
ტრანსპორტირების
საშუალებით
სასტარტო
მოედანზე
გაიმპყიეთ

კომპლექსის
ამჩქარებლები
ოცჯერადი გამოყენებისაა,
შტლის ძრავებზე
55 ფრენაზეა
გათვლილი,
ხოლო თავად
შტლი 100
ფრენაზე

ვარიანტი დაიწუნა.

NASA რთული არჩევის წინაშე დგავდა: ან უნდა დასველებულიყო ახალი მსხვილი პროგრამა, რომელიც ორგანიზაციას კადრებსა და გამოცდილებას შეუნარჩუნებდა, ან უარი უნდა ეთქვა პილოტირებად პროგრამებზე. საბოლოოდ, Space Shuttle-ის პროგრამა შენარჩუნდა. NASA-მ შეძლო მთავრობის დარწმუნება, რომ ნაციონალურ პროგრამაზე მუშაობის გარდა კომპლექსი შეძლებდა მასში ჩაღებულ ინვესტიციების ამოღებას ორბიტაზე კომერციული თანამგზავრების გაყვანით.

პარალელურად მიმდინარეობდა მუშაობა კოსმოსური ხომალდის იერის ფორმირებაზე.

1972 წელს პროექტ MSC-040C-ის

შატლი Enterprise ამერიკის ნაციონალური კოსმოსური მუზეუმის ექსპონატი

ბაზაზე დამტკიცდა შატლის ის იერი, რომელიც დღეს არის ცნობილი: სასტარტო მყარსაწყვიანი ამანქარებლები, საწყვიის ერთჯერადი ავზი და ორბიტული ხომალდი სამი სამარშო ძრავით. ასეთი სისტემის შექმნა, სადაც გარეთა საწყვიის ავზის გარდა ყველაფერი მრავალჯერადაა, წელსწადში მხოლოდ 5,15 მილიარდ დოლარს მიათხოვდა.

თავად ორბიტული ხომალდი ჰიპერბერით (M>5) საფრენ აპარატს წარმოადგენს. მის ცხვირში ორგანოანანი ჰერმეტიკული კაბინა განთავსებული, რომელშიც შატლის ეკიპაჟის ოთხი წევრი იმყოფება (ფრენის ფართო პროგრამის შემოსხვევამ ეკიპაჟის რაოდენობის გაზრდა ათ კაცამდე შესაძლებელი). ეკიპაჟის კაბინას 29,5ტ-ის ტოლ სასარგებლო დატვირთვაზე გათვლილი სატვირთო ნაკვეთური მოწყვე-

ბა, ხომალდის ძალური დანადგარი კულის ნაწილში განთავსებული სამი თხევადსაწყვიანი რაკეტული ძრავასგან შედგება, რომელთაგანაც თითოეულის წვეკა ზღვის დონეზე 170ტმალს შეადგენს, ხოლო ვაკუუმში – 213ტმალს.

იმის გამო, რომ ატმოსფეროში შემოსვლისას შატლის ზედაპირი ძლიერ ხურდდება, გარედან მისი მთელი ზედაპირი თბოდაცვის ფილებითაა დაფარული. კორპუსის სხვადასხვა უბანზე, გაზრუების სიდიდით განმარტებული, თბოდაცვის ფილები სხვადასხვა მასალისგანაა დამზადებული.

ატმოსფეროში შემოსვლისას განსაკუთრებით შატლის ქვედა ზედაპირი, ცხვირი და აეროდინამიკური ზედაპირების წინა წიბოები ხურდდება (2030°C-მდე) და ამიტომაც გარედან ისინი მრავალჯერაინი ნანმარბოტკოვანი ქსოვილისგან (შავი ფერის

ფილები) დამზადებული ფილებითაა დაფარული. შატლის ის ადგილები, რომლებიც 1100-1300°C-მდე ხურდება (მატლის ფიზიკურად და კოლის გვერდები), კვარცის ბოჭკოს ფუძეზე შექმნილი ფილებით იფარება (თეთრი ფილები). ხოლო ადგილები, რომელთა გაზრუების ტემპერატურაც 1000°C-ს არ აღემატება (ფრთისა და ფიზიკურად ზედა ზედაპირები) დაბრუნებული ფილებით იფარება. ისინი მჭეტი თბომეცვეების მიზნით გარედან თეთრი სილიკონის რუხებით არიან დაფარული.

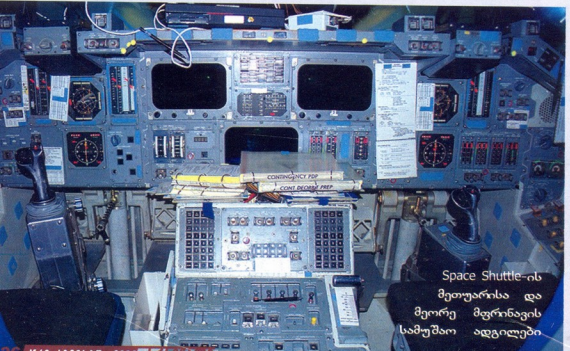
1972 წლის ანგარში, ნიუსონის თანხებით, Space Shuttle-ის პროგრამას დაიწყეთ. 26 ივლისს კი ავიამშენებელი კომპანია North American Rockwell-თან დაიდო კონტრაქტი ორი სასტარტო და ორი საფრენის ორბიტული ხომალდის შექმნაზე. სამარშო ძრავების შექმნა ფირმა Rocketdyne-ს დაევალა, გარეთა საწყვიის ავზის Martin Marietta-ს, ამანქარებლებისსა United Space Boosters Inc-ს, მათი ძრავების

შატლის სტარტი

კი Morton Thiokol-ს. 1976 წლის 17 სექტემბერს, დასრულდა პირველი შატლი OV-101-ის მშენებლობა და მალევე მას იმდროინდელი ამერიკული პოპულარული ფანტასტიკური ტელესერიალ Star Trek-ში არსებული კოსმოსური ხომალდის სახელი Enterprise-ი შეარქვეს.

Enterprise-ს არ ზედა წილად კოსმოსში გაფრენის ბედნიერება. ის მიწაზე დაჯდომის მეთოდის დასამუშავებლად, როგორც ტექსტური აპარატი გამოიყენებოდა, შატლის საფრენისო გამოცდებისას, აეროდინამიკური მასსათესებლების შესაფასებლად, მას შეეცადა სპეციალურ თვით-

Space Shuttle-ის მეთოლორისა და მეთორ მფრინავის სამუშაო ადგილები

ფრინავზე ამბერტენდენ, რომლის როლში გადაკეთებული Boeing 747 გამოიღოდა (მოდიფიკაცია 747-123(SCA)). პირველი ფრენები ეკიპაჟის გარეშე სრულდებოდა. უკეთესი გარსშემოდინებისთვის, Enterprise-ს კუდის ნაწილზე ძრავების საქმრების დასაფარავად სპეციალურ კონუსს უყენებდნენ. გამოცდების მეორე ეტაპზე შატლის კაბინაში უკვე ეკიპაჟი იმყოფებოდა და მის სხედასხვა სისტემისა და მოწყობილობის შემოღობას ამოწმებდა. მესამე ეტაპზე კი სრულდებოდა შატლის ავტონომიური ფრენები. ამისთვის ის შორდებოდა თავის მატარებელ თვითმფრინავს და პლანირებით მიწაზე ვლებოდა.

Enterprise-ის გამოცდების დღის გამოიღინდა მისი ფოუნდაციის ცხვირა და შუა ნაწილების კონსტრუქციის გაძლიერების საჭიროება. ყველა ცვლილება უკვე OV-102 აწვობისას გაითვალისწინეს, მაგრამ მისი სასარგებლო დატვირთვა 80%-ით შემოიფარგლა. OV-101 გადასაკეთე-

ბლად კი მისი სრული დაშლა იყო საჭირო. ამიტომაც 1978 წელს განდა ასეთი იღა: სტატუკური გამოცდებისთვის განკუთვნილი მანქანის საფრენისნოდ გადაკეთება, რაც გაცვილებით იავი და დროული იყო.

1979 წლის იანვრის დასაწყისში Rockwell International-მა NASA-სგან მიიღო შეკვეთა სტატუკური მანქანა STA-099-ის საფრენისნოდ გადაკეთებაზე, რომელმაც მალევე მიიღო სახელწოდება Columbia. 25 იანვარს კი თითხვე ორბიტულმა ხომალდმა მიიღო სახელწოდებები: V-102 გახდა Columbia, OV-099 – Challenger-ი, OV-103 – Discovery და OV-104 – Atlantis-ი. შემდგომში Challenger-ის კატასტროფის შემდეგ აჟინდა კიდევ ერთი შატლი OV-105 Endeavour-ი.

კონსტრუქციულად მრავალჯერადი გამოყენების სატრანსპორტო სისტემა ორი მყარსაწვავიანი რა-

კეტული ამჩქარებლისგან, რომლებიც კოსმოსის მლექის 1-ულ საფეხურს წარმოადგენენ, და სამი სამარშო ძრავით აღჭურვილი ორბიტული ხომალდისგან (შატლი) შედგება, რომლის საწვავის ავზი მღორ საფეხურის როლს ასრულებს. კომპლექსის სტრატისას შატლისა და ამჩქარებლების ძრავები მაქსიმალური რეჟიმით მუშაობენ

Challenger-ის აფეთქებას შვიდი ასტრონავტის სიცოცხლე შეწირა

Space Shuttle-ის პირველი სტარტი 1981 წლის 12 აპრილს შედგა. პირველი და მეორე ფრენებისას გარე სანგავის ავზი თითორი იყო, შემდეგ კი მისი შეღებვა სტაფილითფორად დაინკეს

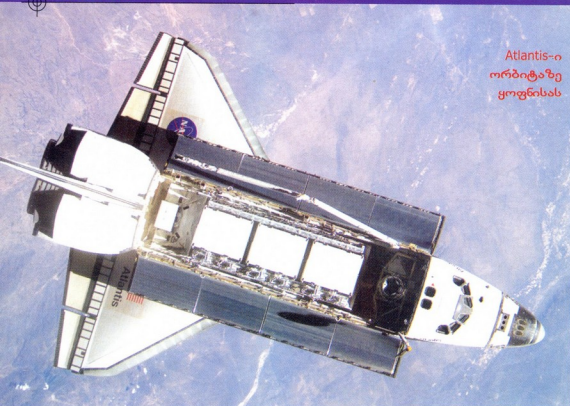
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՏՈՒՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՏՈՒՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԵ

Space Shuttle "DISCOVERY"

Atlantis-ი
ორბიტაზე
ყოფნისას

და ორბიტაზე გაყვანის პროცესში ფრენის ტრაექტორიის ცვლილება მათი წვევის კექტორის ცვლილებით ხდება.

კომპლექსის კონსტრუქციაში ჩადებული რუსურნის თანახმად ამანქარებლები ოცეკრადი გამოყენებისა არიან, შატლის უნებმად-წყობადის ნაერთზე მომუშავე ძრავები 55 ფრენზეა გათვლილი, ხოლო თავად შატლი – 100-ზე.

1980 წლის დამლევსთვის ამერიკელმა სპეციალიტებმა შეძლეს **Columbia**-ს ძირითად ძრავებსა და თბოდაცვასთან დაკავშირებული პრობლემების გადაწყვეტა. 1980 წლის ნოემბერში დასრულდა შატლზე თბოდაცვა ფილების დაყენება და ის გადაიტანეს ვერტიკალური აწეობის კორპუსში, სადაც გარე საწვავის ავზთან შეაბრაბირეს.

29 დეკემბერს კომპლექსი სპეციალური სასტარტო პლატფორმით სასტარტო მიედანზე გადაიყვანეს. 1981 წლის 22 იანვარს დაიწყო გარეთა ავზის ოხვედი უნებმადითა და წყლობადით საცდელი გამოცდები და მისი პერმეტულობაზე შემოწმება. თავდაპირველად, **Columbia**-ს სტარტი 1981 წლის 10 აპრილს დაინიშნა, მაგრამ ტექნიკური პრობლემების გამო 12 აპრილს გადაიტანეს (გაგარიშის პირველი გაფრენიდან მე-20 წლისთავეზე). მანამდე კი ეკიპაჟი რეალურთან მაქსიმალურად მიახლოებულ პირობებში ავრდებულდა ვარჯიშს.

Space Shuttle-ის ორბიტაზე გაყვანის სქემა შემდგომში იყო: სტარტიდან 8წმ-ის შემდეგ კომპლექსი 120მ-ის სიმაღლეზე იმყოფება და იწყებს მანევრირების დადგურებისა და ტანვარჯიშს მიხედვით. კიდევ 24წმ-ის შემდეგ ფრენის სიჩქარე 794კმ/ს-მდე იზრდება და იწყება შატლის სამეცნიერძრავის წვეის 65%-მდე შეტვირება. სტარტიდან

52წმ-ის შემდეგ სიჩქარე $M=1,0$ -ს უტოლდება და იწყება შატლის ძრავების წვეის გაზრდა. კიდევ 80წმ-ის შემდეგ ფრენის სიჩქარე $M=4,5$ -მდე იზრდება და 50კმ-ის სიმაღლეზე ხდება მტარსაწვავიანი სარაკეტო ამანქარებლების მოცილება. სტარტიდან 240წმ-ის შემდეგ, როდესაც კომპლექსი 116კმ-ის სიმაღლეზე იმყოფება და ფრენის სიჩქარე $M=6,4$ -ს შეადგენს, ეკიპაჟი იღებს, სიგნალს, რომ ერთი ძრავის გათიშვის შემთხვევაში, შატლს შეუძლია მობრუნება. 30წმ-ის შემდეგ ეს შესაძლებლობა ქრება. ფრენის 150წმ-ზე, 130კმ-ის სიმაღლეზე, როდესაც სიჩქარე $M=15$ -ს უტოლდება, იწყება ტრაექტორიის სიმაღლის შემცირება. სტარტიდან 420წმ-ის შემდეგ, როდესაც სიჩქარე $M=17$ -ს (დაახლოებით 20825კმ/ს) შეადგენს, შატლი 125,8კმ-მდე ეშვება. 60წმ-ის შემდეგ კი საწვავის გამოღვების გამო ფრენის 480წმ-ზე გარეთა საწვავის ავზი შორდება შატლს და წინარი ან ინდიოთის ოკეანის აკვატორიაში ვარდება და გზადაგზა ატმოსფეროსში მჭიდრო ფენებში იწვის. სტარტიდან 512წმ-ზე, როდესაც **Space Shuttle** 116,5კმ-ის სიმაღლეზე იმყოფება და მისი სიჩქარე $M=25$ -ს (30625კმ/ს) აღწევს ხდება მისი ძრავების წვეის შეტვირება. ფრენის 632წმ-ზე კი აპარატი აპოგეისა და პეროგეის მიხედვით, შესაბამისად, 240,5 და 105,4კმ-ის სიმაღლის ტრლ ორბიტაზე იმყოფება.

12 აპრილის დღის 7 საათზე ჩართო **Columbia**-ს სამეცნიერძრავა და 3წმ-ის შემდეგ, როცა მათმა წვეამ ნიშნავიდან

ასე გამოიყოფრება Space Shuttle და დედამიწა საერთაშორისო კოსმოსური სადგურის ილუმინატორიდან

90% შეადგინა, ჩართო სასტარტო ამანქარებლები. როდესაც ხუთივე ძრავის გაშრომა წვეამ 3400ტმად შეადგინა, გადაიჭრა 9სმ-ის დამტვრის მქონე რვა ტანვარჯიშის საშუალებითაც კომპლექსი სასტარტო პლატფორმასთან მაგვრდობდა და **Columbia** პავარში აიჭრა. პირველი ფრენის დროს შატლის ეკიპაჟის მეთური ვიონ ანევი, ხოლო მფრინავი ელენ კოლინისი იყვნენ. სტარტიდან 132წმ-ის შემდეგ საშტატო რეჟიმში მოხდა მტარსაწვავიანი სასტარტო ამანქარებლების მოშორება. მათი პარამეტრები 44კმ-ის სიმაღლეზე გაიხსნა და ისინი ნაპირიდან 242კმ-ის მოშორებით ზღვაში დაუშინენ.

Columbia-ს ორბიტაზე გაყვანა წარმატებით შესრულდა და მან და კოსმოსში ორ დღეზე მეტსანს დაყო. ამ დროის განმავლობაში ეკიპაჟმა ჩატარა შატლის მუშაობასთან დაკავშირებული სხვადასხვა ექსპერიმენტები. რამდენიმეჯერ გააღეს და დახურეს სატვითო ნაკვეთურის საფეხლები, შეამოწმეს სატვითო ნაკვეთურის

ი.

1983 წლიდან შატლების კოსმოსში გაყრენამ რეგულარული ხასიათი მიიღო. დაიწყო შატლების ბორტიდან თანამგზავრების ორბიტაზე გაყვანა და ასტრონავტების ღია კოსმოსში გასვლა. მთლიანობაში ოთხზე შატლმა 1986 წლამდე 24 წარმატებული ფრენა განახორციელა, მაგრამ მალე Space Shuttle-ის პროგრამამ დიდი დარტყმა მიიღო.

1986 წლის 28 იანვარს შატლი Challenger-ი რიგით 25-ე გაყრენისთვის ემზადებოდა, მაგრამ წინასწარტო მონახდება თავიდანვე ცუდ დაიწყო. ჯერ იყო და, შატლში ეკიპაჟის ჩაჯდომის შემდეგ შესასვლელი კარი ჰერმეტიკულად არ იკეტებოდა. ამის მოგვარებას რამდენიმე საათი დასჭირდა. შემდეგ გაუმართაობა ელექტრონისტემაში აღმოჩნდა. რამდენიმეჯერ შატლის ფრენის გადადებასაც ფიქრობდნენ, მაგრამ საბოლოოდ ყველა პრობლემა მოგვარდა.

Challenger-ის რიგით მეთექვსმეტე შატლი აშრეკა პირდაპირ ეთერში უყრებდა. თავიდან ყველაფერი თითქოს სავსებით რეჟიმში მიმდინარეობდა, მაგრამ ფრენის 73-ე წამზე Challenger-ი აფეთქდა და პერსეუგე ნაწილებად დაიშალა. აფეთქების შედეგად ბორტზე მყოფი შვიდეუ ასტრონავტი დაიღუპა. იმ მომენტისთვის პოლიტიკურად კოსმონავტიკის ისტორიაში ეს ყველაზე მსხვილი კატასტროფა იყო.

კატასტროფის მიზეზის დასადგენად NASA-მ დაუყოვნებლივ ჩამოაყალიბა საგამოძიებო კომისია, რომლის დასკვნის თანახმად კატასტროფის მიზეზი მყარსაწყვიანი

მარცხენა ბორტზე არსებული მანიპულატორის მუშაობა.

სტარტიდან 51 საათისა და 45 წუთის შემდეგ Columbia-ს ეკიპაჟმა მიიღო დღემდე უწინე დაბრუნების ბრძანება. Columbia დაბალი წვეის ძრავების საშუალებით ცხვრით დაშვების ტრექტორიის მიმართ მობრუნდა და დაშვება დაიწყო. დაშვების წერტილიდან ავიამაზა ევარდსამდე არსებული უბნის მანძილმა 7060-7080კმ შეადგინა, ხოლო დაშვების ხანგრძლივობამ – 32წთ.

ატმოსფეროში ფრენის პირველი 14წუთის განმავლობაში, შატლის სიჩქარე $M=25$ -ის დამდეგზე კრიტიკული იყო. სიჩქარისას 7.35კმ/წმ-ში, შატლის ზოგიერთ ადგილას ტემპერატურამ $1371-1648^{\circ}\text{C}$ -ს მიაღწია და ეკიპაჟს შატლის ცხვირიდან დაწყებული და თანდათანობით კუდისკენ ზრდადი სტაფილისფერი ალის დაფიქსირება დაიწყო.

გვემის თანახმად, შატლის დაჯდომა ავიამაზა ევარდის მახლობლად მდებარე დამზრალ ტბა რეჯერისის ზედაპირზე უნდა მომხდარიყო, მაგრამ ეკიპაჟს გაუჭირდა შატლის დასაჯდომის სიჩქარის შენარჩუნება და ის შეხების სავარაუდო წერტილს 600-900მ-ით გასცდა. Columbia სტარტიდან 54 საათისა და 20 წუთის შემდეგ დაბრუნდა დღემდე.

დაჯდომის შემდეგ Columbia-ს შესწავლას სპეციალისტები მუდგდნენ. მასის ძირითადი საყრდენებისა და კულის არეში დეფორმირებული იყო შემონაკერი. ზოგიერთ ადგილას შესუსტებულიყო თოლდამცავი ფულების წყობიანი შეკრებები. მთლიანობაში, ექსტალური შემოწმებისას სერიოზული დაზიანება თოლდაცვის 148 ფოლას ად-

მაინდა, 16 კი დაკარგული იყო.

წინასწარი შემოწმების შემდეგ, 28 აპრილს, კოლუმბია სტარტისპორტი ბოინგის „ზორგზე“ დაამდგეს და ფლორიდაში მდებარე კენედის სახელობის კოსმოსურ ცენტრში გადაიყვანეს. შემდეგი გაყრენა მან 1981 წლის 12 ნოემბერს შეასრულა.

1982 წლიდან შატლების ავიამაზის მწყობრში ახალშეყვანილი Challenger-ი შეემატა, იმავე წლის ნოემბერში – Discovery, 1985 წლის აპრილში კი – Atlantis-

ორბიტულ სადგურ MIP-თან
შეპირაპირებული Atlantis-ი

რაკეტული ამანქარებელი იყო. კონსტრუქციულად ის ცილინდრული სექციებისგან შედგება, რომელთა შეერთების ადგილები რეზინის რგოლებითა და სპეციალური პერმეტაით იყო დაფარული. დაბალი ტემპერატურისას პერმეტაი ვერ უზრუნველყოფს საიმელო პერმეტიზაციას, გარდა ამისა, ე.წ. „შეერთების როტაციის“ გამო იმ ადგილში, სადაც ამანქარებელი გარე აუზზე მგრდება, ღრუო წარმოიშვა, რომელიც დაბალი ტემპერატურისას ელასტიკობის უნარდაკარგვლამ რეზინმა ვერ შეუძლო. როგორც შემდგომ გაირკვა, NASA-ს სპეციალისტებმა იცოდნენ ამ დეფექტის შესახებ, მაგრამ აქამდე მსგავსი არაფერი მომხდარა. დარღვეული პერმეტულობის გამო გაყვარებულია აირებმა დაწვეს მარჯვენა ამანქარებლის კორპუსი და შემდეგმ გართვა საწვავის ავზთან მისი შეერთების კვანძი. ზედა კვანძის გარშემო მოტრიალებული ამანქარებლის კორპუსი საწვავის ავზს დაეცა, რამც თხევად წყალბადის აფეთქება გამოიწვია.

ამ დეფექტის აღმოფხვრის მიზნით შატლების ფრენა ორი წლით შეჩერდა და შემდგომი ფრენა მხოლოდ 1988 წლის 29 სექტემბერს შატლ Discovery-მ შეასრულა. Challenger-ის კატასტროფის შემდეგ დაუყოვნებლივ განაღდა ახალი შატლის შექმნის საპირობა. თავდაპირველად, NASA ამ მიზნისთვის Enterprise-ის გამოყენებას აპირებდა, მაგრამ მისი გადაკეთება სრულფასოვან საფრენოსნო ეკვთმპლარად საკმაოდ ძვირი გამოვიდა და ამიტომაც გადაწყდა ახალი შატლის მშენებლობა. შატლი Endeavour-ი ექსპლუატაციაში 1991 წელს შევიდა და ის უკანასკნელ შატლად იქცა.

Challenger-ის კატასტროფის შემდეგ

ტრანსპორტირებისას, უკეთესი აეროდინამიკისთვის Enterprise-ს კოდეზი სპეციალურ კონუსს უყენებდნენ

შეუმუშავა ფრენის ატმოსფერულ უზანზე ავარული შემთხვევაში შატლის დატვირთვის მეთოდიკა. მისი გამოყენებისას ასტრონავტები ინდივიდუალურად ტოკებენ შატლს პარამუტებით. უშუალოდ გადმოხტომისას ისინი სპეციალურ მიმართველზე არიან მიმაგრებულინი, რომელიც ასტრონავტებს ფრთასთან შეეახებოდა იცავს და მათ პერის ნაკადში ფრთის ქვევდან უშვებს.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ამერიკასთან მიმდინარე ფარული სამხედრო დაპირისპირება დასრულდა და რუსიბმა და ამერიკამ თანამშრომლობა დაიწყეს. 1995 წლის 27 ივნისს, პრივრამა Space Shuttle-MIP-ის ფარგლებში, შატლ Atlantis-ის მიერ ორბიტულ სადგურ MIP-თან პირველი შეპირაპირება განხორციელდა. შემდგომში Atlantis MIP-თან კიდევ ექვსჯერ შეპირაპირდა და ფრენების უმეტეს შემთხვევაში ის ორბიტული სადგურის კვაპაიის შესაცვლელად გამოიყენებოდა. თითო-თითოჯერ რუსულ ორბიტულ სადგურთან შატლები Endeavour-ი და

COVEY შეპირაპირდა. ეს უკანასკნელი შატლებიდან პოლი იყო, რომელიც MIP-თან შეპირაპირდა. რუსურის ამოწურვის გამო, 2001 წლის 23 მარტს, ორბიტული სადგურ MIP-ი ორბიტლიდან ჩამოსხნეს და ის ატმოსფეროში დაიწვა.

MIP-ის ექსპლუატაციის პარალელურად, 1998 წელს დაიწყო საერთაშორისო კოსმოსური სადგურის მშენებლობა, რომელშიც რუსული კოსმოსურ ხომალდებთან ერთად ამერიკული შატლებიც მონაწილეობდნენ. Challenger-ის კატასტროფის შემდეგ შატლის კონსტრუქციამ ბუერი ცვლილება განიცადა და მათი ფრენა აბრბიბებული სტების მიხედვით ხდებოდა, მაგრამ ბუდმა Space Shuttle-ს კლავ ზურგი აქცია.

2003 წლის 16 ანვარს სტარტი შატლ Columbia-მ აიღო. მისთვის ეს რიგით 28-ე გაფრენა იყო და ის საერთაშორისო კოსმოსურ სადგურზე მომდევნო მოვლით მიფრინავდა. ორბიტაზე 16-დღიანი ვოფის შემდეგ, 1-ელ თებერვალს, მან დახმონაწე დაბრუნება დაიწყო. ორბიტლიდან ჩამოსვლა და ატმოსფეროში შესვლა საშტატო რეჟიმში განხორციელდა, მაგრამ მალე სიტუაცია მკვეთრად შეიცვალა. გრინიჩის დროით 14 საათზე პოსტონმა შატლითან კავშირი დაკარგა. რამდენიმე თვითმიხედვლის მიერ გადაღებულმა ვიდეოკადრებმა კი მოელი მსოფლიო შეპირაპირა: დაჯდომამდე რამდენიმე წუთით ადრე, ნაკმ-ის სიმაღლეზე, Columbia შერამი აფეთქდა და მისი ცვცვლოკიდებული ფრამენტები ორი შტატის ტერიტორიაზე გაიფანტა. დაიღუპა შვიდეუ ასტრონავტი.

რამდენიმე თვის განმავლობაში NASA მომხდარს იძიებდა. საბოლოო დასკვნის თანახმად, კატასტროფის მიზეზი შატლის ფრთის მარცხენა კონსოლის წინა წიბოზე არსებული თბილამკვეი ფელა გახდა, რომელიც შატლის სტარტისას გარე საწვავის ავზიდან მოვლავილამ თბიბოლაციის ნატქმს დაახანა. ატმოსფეროში შესვლისას დახანებულმა ფილამ ვერ გაუძლო წარმოქმნილ მაღალ ტემპერატურას, რასაც ფრთის კონსოლის მოტეხა და შედეგად,

წინანართი შემომნებლის შემდეგ შატლს სატრანსპორტო Boeing 747-123(SCA)-ს „ზოროტუე“ ამავრებენ და კრწდლის სახილოის კოსმოსურ ცენტრში გაბამავთ.

შატლის განადგურება მოკვდა.

Columbia-ს კატასტროფის შემდეგ შატლების ფრენა თითქმის სამი წლით შეჩერდა და მომდევნო გაფრენა 2005 წლის 26 ივლისს Discovery-მ შესრულა. მას შემდეგ, ყოველი გაფრენისას, დედამიწაზე დაბრუნების წინ, შატლის თბოდამცავი ფილების მდგომარეობის მანიპულატორზე დამატებული კამერით აჩვენებენ.

Columbia-ს კატასტროფის შემდეგ ექსპლუატაციაში მხოლოდ სამი შატლი დარჩა, რომლებიც 2010 წლამდე უნდა უზრუნველონ საერთაშორისო კოსმოსური სადგურის მშენებლობის დასრულება.

შატლის პროექტირებისას იგეგმებოდა, რომ ყოველი მათგანი დაახლოებით 100 ფრენას შესრულებდა. პრაქტიკაში კი დღეისთვის ყველაზე მეტი გაფრენა – 35 – Discovery-მ შესრულა. 29-ჯერ იყო კოსმოსში Atlantis, Columbia – 28-ჯერ, Endeavour-ი – 21-ჯერ, Challenger-ი – 10-ჯერ.

სულ 1981 წლიდან შატლებმა ორბიტაზე გაიტანეს 1,36 მილიონი კილოგრამი

სასარგებლო ტვირთი. მათ 17561-ჯერ შემოფრინეს დედამიწას და ორბიტაზე საერთო ჯამში 1116.629 დღე-ღამე დასვენეს.

სისტემის მრავალჯერადობის მიუხედავად, შატლის ექსპლუატაცია მაინც ძვირი ხაიმოვებოდა. ყოველი გაფრენის შემდეგ შატლი სრულფასოვან და დეტალურ რემონტს საჭიროებს. იცვლება მისი დამცავი თითქმის ყველა შავი თბოიზოლაცია, თიურების უმეტეს ნაწილს კი ხსნიან და წვების ახალ ფენაზე სვამენ. 2006 წლისთვის Space Shuttle-ს პროგრამაზე დახარჯულმა თანხამ 160 მილიარდი დოლარი შეადგინა. აქედან ერთ ფრენაზე დაახლოებით 600-700 მილიონი დოლარი მიდის. შედარებისთვის რუსული რაკეტატარბელ პროტონ-ის გაშვება, რომელსაც 22 ტონა სასარგებლო დატვირთვა მაქვს, მხოლოდ 250 მილიონი დოლარი ჯდება.

2004 წელს აშშ-ის პრეზიდენტმა ჯორჯ ბუშმა ახალი ამერიკული კოსმოსური პროგრამის დაწყების შესახებ განცხადება გააკეთა. მისი თქმით, მუშაობა ახალ კოსმოსურ ხომალდზე, რომლის გამოყენებაც მთავარზე საფრენად იქნება შესაძლებელი, უკვე მიმდინარეობს. საგარეოდ, ეს ფირმა Lockheed Martin-ის მიერ შექმნილი X-33 იქნება. მრავალჯერადი გამოყენების კოსმოსურ ხომალდ კლიპერ-ზე აქტიური მუშაობა რუსეთშიც მიმდინარეობს. საგარეოდ, მისი სტარტი 2011 წელს შედგება.

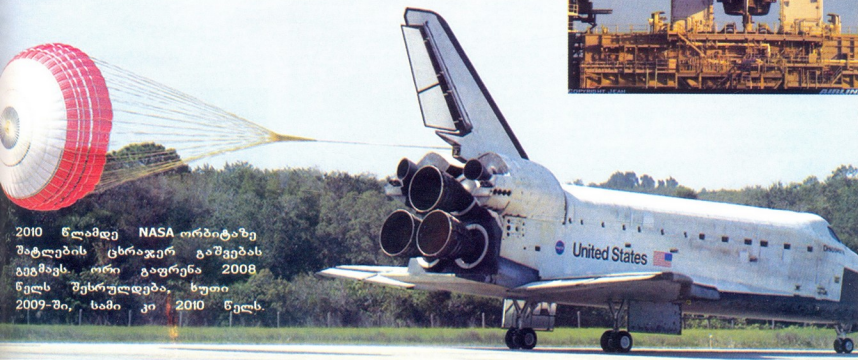
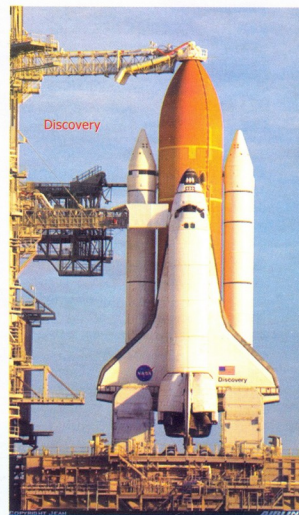
2008 წლის ივლისის დასაწყისში NASA-მ განაცხადა შატლის უკანასკნელი

2008 წლის ივლისის დასაწყისში NASA-მ განაცხადა შატლის უკანასკნელი სტარტის თარიღი — 2010 წლის 31 მაისი.

სტარტის თარიღი – 2010 წლის 31 მაისი. ორბიტაზე გასული უკანასკნელი შატლი Endeavour-ი იქნება. 2010 წლამდე NASA ორბიტაზე შატლების ცხრაჯერ გაშვებას გეგმავს. ორი გაფრენა 2008 წელს შესრულდება, ხუთი 2009-ში, სამი კი 2010 წელს.

შატლებმა მსოფლიო კოსმონავტიკასა და კოსმოსის შესწავლის საქმეში დიდი როლი შეასრულეს. იმედი ექიზნით, რომ 2010 წლამდე შესრულებული ყველა გაფრენა ექსპეციების გარეშე ჩაივლის და Space Shuttle-ს ღირსეული შეტყვევლი ყვოლება.

თიხურ აუღუზახვილი

2010 წლამდე NASA ორბიტაზე შატლების ცხრაჯერ გაშვებას გეგმავს. ორი გაფრენა 2008 წელს შესრულდება, ხუთი 2009-ში, სამი კი 2010 წელს.

ტირანად ქსეული თავისუფლებების მეპროტი...

„ღვთის გულისათვის წაღით! გაუნთავისუფლოთ ადგილები იმათ, ვინც უკეთ აღასრულებს თავის მისიას“. - ამ სიტყვების ავტორი მთელი სიცოცხლე უსამართლობასა და მეფის ავტორიტარულ მმართველობას ებრძოდა. ბელის ირონიით კი მიზნის მიღწევის შემდეგ თავად იქცა ტირანად.

ოლივერ კრომველი (1599-1658) ინგლისის ბურჟუაზიული რევოლუციის და სამოქალაქო ომის დროინდელი მხედარი-მოაზარი, ინგლისის, შოტლანდიისა და ირლანდიის ლორდ-პროტექტორი დაიბადა ქალაქ პანტიტრეანში ნაკლებშემძლებული თავადის ოჯახში. უმჯდლესი განათლება კემბრიჯის უნივერსიტეტში მიიღო, შემდეგ კი სწავლა ლინდინში გაგრძელდა, თუინსაზღვრეციას სწავლობდა. კრომველმა, როგორც ნიჭიერი მხედარი-მოაზარი, პირველად სამოქალაქო ომის დროს გამოჩინა თავი. შემდეგ კი მოელონებოდა ისე განეთარდა, რომ მალე პოლიტიკურ სარბილზეც ერთ-ერთ ყველაზე გავლენიან პირად იქცა.

XVII საუკუნე ინგლისისთვის საკმაოდ მძიმე პერიოდი იყო. დღეოვალ ელისაბედის გარდაცვალების შემდეგ სამეფო ტახტი მარამ სტუარტის ვაჟს - აკოპ I-მ დაიკავა, რომელიც დიდი გამოცდილებით არ გამოიჩინოდა. ამ პერიოდის ინგლისის შიდა-პოლიტიკაში საკმაოდ დაძაბული ვითარება იყო. ყველაფერი სამოქალაქო დაპირისპირებას მოასწავებდა. ამის მიზეზი საზოგადოების მაღალ სოციალურ სფეროში მომხდარი გარდატეხა გახლდათ. საქმე ის იყო, რომ XVI-XVII საუკუნის მიჯნაზე ახალმა დიდებულებმა წამოიყვანა თავი. მათ, ვინ თავიანთი მომავალი ქვეყნის კაპიტალისტურ განვითარებას დაუკარგა, როგორც სხვა ყველაფერი, ისინიც მწილობრივად იყვნენ, მაგრამ საკუთრების ფეოდალური გადასახლების ამოსაღებად კი არა, არამედ კაპიტალისტური მოგების მისაღებად იყვნენ. კეთილმოძღვრების წარმომადგენელს არ უშლიდათ მატყლითა და ყველთი ვაჭრობაში, ლულის ხარშვასა და არაღის წარმო-

ბაში. მოაზარი იყო, საქმეს დღი შემოსავალი მოეზნა. 1600 წლისთვის მათი შემოსავალი დიდად აღესტებოდა პრეზის, ეპისკოპოსებისა და იმეჩების ქონებას.

დიდებულების მთორე ნაწილი სავსებით განსხვავებულ სოციალურ ხასიათს ატარებდა. შემოსავლითა და ცხოვრების სტილით კვლავ შუა საუკუნეების ფეოდალებს რჩებოდნენ. მიუხედავად ამისა, ზევიდან დასურებდნენ „კაპიტალისტ“ დიდებულებს და არ სურდათ მათთვის ძალაუფლებისა და პრივილეგიების განწაღება. ფეოდალებსა და დოლკებელი სწავლება, ვარგერული ბრწყინვალეობა, მსახურის ენა, ქალაქური ცხოვრება, სამეფო კარის ინტრეგები - ეს ყველაფერი დიდდლ თანხებს მოითხოვდა. ფეოდალების უზღუდსიზობას საამისო სახსარი არ გააჩნდა. არისტოკრატის ვალატაკება არ ასცდებოდა, მეფის წინ მათთვის პერიოდულად ჰქონიდა და სინეკრიტი არ გადაეხდა. მონარქის საყრდენ ძალას ხომ სწორედ ფეოდალები წარმოადგენდნენ. სამოქალაქო ომის დაწყების წინ არისტოკრატისი ვალი დახლოებით 2 მლნ ვირანგას სტრელინგს შეადგენდა. იყო კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა, რომელიც თავდაპირველად წმინდა რელიგიურ ხასიათს ატარებდა. მის შემდეგ, რაც ინგლისის ეკლესია ვატკანისაგან დამოუკიდებელი გახდა, ის მეფის ხელისუფლების ზეგავლენაში მოექცა. მისი მორბილ მსახურად იქცა მონარქის წინაგადა მაღალ საკლესიო პირებს, რომლებიც, ფაქტობრივად, მისი მოხელეები იყვნენ. საკლესიო კათოლიკიდან ლოცვა-კურთხევის ნაცვლად მეფის განკარგულებით, მუქარა და წვეწვლაც კი იმხიდა. ის, ვინც ოდნავ მაინც დაარღვევდა სახელმწიფო ეკლესიის

ოლიტიკურ დოგმებს, სასტიკად ისევებოდა. ამის კი ის მოჰყვა, რომ ზალხში ფეხმოკიდებული აბსოლუტიზმის სიძულვილი ეკლესიაზეც ვარცეკდა. სწორედ ასეთ დროს აღმოცენდა და განვითარდა პურიტანიზმი (პურიტანელობა), რომელიც მეფის ინგლისის წინააღმდეგ ბრძოლაში ერთ-ერთ მძლავრ იარაღად იქცა. თავდაპირველად, პურიტანელების მოთხოვნები შორს იყო პოლიტიკისაგან. ისინი თხოვდნენ ეკლესიის გათავისუფლებას ზედმეტი პომპუზობისაგან - ხატებისაგან, საკუთრებულებისაგან, ფერადი მინებისაგან და ზღვირბისაგან. ეწინააღმდეგებოდნენ საორგანო მუსიკას. კანონიერი ლოცვების ნაცვლად იმპროვიზებული ლოცვის დაწესებას მოითხოვდნენ.

მოგვიანებით პურიტანიზმის საფუძველზე პოლიტიკური და კონსტიტუციური თეორიები ჩამოყალიბდა, რომლებიც ფართოდ ვარ-

ცვლდა ინგლისის თავდაობას და ბურჟუაზიზმის დასრულებას. იპოზიციონერებში. იპოზიციონერად გამოყოფილი ინგლისის საზოგადოება მხედდა, რომ მეფის ერთმართველობის წინააღმდეგ საბრძოლველად საჭირო იყო მისთვის იდეოლოგიური საფუძვლის გამოცვლა. ასეც მოხდა. ამ თეორიათა უმთავრესი ელემენტი იყო სწავლება „საზოგადოებრივი შეთანხმების“ შესახებ. მისი მომხრეები თვლიდნენ, რომ მეფე სახელმწიფოს ხალხის კეთილდღეობისა და მოთხოვნების შესაბამისად უნდა მართავდეს. თუ მეფე ამ „შეთანხმებას“ იცავს, მისი ხელისუფლება ხელშეუხებელია, მგრამ როგორც კი ხალხის ინტერესების წინააღმდეგ იწყებს მოქმედებას, ხალხს უფლება აქვს, ჩამოართვას მეფეს ხელისუფლება. იდეოლოგიური ხასიათის დაპირისპირების გარდა, ინგლისში ეკონომიკურ საფუძველზე წამოჭრილი კონფლიქტიც მჭიდვარებდა. იაკობ I-მა საგარეო პოლიტიკაშიც არ გათვალისწინა ბურჟუაზიისა და ახალი თავდასების ინტერესები. ნაცვლად იმისა, ბრძოლა გაგრძელდნენ კათოლიკურ ესპანეთთან, რომლის ძალიანური უპირატესობა საფრანგულ უქონლა ინგლისის ეკონომიკას (მას მოიხილდნენ იპოზიციონერები), მან ზავის ინიციატორა წამოიყვანა და თავისი საკისი ესპანელ ინფანტისთან ქორწინების საკითხის მოგვარება დაიწყო. ამ ქორწინებისაგან მეფე დიდხალ ვულად შემოსავლას ელოდა. თავის შიშით, იპოზიციონერებმე შეწყვეტა აბსოლუტიზმის ინტერესების გათვალისწინება, რაც მეფის მატერიალური მოთხოვნების დაკმაყოფილებლობით გამოიხატა. არც პირველი (1604-1611) და არც მეორე (1614) მოწვევის პარლამენტმა იაკობს ქორწინებისათვის საჭირო თანხის განკარგვის უფლება არ მისცა. გამოყოფილ მგვიმარეობაში ჩაჯარდნილმა იაკობმა პარლამენტის გადაწყვეტილებას ვერაფერა შეშინდა. რასაც აჯანყებები მოჰყვა. 1624 წელს იაკობი იძულებული გახდა, პარლამენტი კვლავ მოეწვია და იპოზიციონერთა მოთხოვნები დაემკვიფრებინა: გააუქმა მონოპოლია უბეჭეტლს და იმე წამოიწყო ესპანეთთან. ერთი წლის შემდეგ ის გარდაიცვალა. სამეფო ტახტიც კი მისმა ვაჟმა – კარლოს I-მა დაიკავა, რომელმაც მამის პოლიტიკა გააგრძელა. ამ დროისათვის ესპანეთთან მიმდინარე სამხრეთ მოქმედებები ინგლისის სრულ კრახს განიცდიდა. ამას ისიც დაემატა, რომ 1624 წელს ინგლისში იმე საფრანგეთთან წამოიწყო, რაც ასევე მაცხიით დასრულდა. ინგლისის პარლამენტი, რომელიც კარლოსმა 1625 წელს მოიწვია, ინგლისის საგარეო პოლიტიკის მარცხს პერცივ ბუკინგემს ანაწლებდა და მის დასჯას მოითხოვდა. კარლოს I-მა, რომელიც ეწინააღმდეგებდა

იაკობ I

ბერეოგი ბუკინგემი

ბუკინგემის გასამართლებას, პირველი და მეორე მოწვევის პარლამენტი დაიხსოვა, მატარ სუბსიდიების გარეშე დარჩენილი იძულებული გახდა, ლორდთა პალატა კვლავ მოეწვია, რომელიც ისევ ულტრამტურებს უყენებდა მეფეს. პარლამენტის მეორე სესია კარლოს I-ის საკულთო პოლიტიკის მკაცრი კრიტიკით დაიწყო. პარლამენტარებმა უარი განაცხადეს ახალი სამეფო გადასახადების დამტკიცებაზე, სანამ მეფისაგან სამეფო ხელისუფლების პოლიტიკის შეცვლის გარანტიას არ მიიღებდნენ. მეფემ სისისი შეწყვეტა ბრძანა, მგრამ იპოზიციონერები არ დამორჩილდნენ. საცერს წასვლის უფლება არ მისცეს (მის გარეშე პარლამენტის გადაწყვეტილებას მალა არ ჰქონდა) და სამი მოვარი დებულება მიიღეს: 1) ნებისმიერი, ვინც შაბის დაკანონებულ სახელგანთის ინგლისის ეკლესიაში დანერგავს მოწინააღმდეგეებს, კვეყნის მტრად გამოცხადდება; 2) ვინც მეფეს ურყევს, გადასახადები ქვეყნა-მტრის თანხმობის გარეშე ამოღოს, კვეყნის მტრად ჩაითვლება; 3) მას, ვინც ნებაყოფლობით გადაიხდის პარლამენტის დაფუძკაცებულ გადასახადებს, კვეყნის მოვალეატი შეტაცდება.

კარლოს I-მა ლორდთა პალატა მინც დამალა და ამის შემდეგ ინგლისში ტერორი გამეფდა. პარლამენტური იპოზიციონერი 9 დღიერი საკრიბოლემ მისცეს, სხვები კი დაშინეს. მას შემდეგ ყველას ეწინააღმდეგებდა აზრის გამოთქმის. მეფის ხელისუფლება დიდხანს თვითნებობდა, მგრამ საკმარისი იყო შოტლანდიასთან იმის წამოყვება, რომ იძულებული გახდა, პარლამენტი კვლავ მოეწვია (ხელისუფლების ანკრადაც სუბსიდიების მიღება სურდა, ვინაიდან

ჯარის შესაკრებად საჭირო თანხა არ გააწინადა), მგრამ ახლაც რიიალისტებისა და იპოზიციონერების აზრი მკვეთრად განსხვავებულად ერთმანეთსაგან. მათ ვერ გამოინახეს საერთო წინა და XVII საუკუნის შუა პერიოდის ინგლისში ორი სამოქალაქო ომის მჭიდვარება გადაიტანა. სწორედ ამ მძიმე ვითარებაში შეიქმნა ოლვერ კრომველმა მოვარსარდლისა და გამოჩენილი პოლიტიკური მოღვაწის რეპუტაცია.

მეფისა და პარლამენტის უკომპრომიზობა და მუდმივმე შეურეკებლობა მარტინ I სტუარტს აიძულა, ლონდონი დაეტოვებინა და ქვეყნის ჩრდილოეთით, იორკში გადასულიყო, სადაც რიიალისტებს უფრო მყარი პოზიცია ჰქონდათ. მეფის მომხრეებმა იქ იარაღის მარავის ხელში ჩაგდება მოისურვეს, მგრამ ამ მცდელობას მაცხიით დასრულდა. მეფე ნოტინგემის საგრაფოში გადავიდა, სადაც ჯარის მოგროვება დაიწყო.

პირველი სამოქალაქო ომი ორ ძირითად ეტაპს მოიცავს: პირველი 1642-1644 წლებზე მოდის, როდესაც სამხედრო უპირატესობა აშკარად რიიალისტების მხარეს იყო იარაღის მარავის ხელში ჩაგდება მოისურვეს, მგრამ ამ მცდელობას მაცხიით დასრულდა. მეფე ნოტინგემის საგრაფოში გადავიდა, სადაც ჯარის მოგროვება დაიწყო.

1642 წლის 22 აგვისტოს ქალაქ ნოტინგემში საზმიოდ აღიმართა სამეფო შტანდარტი (დროშა). ეს ნიშანაღვა პარლამენტთან ომის დაწყებას, რომლის მიზნად გრაიო ესექსის აჯანყების ჩახშობა დასახელდა. ეს უკანასკნელი საპარლამენტო არმიის ხელმძღვანელობდა. მანამდე კი, 1642 წლის მარტში, პარლამენტმა ბრძანება გამოაქვეყნა, რომლის თანახმადც, საგრაფოების ლორდ-ლეიტენანტების სამხედრო სამსახურისათვის მოვრობები უნდა შეტყობათ. 4 ოგლის შექმნა თავდაცვის კომიტეტი, რომელიც სათავეში ჩაუდგა პარლამენტის სამხედრო საქმიანობას.

6 ივლისს არამაქმტეს ვადწყვეტა 10000-კაციანი არმიის შტემა, რომლის მხდრ-მოყრად ექცევის გრფი დანიშნა. 42 წლის ოლიერ კრომელი სათავემ ჩაუდგა 60-კაციანი პრაზული კავალისტთა რაზმს, რომელსე „ჰუმბოლტი რელივის, თავისუფლების, სამართლიანობის დ შვედობის დასაცავად“ თავად შეტარბა. მის რაზმის ჯარისკაცები, ძირითადე, ვულხები დ ხელოსნები იყვნენ. კრომელი თავისი წესბ-ისამებრ წერიწად ოფიცრებს დ ჯარისკაცებს. ნამდელი პურიტანული ცველასკან ერთოულბას დ დისციპლინას მოითხოვდა, აკრძალა ადგილობრივი მოსახლეობის ძარცვა, ღობობა დ ჰოლწმეტყობა. მისი სამხდრი ფილოსოფიის კრული რელოფიერი, პურიტანული ხასიათის იყო. მისი აზრით, არბია არ შეიძლება შედგებოდეს „გაკრწრების, ლოთობის დ სხვადსხვა სახის არბიხადებისგან“. მისი კავალერია იმ დროისთვის მართლაც რომ სამგალითო რაზმი იყო. კრომელი ზედმეტწინთ არწვდა ჰომბრებს, მხოლოდ გამბრწულ დ ღირსეული ჯარისკაცებს იღებდა, რომელთაც საუკეთესო ცხენებს დ არბას ურთებდა. სამხდრილ სამსახურისათვის კი დროდდრო ხელფას-საც უხდობდა. თავად ატარებდა წირბის, ჰომბრებს ასწავლიდა ტაქტიკისა დ ბრძობის ვლზე მანერების წესებს. როიორც წესი, კრომელის კავალერია მტერს ჩორით ესმბობდა თავს. ცხენების ასეიი სელა კავალერბას თავისუფლად მანერების საშუალებას დ იმ ადგილზე იტრბის მიტანის შესაძლებლობის აძლებდა, სადაც მოწინააღმდეგის რიგებში ცველახე მტყად შეიძწილდა სისუსტე. შეუცვლად კავალერბისთვის შეარბებდაც. კრომელის ცველა ოფიცერი დ ჯარისკაცი კათის პისტოლმტეით იყო შეარბებულბი. შეტყვისას მტერთან მბხობულბული კავალერისტები ცცხლს უსწინდენ მოწინააღმდეგებს, შემდეგ კი ბასრ მახლეობს იმბმულბდენ დ ხელჩართულ ბრძობას იწყებენ.

როიორც უკვე ვთქვით, იმბ პირველი პერიოდი რიოლისტების წარბტებით მიმდინარებდა, რაც მათი ძლიერი კავალერია დამსახურებას. პარლამენტის ჯარის სისუსტე კი ის იყო, რომ ჯარისკაცების უმეტესობა დქიარბებული იყო. ეს ერთობა პირველს ოლიერ კრომელმა შეამწინა. პირველივე ბრძობის შემდეგ ის ჰუმბ-დენ უნებნად... „თქვენი ჯარი უმეტესად მონუკი, დღუღურბული ჯარისკაცებისაგან დ ლოთობისაგან შედგება, მათი კი ჯანტლმენტისგან... ნუყო ფრბობით, რომ ეს მდბობი დ უსამართლო ადმბინები ოდისმე შეიძლებენ გაუტოლდენ ჯანტლმენტს ბრძობაში? იმისათვის, რომ დვამბრბობი დირწეობის ადმბინები, მათ სიწინის დამტკიცებები (ე.ი. პურიტანულები) უწნად დავუპირბ-ისბარბ... მე ვციკი, საე უწნად ვეძიოთ ასეიი ხალხი“.

კრომელსა დ მის ჰომბრებს, რომლებიც ფოლდის კისარებით იყვნენ შემოსილინი, „რბისისვერბინებს“ უწოდებდენ. კრომელის ვულმდებინების უმუღე-ვოდ არ ჩაუვლია მისი მოხალისეთა კავალერული რაზმის გამოხვეჭებას შესახებ მდელ პარლამენტსაც შეუტყო დ ის პოლკოვნიკის რიგებში ლევიინის მეთაურად დანიშნა. არც ოპოზიციონერები შეტყდნან არბე-ვანბი – კრომელის კავალერამ გრანტტების დ ბერილიუს გენბმბრის (1643) ბრძობებში რიოლისტების კუთხით ეჭა ასრბობდა. ახლა კრომელის ლევიინი უკვე 14 ესკადრბისაგან შედგებობდა (11000 კაცი), ის ობრეჯი აღმბტებობდა ჩვეულებზე ცხენის-ან ჯარს.

როიორც უკვე ვთქვით, კრომელი დიდი პასუხისმგებლობით ცოცხლებდა თავისი ლევიინის ოფიცრთა კარბებს. აი, რას აწბობდა გრფი მარქსტერი 1645 წელს: „პოლკოვნიკი კრომელი ოფიცრებს ქიწინებს მისევეით არ არბედა. უპირბტესობას აბიჭებს უბრალი, დარბი დ დვალბი წარბმბვლობის ხალხს, მთავარბა, იმბინი ღირსეული დ ერთგული იყვნენ. თუკი დვალკარბობით, შეამწინო, რომ მის ლევიინში ბერბას ასეიი ადმბინი, რომელიც საკუთარ თავს ღვბის შუბლს უწოდებდა“. მართლაც, ოხად იმბლისერ არბას, ძირითადე, დარბი პურიტანულები შეადგენდენ, რომელიც პარლამენტის სამხდრი ძალე იყვნენ. კრომელმა ბოლო მთელი ეფე-ჯანტლმენტების პრივილეგიას, რაც მდელ სამხდრი თანმდებობებზე მხოლოდ წარბინებულების დწინბურებას ვულსმბობდა. მისი მეთაურობის დროს პოლკოვნიკის ჩინი ბრბად დამსახურების გამო მიიღეს შეიკბრ რეზბმბობი, მუყატრბენ პრბადს, მუწაღე პუ-სონმა, მთოურ ფოქსმა დ პარლამენტის არბის სხვა ჰომბრებმა. კრომელი იყო ინგლისის პარლამენტის შეარბებულბე ძალებში გ-ტარბული რეფორმების ინიციატორიც. 1644 წელს პარლამენტს მდელი ბლიი „თეთრცი-თის შესახებ“, რომლის მხებეუთი პარლამენტს წევრებს უღუვლდა არ ჰქიწნათ არბამბი მდელი სამხდრი თანმდებობები დვაკვე-ბინათ.

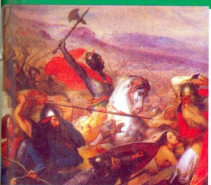
ამ განკარგულების თანახმად, კრომელს არ შეეძლო სამთაური თანმდებობის დაკვე-ბა, მგვრამ პარლამენტმა ვითავილწინბა მისი სამხდრილ დამსახურებები დ გამბიჯლის დაუშუბა.

მალე პარლამენტის არბის მთავარსარ-დლად ექცევის ნაცვლად გენერალი ტრბმას ფერფაქსი დანიშნბა, ხოლო მის მოადგი-ლიდ – ოლიერ კრომელი, რომელიც ამდგროდლად პარლამენტის კავალერბის ხელმძღვანელობდა.

გენერალ-ლენტიანტ კრომელის რეწიტი პარლამენტს ახალი სახის არბა ჩამოყობდა, რომლის რაიწინობა 22000 კაცს შეადგენდა, ანუ კავალერბის 10 ლევიინს, დრეყენ-თა 1 დ ქვეთბა 12 ლევიინს შეადგენდა.

კრომბრბივლებზე დღეურბებულბე „გარბ-მტრის არბა მკერე დისციპლინით გამო-იარბვდა. ოლიერ კრომელი აწბობდა: „ჩემს ბრბინებს ან ემბრწილებინ, ან დღეურბებულ ტოვებენ ღვბინის რიგებს. მე არ ვცნბი უწრბა“. ახალი არბის სამხდრი წესებამბა კი ეწინაა: „ჩემისმხდრი, ვინც კი ბრძობის ეწინაა მტრებს, სცვდელილ დისციპლბ... იფეუ სასყვალბ ვლის ვიწვეს, ვინც ქაწრბობას დ ყანბლობს გაბედავს... თუკი ყარბულს დ მტრეებს მიღწერბრბას დ ნასყვბი წაუსწრბრბ, მათე სცვდელილ დსაყანა“.

პირველი სამოქალაქო ომის დროს პარლამენტის არბამ რანდერბერზე დიდი დარტყმს მთყენა ინგლისის მუყვის ჯარს. 1644 წელს 2 იწინს შეტაკება მოხდა მარსტინ-მუწინთან: რიოლისტები (18000 კაცი), რომელთა სათავეში პრბნი რუპბრტი იდგა. პარლამენტის 27000-კაციანი არბისა დ მათი მთკეამბრე მიტლანდისელებს შეტრბი-ლბა, რომელსაც ლორდ ფერფაქსი, მარქსტერი დ ლევიინი ხელმძღვანელობდენ. რიოლისტების კავალერბის ძლიერი შეტაკება ოლიერ კრომელის „რბისისვერბე-ბანებმა“ წარბებინა მოფიცრები, რომლებზეც ბრძობის ბუდი მას შეუძლე ვადწყვეტბა, რაც მოწინააღმდეგე პარლამენტის არბის მარცხება ფლანგი გაანბგვრბა. ამ გამბრ-ჯეების შედეგად კრომელმა ინგლისის ჩრდილოეთ ნაწილზე კონტროლი მოიპო-ვა. თავისი ძლიერი საბრბობი შესაძლე-ბლობით პარლამენტის არბამ პირველი სამოქალაქო ომის ვადწყვეტ ბრძობაში ნებმბობინა, 1645 წელს 14 იწინის შეტაკებისას გამბოლბნა. პარლამენტის 13000-კაციანი არბა, რომლის მეთაური ტრბმას ფერფაქსი იყო, 9-ათასკაციანი რიოლისტების მუყე კარლოს I-ის პრბდი მეთაურობით შეხვდა (პრაქტიკულად, არბას პრბნი რუპბრტი ხელმძღვანელობდა). პირველი შეტყვის შედეგად რიოლისტების მხდრობამ მოწინააღმდეგის მარცხენა ფრთას უკან დაახებინა, მგვრამ უკუშეკვლბითა დეწით გაერთი-ბდა დ სარბმბობლად ჩამორბა ლმჭრბის ძირბიად ნაწილს. ამ კრბტკულბ მიმბტში კრომელის კავალერამ მოწინააღმდეგეთა მარცხენა ფლანგი შეუტბა. დრო მართლაც რომ ძალზე სწორად იყო შეარბული – სამეურო უკანონო, გათროლ ლეწით, ვრ ასწრბდა შედრ მიბრუნების თავის ძირითად ნაწილს. ამბი ისარგებლა კავალერამ დ რიოლისტების ეფეით ვგარი გაანდგურბა. გამბრჯეებულებმა დაახლობით 5 ათასი ტყეე დ სამეურო კარლის მთელი არბტორბობა იფეეს ხელ. ჯარის I შიტლანდბამბ ვაიქცა, სადაც 1646 წელს 5 მბის შიტლანდისელებს ჩამბრდა. მას იმეიი ჰქიწნდა, რომ შიტლანდისელები დანდობდენ, მათი კი მუყე 400 ათასი გინგბუს სტრ-ლინგად ინგლისელებს მბკედაეს. ასე დს-რულად პირველი სამოქალაქო ომი ინგ-ლისში.

„არსენალი“ ცდილობს სულ უფრო და უფრო საინტერესო იყოს მკითხველისათვის, ამიტომ გთავაზობთ ახალ რუბრიკას, რომელშიც განვიხილავთ ზოგადად ომების ისტორიას კონკრეტული ბრძოლების მაგალითზე, რომლებიც VI-XV სს-ებში გაიმართა. ვინაიდან თემა ძალიან ტევადია, რუბრიკა გაგრძელებებით იბეჭდება.

კავალერიის როლი უზუა საუკუნეებში

გაგრძელება

ომი არის ფიზიკური, ინტელექტუალური და მორალური ძალების დაპირისპირება, რომლის დროსაც დიდი მნიშვნელობა ენიჭება შერადელებასა და ბრძოლის ტაქტიკას. თანამედროვე სამხედრო ხელოვნება, რომელიც საკმაოდ განვითარებულია ტექნიკური მიღწევების გამოყენებით, დიდად განსხვავდება მისი განვითარების პირველი საფეხურებისაგან. საბრძოლო ხელოვნების განვითარების სამყარო ტიპურ მთავარი და უმნიშვნელოვანესი როლი ადამიანის ფიზიკურ შესაძლებლობებს ენიჭებოდა. სამხედრო ტაქტიკა სამხედრო ხელოვნების შემადგენელი ნაწილია, რომელიც არმიის თეორიულ და პრაქტიკულ მომზადებას გულისხმობს. საბრძოლო ხელოვნების ისტორიის მანძილზე ის გამოდგმოდა იცვლებოდა, რასაც ადამიანთა კულტურული თუ ტექნიკური ცვლილება განაპირობებდა.

ტურნირები ხშირად ტარდებოდა. კეთილშობილია წვრილანად ადრეული ასაკიდან იწყებდნენ. მასწავლებელი უნდა ყოფილიყო აუცილებლად რაინდი, ოჯახთან დახლოებული პირი. ის ასწავლდა ყნწვის ვეითოს, ცხენის მრთვის, შხის სწორად დაჭერასა და იერიშის მტანას, ხმლის მოხმარებასა და ჭეჩხიბი შურდულის სროლას.

ტურნირები

რაინდის წვრილანად ყველაზე საუკეთესო საშუალებას ტურნირი წარმოადგენდა, სადაც ახალგაზრდას შეეძლო მხედრულად ბრძოლის ხელოვნებას დაუეულებოდა. სადაც და როდის შეედა პირველი ტურნირი, უცნობია. საყარაულოდ, ეს XI საუკუნის დასაწყისში უნდა მომხდარიყო. XII საუკუნის დამდეგს ტურნირები მთელ ევროპაში ტარდებოდა და მრავალი შერდლისა და მხატვრის ყურადღების ცენტრში მოექცა. ადრეული ტურნირები მხედრობა იყო გვეუვის ხელმართული შერკინება წარმოდგენა. დროთა განმავლობაში ტურნირების პირველად სახე ვაუსს შეცვალა. ვაუსს მართიტი გამოხეული ორი მოწინააღმდეგე ბერიითი უახლოვდებოდა ერთმანეთს. ტურნირის მოწინააღმდეგე მით მტრ ქულას აფრეუდნენ, რაც უფრო მრავალ მტრკინებას აფრეუდნენ მოწინააღმდეგეს. რაც შეეხება ცხენიდან გადმოხდებას, ეს მანერი სიციხეხილისთვის ძალზე სახიფათოდ მიიჩნეოდა და ამიტომაც ცდილობდნენ, თავი აერიდებინათ, თუკც ხანდახან პირიტიკა ხდებოდა. უბუბლიტის მოწინააღმდეგე და ოვაციტებს, რომელსაც ეს უკანასკნელი ორიონალური მანერიტიტისას არ იზურებდა, შესაძლოა, დამტებითი ქულა მოეპოვებინათ მოწინააღმდეგისთვის. თავდაპირველად ტურნირების სამართილბერიუი ხასიათი ჰქონდა. სწორედ შერკინებისას გამოხეული გამოკვეუბულის ორ დამატრეუბულის სტატუსი გრცელებოდა მათ სამართილი საჭის შედეგებზე. როგორც წესი, ბრძოლა ცხენის დეცემდე ან პირველი ჭრილის მდეცემდე გრცელებოდა. მოწინააღმდეგის მოკვლა აუცილებელი არ იყო. დამტრეუბული, საზოგადობერიუი სტა-

ტუსისა და კონკრეტული სიტუაციის შესაბამისად, შეიძლება შხის ჩასვლამდე ფეხები ჩამოეკიდათ.

თანდათნითი რაინდებს თავიანთი ტექნიკის დახვეწა დიწვეს, რამაც მათ შორის ნამდვილი „არსკვლავებიც“ კი წარმოქმნა. ასეთი იყვნენ გითომ ლე მარეშალი და უფროსი ფინ ლიხტენშტაინი, რომლებსაც მთელი ევროპა იცნობდა, მათ შესახებ იწყებოდა წიგნები. გამოირჩეული რაინდები ხშირად აშკარა ტურნირების სარგზე ცხოვრობდნენ. გამარჯვებული ვაილიდებოდა მოწინააღმდეგის აბჯროსა და ცხენით, რომელიც გამოსყიდვის გავლის შემდეგ ხშირად შესაკურებს უზრუნველბოდა. ისტორიის სხვადასხვა პერიოდს სხვადასხვა სახელშეიფთომ სცადა ტურნირების გაკონტროლება და ზოგან აკრძალა კიდევ...

გარკვეული დროის შემდეგ, მამან როდესაც ჩამოყალიბდა რაინდთა ვილიტა, მათ ქვეყნის განსაკურთბული კოდექსიც შეიმუშავეს: „რაინდის ვილია დაცვას ეკუთვნის, ებრძოლოს უწინდებობა, პატივი სცეს ეკლესიის მსახურებს, დიდებს ღირსებას, დიაცვას ქვეყნის მშვიდობას, დღეუარის სისხლი მომძებვის გამო და თუ საჭიროა, სიციხეზე შესწიროს კიდევ“.

სწორედ ასეთი თავდადებული რაინდების შესახებ ვსურს მოვთხროთ, რომლებსაც ბუვიის ბრძოლაში დიდებულად წარმოაჩინეს თავი.

XI-XII საუკუნეებში რაინდობა მთელ ევლესიას და ცენტრალურ ევროპაში გავრცელებდა. ლათინურ ენაზე ასეთ ცხენოსან ვარს მთლესი (MILES) ეწოდებოდა, ფრანგულად – შევალე (CHEVALIER), გერმანულად – რიტერი (RITTER), ესპანურად – კაბალიერი (CABALLERO), ხოლო ინგლისურად ნაითი (KNIGHT). მთელა ომის დასუსტება, როდის და სად შეზიოლეს რაინდად კურთხევა. საყარაულოდ, რაინდობა ადრეულ შუა საუკუნეებში უკვე არსებობდა, როგორც ჩანს, ევლესიის შედეგად განვითარებულა. რაინდები კავალერიისტი იყვნენ, რაზეც თავად ტურნირები მანიშნებს. ზედმეტად არ იქნება, თუკც შეგახსენებთ, რომ სიტყვა „შევალესი“ და „კაბალიერი“ ფუტე ცხენის მნიშვნელობის მქონე სიტყვის ფუტის დერტივია. რაც შეეხება რუსულ სიტყვა Рыцарь-ის, ის, გერმანული RITTER-ის დამახინგებული ფორმაა.

რაინდობის ისტორიუტის ჩამოყალიბების პრიციპის თანდათან როლულებდა რაინდად შერაცხვის მითხიენები. კანდიდატს მთლი რიგი პირობები უნდა დატყუბოლიბოდა, თუკც გამოწინა სახმედრო მოქუეუბებსა და ტურნირებზე. რადგან შუა საუკუნეებშიც კი ყრუდღის არ ობობდნენ, ხოლო მხედრების ვარჯიში და წვრილანად ესაკირობიოდათ,

**ბუკინის ბრძოლა
1214 წლის 27 ივლისს**

1214 წლის 27 ივლისს ფლანდრიის საგრაფოში გაიმართა ბრძოლა, რომელშიც ცენტრის თითქმის მთელი წინააღმდეგობა მოხარულია. შუა საუკუნეების ისტორიაში ის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვან და ფართომასშტაბიან ბრძოლად მიიჩნევა. დაპირისპირებულია ერთ მხარეს იდეა გერმანიის იმპერატორი ოტონ IV ბრუნსვიკერი თავისი ბარონებითა და გრაფებით, რომლებსაც მხარს უჭერდნენ: სილესიის ერთი ულიამი, ფრანკ-პორტუგალიელი, ფლანდრიისა და ქნოს გრაფები, ასევე საფრანგეთის სხვა რამდენიმე გავლენიანი ნიხლი, რომელთა შორის იყვნენ ბულონისა და ბოვის ბარონები. ამ სასულთა რიგს ემატებოდა პოლანდიის გრაფი ულიამი, ბრანტის ჰერცოგი ჰენრიკ I, ლოთარინგიისა და ლიმბურგის გრაფები და კიდევ მრავალი ნიხლი. ერთი საცდელი, გერმანიის იმპერატორის კალიგა მღვდელი სამხედრო ძალა იყო, ამ დროს, როცა მისი მოწინააღმდეგე ფილიპ II ასეთი მრავალრიცხოვანი მხარდაჭერით სულაც არ იყო განებებული. საფრანგეთის მეფე ფილიპ II-ს, რომელიც ისტორიაში ფილიპ ავეუტის სახელით არის ცნობილი, მხარს უჭერდნენ (თუკ ბრძოლას არ ესწრებდნენ) რომის პაპი და ფილიპის ეპისკოპოსი. ეს უკანასკნელი იდენტურის მორალურ, მატერიალურ და სამხედრო მხარდაჭერას უზრუნველყოფდნენ (ლიტვის ძალებს ემატებოდა ფილიპ II-ს დამხმარეები კაცია შეპყვლა).

ძალთა განაღობება

ყველა იმდროინდელი თუ თანამედროვე ისტორიული წყარო ერთხმად აღნიშნავს, რომ ბუკინის ბრძოლა ძალზე ფართომასშტაბიანი შეტაკება იყო. მოუხდევად იმისა, რომ თანამედროვე მკვლევრები სკეპტიკურად ეყრდნობენ ისტორიულ ცნობებს, რომელთა მიხედვითც თითოეულ მხარეს დასაბრუნებელი 80 ათასი კაცი იდგა არაერთ კამათის ბრძოლის მნიშვნელობაზე. ისტორიკოსების აზრით, დადარი-საბრუნებელთა არმიები 5000-20000 კაცზე მეტს არ ითვლიდა. ორივე ლაშქარში დომინანტური პოზიცია კავლურას ცეცხვ-ბრძვების ცნობით, ფრანგებს 1200, ხოლო მის მოწინააღმდეგეს 15000 რანდი ჰქონდა. მათს რაოდენობა არ აღემატებოდა ქვეით ძარას, რომლებსაც როგორც ჩანს, მხოლოდ ფლანდრიელების კონტინგენტში იყო მხედრობაზე თითხვარ მებრძო. მოლაშქრისა კომანდოური ლაშქარის უფრო მეტ შემადგენელი იყო, ვიდრე ფრანგული, მაგრამ როგორც შემდეგ გამოჩნდება, მათი რაოდენობრივი უპირატესობა გინირების წინაშე სრულიად უსუსური აღმოჩნდა.

214 წლის 26 ივლისს ფილიპ ავეუსტი ტურენში იმყოფებოდა, რომელიც ბუკინ-

იდან 20 კილომეტრით იყო დაშორებული. მეფე და სამხედრო საბჭომ გადაწყვიტეს, მტერს პირველივე ხელსაყრელ შემთხვევას შეერჩებოდნენ. მთავრად, სისამა დილას, ფრანგები ლილისაგან დაიძრნენ. როგორც ჩანს, ფილიპ II-ს სურდა მტერი მისთვის მომეზიან ტერიტორიაზე შეეტყუებინა. გამოქრისას კალიგის არმა ბრეტანში, ფრანგებისგან სულ რაღაც 12 კმ-ის დაშორებით იდგა. ერთ-ერთი წყაროს მიხედვით, მათ სწორედ ამ უმჯობესი ფრანგების მოახლოების ამავი და გახარებული კოდეც, რადგან ივლიდნენ, რომ მტერს საფრანგო მომხრეებლებს და ითვალა გაანადგურებდნენ. რაოდენობრივი უპირატესობით შევუდინებული კალიგის ლიდერები მოუძღვრებოდნენ ვლიდნენ ფრანგების შემოსა და სულაც არ ფიქრობდნენ იმაზე, სად და როგორ უნდა გამართულიყო ბრძოლა. მათ შორის არც თანხმება იყო. ამასთან, არ ჰქონდათ საკმის გამოცდილება და გინირება, რაც მოწინააღმდეგე შარის მოაგრსარდების ნამდვილად არ აჯალა კალიგა ფრანგებს სცნე დაიბრა. როგორც ჩანს, ფილიპ II-მ გერმანიელების გვეგების შესახებ მალევე შეიტყო. ყოველ შემთხვევაში, ამაზე მოუთხოვია ის გადაწყვეტილებები, რომლებიც ფრანგთა მეფე იმდროს. მან გამოყო ძლიერი არიერგარდა, რომელსაც კრიდებოდა ირი ამოცანის შესრულება ევალებოდა. პირველი – მას წინამძღოლდა თავისი მტრის მოახლოების თითოეული მტერი უნდა ეცხირ; მთავრად – უნდა ენაშენებოდა მტერს, ვინავე იქნებინა, რათა ფრანგებს ხელსაყრელი დისტანციის შეჩარჩუნება შესაძლებელია. ამასთან, ფილიპ II-ს მამართლება შეეცადა და ლილის ნაცვლად ბუკინისაგან დაიბრა. აქ დასაწყობდა ფრანგებს ცალსაშობ წირკალიცა მოსინძნის, რომლის დასრულებას შემდეგ მეფე ვარს მამართა: „ოქვენ ჩემს სახლს ხართ, მე კი თქვენი მეფე“ მუ მუღად პატივცემული ვეჩერებოდით, გმეჩვენებოდით და თხოვნისამებრ ყოველგვს მოგუებოდით, რაც კი რამ განძანდა... არასოდეს ვყოფილავ უნაძირებოდი და არ ჩამდინავ უფრო საცხელი, პირიქით, საჭიროების შესამასხად ვმოქმედებდი. დღეს კი მე მოგართავი თხოვნით: დევის მოკლავთის. დაცავით თქვენი მეფე და მასთან ერთად საყოფარი თავიც“; ფრანგებს ბარონებს ფილიპ II-ს პასუხად მიუტყეს: „ჩვენ მზად ვართ თავი დავივით თქვენი უღებებულისობისათვის“. ამის შემდეგ ყველაზე გამოიძინენ ცუდსიხიდან და თავთავითი დროშების გაშლას შეუდგნენ. მათ შორის იყო ორიფლამიც („ოქრისი დროშა“). მას მხოლოდ მამან აფრიალებდნენ ხოლმე, როდესაც მოწინააღმდეგე მოეალაგებდნენ, მაშინხედ და ერეტიკოსად იყო შერცხული. ეს შემთხვევა კი სწორედ ამგვარი გახლავთ. საჭე ისაა, რომ ფლანდრიისა და ბულონის გრაფები, ისევე, როგორც სხვა მრავალი გულწინანი ნიხლი, ფილიპ

**ბუკინის ბრძოლის
ილუსტრაცია ნიგში XIV ს.**

II-ს დაუპირისპიდა და მტრის ბანაკში გადავიდა. ამას ემატებოდა ისიც, რომ გერმანიის იმპერატორი ცუდსიხას განუფა, რის გამოც პაპის ინიციატივით III-მ ანათობს ვალსაყ. ამგვარად, ფრანგების მოწინააღმდეგეები ერთდროულად სამზიხილსა და ქრისტიანობის მოვალეები იყვნენ.

გამოცდილმა ფილიპ ავეუტმა კარვად იცოდა, რა გადაწყვეტა მინიჭებოდა ენიჭებოდა სწორად და გინირებულად გათვლილ სტრატეგიას, მათ უჩეტეს, თუკ დაპირისპირებულ ძალთა შორის არსებითი სხვაობა არსებობდა. როგორც ჩანს, ლილისაგან მოხალის ფრანგთა მეფე განებ შეეცადა მარნოტრა. მათ ბუკინის ტერიტორიაზე, მინანისა და ჭაობის შორის მოქცეული ერთი გლე შეარჩა და პოზიციები დაცავა თავისი ლაშქარი ფილიპ II-ს დღეობიდან დაყო, რომელთა რიგებშიც კავლურასთან ერთად ქვეითიც განალავა.

რაც შეეხება კალიგის არმიას, ის ძალზე სწრაფი ტემპით უახლოვდებოდა ფრანგებს. კალიგის ფლანდრიელებისა და ქნოს საგრაფის კავლური მოხელეა წინ, რომლებიც კარვად იცნობდნენ აქურბობას. როგორც კი მტერს მოკეტეს თვალა, დოუფრებულად გადავიდნენ ტემპებზე. სწორედ ეს ტაქტიკური შეცდომა აფიქრებებს მკვლევარი, რომ კალიგის ლიდერები იმედნად გამოუცდებლები და ამხივრები იყვნენ, რომ ანგარბიში არ გაუწევიათ ბრძოლის პირიქისათვის.

კავლურის თითქმისამ ისეც დიდ დისტანციად გადაჭიმული ლაშქარი კიდე რამდენიმე კილომეტრზე განსულა. ვერბოფრანის ცნობით კალიგის სურბი 10 კილომეტრს შეადგენდა. ფლანდრიელებისათვის უჭიკობესი იქნებოდა ჯარის ძირითად ნაწი-

დოს დალოდებულნი და ცველა ფლანგზე ერთდროულად შეტევათ, მაგრამ პირიქით, დაუფრთხლოდ სამხედრო მწყობრს განლაგდნენ და მტერს ეტყვიანნი. ამ დროს, როცა შეტაკება უკვე დაწყებული იყო, კოალიციის არმიის ძირითადი ნაწილი ვერც კიდევ ბრძოლის ველს უახლოვდებოდა. ერთმა ნაწილმა კი მხოლოდ მამბი მაძაქრა დანაშრულებლის აფელს, როდესაც ბრძოლის ბედი უკვე გადაწყვეტილი იყო.

კოალიციის მარცხენა ფრთა, ძირითადად, მხედრებისაგან შედგებოდა და მას ფლანდრის გრაფი ფერან პორტუგალიელი მეთაურობდა. ცენტრი იმპერატორ ოტონ IV-ს და გერმანულ კაროლის ეკავთა, რომელთა ფორმირებულს კავალერიისტებისა და ქვეითების რაიონებმა თითქმის თანაბარი იყო. რაც შეეხება მარჯვენა ფლანგს, აქ პოზიციები რჩენი და დამატრენისა და სოლსბერის ვრლ ულამბს ჰქონდად დაკავებული, რომლებიც რელიისის მეფის მერც დაქარავეულ, უპირატესად ქვეითებისაგან შემდგარ ლაშქარის მეთაურობდნენ.

ფრანგების ვარამ კი პოზიციები ამგვარად იყო გადნაწილებული: მარჯვენა ფრთას, რომელიც მამბე შეარაღებული მხედრებისა და ფეხოსნებისაგან შედგებოდა, ბურგუნდიის ჰერცოგი და გრაფი მამბინ ხუდობღენდოლდნენ. სწორედ ისინი დუპირისპირდნენ ფლანდრიელებს; ცენტრი თავად ფილიპეს ეკავა, რომელიც მონიალდმდგის მფავსად მხედრებისა და ქვეითებისაგან შემდგარ დეივიზონის მეთაურობდა. ხოლო მარჯვენა ფლანგზე ბოვეს ეპისკოპოსი, პინტესა და დრეს გრაფები იმყოფებოდნენ, რომელთა ფორმირებულს ქვეითებისა და ცხენოსნებისაგან შედგებოდა. როგორც ვხედავთ, ფრანგების დევიზონებმა ორივე ვარის სახეობა მარბინოულად იყო გადნაწილებული. რასაც ვერ ვიტყვით გერმანელებზე, სადაც ქვეითებისა და კავალერიისტების მსგავსი, ურთიერთმანისხებული მოქმედება მხოლოდ იმპერ-

ტორის ფორმირებაში შეინიშნებოდა.

ბრძოლა

როგორც უკვე ვახსენეთ, ბრძოლა ფრანგების მარჯვენა და კოალიციის მარცხენა ფრთის შორის დაიწყო. „ფრანგებმა ფლანდრიელების ისე თავდაუზოგავად შეუტეეს, როგორც ეს მამბე მებრძობს შესუქნით. გაარღვეეს მათი მწყობრი და გვარამად შეუფრთხოს კოდეც“, — წყაროს ინსერულების „Relatio Marchianensis de Pugna Bouvinis“ ანიინში ავტორი. „ფლანდრიელებმა როგორც კი მარცხის სურნი იგრძნეს, უკან დაიხიეს და გაქცეული უშეაღეს თავს“, — გვაფანობს Relatio. საგარეოდ ბრძოლის ამ ეტაპზე ფრანგების მხრიდან მხოლოდ კავალერიის მოქმედება, ქვეითი ვარის ჩართვა კი, როგორც ჩანს, სკვბრა არ აღბინდა.

ამ დროს, როდესაც მარჯვენა ფლანგზე დაბირისპირებული გამალებით იქვეყდნენ იარაღს, ფილიპე მშვიდად ელიდა თავის თანასწორს. მან ჩათვალა, რომ შექმნილ ვითარებაში თავდაცომა პოზიციის დაკავება ცველაზე უპრანი იქნებოდა და ამტრამც თავისი ფორმირების წინა ხაზზე ფეხოსნები ვანალაგა. მისმა მონიალდმდგეც კი შეტევის ინიციატივის ხელიდან გაუშვა არ მბოზურად და ფრანგების ცენტრს ეკავთა. თავაბპრევილად წარმტება ამგვარად გერმანელების მარჯვს იყო. ძლიერი იერიშით მთი ისე შეუფრთხოს მონიალდმდგეც, რომ თავად ფილიპე III-კი ცხენიდან ჩამოვარდა. ვითომ ბრეტინელი ასე აღევიწერს ბრძოლის ამ კრიტიკულ მომენტს: „ამ დროს, როდესაც ფრანგები ოტონისა და მისი ჰერცოგების იერიში იყრიდნენ, რამდენიმე გერმანელს ფეხოსნამა მტერის ზურგში საკმობი დრმად შეადწია, მეფეს მოულოდნელად მიუპარნენ და შუბებით ცხენიდან გადმოავდეს, რომ არა უხადლი დამუშავებული მტკიცე აბვარი, რომელიც მეფის სხეულს იცავდა, ფრანგები მესივე მოკლავდნენ მას. საბედნი-

ეროდ, ფილიპე II-ის ვერდით მეფემ რამდებმა, რომელთა შორის ცველაზე მტედ თავი ვალიან და მინტინი და სერ ტრისტანმა გამბინებს (ეს უკანასკნელი პეტრედან ჩამბიტა და ქვეითად შეტევა ვერმანელებს), მუსონ ვავლის მუხანსახელად მოპარულ მტერს, როდესაც მეფე კვლავ ამხედრდა, მან გააღწერას შეტევაზე გადასვლა უპრბნა, რის შემდეგც ბრძოლის ველი საოცრად სანახაბად იქცა“. თანდათანობით გერმანელთა შეტევა შესუსტდა, ფრანგი ქვეითები კი, რომელთაც ზურგის მხლდელი უშვებდნენ, უფრო სულ კი წინ მიიწვეოდნენ. მოულოდნელად იმპერატორის ცხენი დაიწრა. დანდული პორტუგი თითქმის უშაროვი ვანდა, მიპრუნდა და მხედარი ბრძოლის ველადან გაეკატა. მიავარსადლის ვარემც დარჩენილი გერმანელები პორტუგეზე მტედ დაიბნენ, გაიფანტნენ და დამარცხდნენ კოდეც.

დასაბოლოებ მსგავსი მოვლენები ვანგითარდა ფრანგების მარცხენა ფლანგზე და კოალიციის მარჯვენა ფლანგზე მდგარი დევიზონების შეტაკებისას. როგორც ჩანს, აქ დაბირისპირებულ მხარეთა ძალა თანაბარი აღბინდა, რამაც სასტიკი და დარწმუნებული ბრძოლა განაპარბოა. მონიალდმდგეთა თავდადება ამ ისე აღფრთოვანა ვითომ ბრეტინელი, რომ მან საქვბარი სიტყვით მტრისთისივსაც არ დამორწინა. „ვრავთ რჩენი ბულენელი, რომელიც მებრძოლთა რიგებს არ მიპრბნდა, ისეთი სიმშვეითა და ძალით აბრძოდა, რომ მისი დამარცხება ვრავთ შეუძლო. ბრძოლის დროს მან ერთი ინიციაცა გამოიქნა: კარვად შეარაღებული ქვეითებისგან მან ისეთი მჭიდრო წრე შეკრა, რომლის ვარღვევაც ფრანგებმა რამდენიმე მჯდლობითაც ვერ შეძლეს, როცა ბრძოლისმგან ვადალილი გრაფი წამბთ სულის მითქმას ამ ძლიერი შეტევისაგან თავის დაღწევა მოისურვებდა, ერთ აფელსა წრე ინსხებოდა და რჩენი ზოთონელი მცარე დრით უსაფრთხო ვარემბომ ეცვეოდა“. ამასობაში ფრანგებმა ცენტრსა და მარჯვენა ფლანგზე ვამარჯვესა მბოპოვეს და თავანთი ძალები მარცხენა ფრთაზე ვადარბოლეს. დამბინე ძალების მოხელამ ბრძოლის ბედი საბოლოოდ ვადაწვეტა და როდესაც ბულონის გრაფი მწახე ვართმბილი თავისი ცხენის ქვეშ მოქცა, ბრძოლა დასრულდა კოდეც. თუკი ვითომ ბრეტინელის მონახობბ მჯდობითა, სკვდლის წინ ვრავის ვერდით მხოლოდ ექვსი რანდი იბრძოდა. კოალიციის ცოცხლად დარჩენილი ძალების უეტესობა ბრძოლის ველადან გაეკატა, ნაწილი კი ტყვედ ჩავარდა. ამგვარადც ვამარჯვესა სწორბმ სტრატეგამ და ქვეითი და ცხენოსანი ვარის ურთიერთმანისხებულბ მოქმედებამ ვანაპარბობა, რისი წინა პირობაც, რა თქმბა უნდა, ვამბოცლილი და მამსცი მხედართმთავარი ვახლდოდა.

ვაგრძელება შემდეგ ნომერში

შეიარაღებული თვადი...

გარე სამყაროს საგნების აღქმა, მათ შესახებ ინფორმაციის მიღება მხედველობის ორგანოს – თვალის მეშვეობით ხდება. მხედველობის ორგანოზე გარე სამყაროს საგნები გამოხივივებული ან არეკლილი სინათლით მოქმედებენ. ბუნებრივ პირობებში თვალი უშთაურესად არეკლილ სინათლეს აღიქვამს. ადამიანის მერ აღქმული სინათლე წარმოადგენს ელექტრომაგნიტური ტალღების სპექტრის ვიწრო უბანს. ადამიანისა და ცხოველთა მხედველობის ფუნქცია მხედველობის ანალიზატორის საშუალებით ხდება. ის სამი ნაწილისაგან შედგება: პერიფერული (თვალი), გამტარი (ნერვული ბოჭკოები და ქერქვეშა ბირთვები) და ცენტრალური (თავის ტვინის ქერქ, უპირატესად კუფის ნაწილები). თვალის უმნიშვნელოდ ანეხი ნაწილია ბაღურა, სადაც თავს იყრის შემკერძობიარე რეცეპტორები. ბაღურა

შეიცავს ჩხირებს, რომლებიც აღიქვამენ სუსტ სინათლესა და კოლებს, რომელთა მეშვეობით აღიქმება ძლიერი შუქი და ვერტიკალი. ღამის ცხოველებს (ბუ, ღამურა, კატა) ბაღურა უტეტესად ჩხირებს შეიცავს, ხოლო ღამის ცხოველებისა – კოლებებისაგან შედგება. ერთი თვალით მხედველობას მონიკულური ეწოდება, ხოლო ორი თვალით – ბინიკულური. ადამიანის, პრიმატებისა და ზოგიერთი სხვა ცხოველის თვალში ერთი ვერტიკალური სინტრეცევა განლაგებული. მათ ბაღურებზე მიღება ერთი და იმავე საგნის ორი განსხვავებული გამოსახულება, რომელთა შერწყმა მხედველობის ანალიზატორის ცენტრალურ ნაწილში ხდება. ასეთი ბინიკულური მხედველობა გარე სამყაროს სიღრმის, საგნების დამორების განსაზღვრის საშუალებას იძლევა. მხედველობის ორგანოების რეცეპტორები აღიქვამენ სინათლით გაღიზიანებას და განაპირობებენ მხედველობით ფუნქციას. მხედველობის ორგანოები შედგება ნერვული ნაწილისაგან, რომელიც შეიცავს ფოტორეცეპტორულ, ე.ა. სინათლის შეგრძნებ უჯრედებს, და ნაწილებისაგან, რომლებიც უზრუნველყოფენ სინათლის სხივების მოხედვლას რეცეპტორულ ელემენტებზე. ზოგიერთი მხედველობის ორგანო შეიკრძობს მხოლოდ სინათლის მიმართულებას და ინტენსიურობას, მას ფოტოსკოპიური მხედველობა ეწოდება, ზოგი კი უზრუნველყოფს საგნის ხატის შეგრძნებას, რომელსაც ვიდეოსკოპიური მხედველობა ჰქვია.

მხედველობას ძალზე დიდი როლი აკისრია გარე სამყაროს შემეცნებასა და ინფორმაციის მიღებაში, განსაკუთრებით კი საომარი მოქმედებების დროს, როდეს

საც მის ფუნქციონირებაზე სიკვდილციკოცხლის ზღვარზე მყოფი მრავალი ათასი კაციის ბედია დამოკიდებული. „ხედავდე“ – ნიშნავს არჩევედ მტერსა და მოყვარეს“, – შესაძლია, ეს სიტყვები სულაც არ არის ბრძნული გამოთქამა, მაგრამ ჯარისკაცისათვის, რომელიც არა მხოლოდ ღმისთ, არამედ ღამითაც იბრძვის, მას სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს. ამჯერად სწორედ ღამის ხედვის საშუალებების შესახებ ვაღაწეწვებთ გვესაუბრობ.

იბისათვის, რომ ობიექტი სინდელუმს აღმოაჩინო, საჭიროა, მოძებნო. შედეგის თვალსაზრისით ეს პროცესი სამ ვარიანტს მოიცავს: პირველი – როდესაც ნაპოვნი ობიექტი საერთო ფონიდან განიარჩევა, მაგრამ მისი ძირითადი მახასიათებლები უცნობია; მეორე – როდესაც შესაძლებელი ხდება ობიექტის დასახულება და მისი ფორმის, ანუ მსხვილი დეტალების განსაზღვრა; და მესამე – ობიექტის იდენტიფიკაცია, როდესაც შესაძლებელია მისი მცირე დეტალების აღქმა და მხედველობის არეში არსებული სხვა საგნებისაგან გამოჩრევა.

როდესაც ცნობილი რუსი მეცნიერი მიხაილ ლომინოსოვი ბუს თვალს შეისწავლიდა, ამბობდა: „ღამით მხედველობისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს სინათლის დიდ ოდენობას, რომელიც ერთ წერტილში იქნება კონცენტრირებული... რადგან ჩვენს გუგას შემოღია ვაფართოვდეს და შეკრას სინათლის დიდი ოდენობა. მე გამოვიყენე ორი მინა – ერთი ფართოზედაპირიანი, რომელიც სხივების უზარმაზარ მასას გარდატეხით მოქცევდა საკუთარ თავში, მეორე კი შეღარებით მცირე, რომელიც ამავე პრინ-

ციბით შეკრულ სხივებს პარალელურებად გარდაქმნიდა“. ამგვარად, ადამიანის მხედველობის სრულყოფის თანამედროვე იდეა, რომელიც აღსაქმელ ობიექტსა და თვალს შორის შუალედური რგოლის – ინტერფეისის გამოყენებას გულისხმობს, ჯერ კიდევ ირი საუკუნის წინ ჩაისახა. თანამედროვე ოპტიკა ღამით და ბინძვით მუშაობისათვის ფართოდ იყენებს შუქმალბიან ობიექტებს. მაგალითად, თანამედროვე ბიოკულური ღერბინდები, რომელთა ობიექტების დიამეტრიც 100 მილიმეტრს შეადგენს და გამოსხულებას 10-ჯერ ზრდის, ფართოდ გამოიყენება ადრამბ და ღამის ბუნებრივ განათებისას, როდესაც განათება რამდენიმე ასეული ლუქის ერთეულს უტოლდება. ელექტრომაგნიტური ტალღების უზარმაზარ სპექტრში, რომელშიც გამა-გამისხივებიდან ასეულ ნაწილამდე ნაკლები სიგრძის ტალღები განეფენილი არიან რადიოგამისხივებამდე, რომლის ტალღებიც თასობით კოლომეტრს აღწევს, ადამიანის თვალის სპექტრული მგრძობიარობა 0,4-0,76 მკმ-ს წარმოადგენს. ამ პირობებითი შეზღუდულობის მოუხედავად, მხედველობის საშუალებით მიღებული ინფორმაციის მოცულობა იმდენად დიდია და მრავალფეროვანია, რომ სხვა შეგრძნების ორგანოები თანამედ შეეცდილა მიფიქრობით მორზარისხონებად. თუმც, ისიც უნდა ითქვას, რომ ხშირად ამ უკანასკნელით შეუძლიათ ინფორმაცია იმაზე სწრაფად მოგვარწოდონ, ვიდრე ეს თვალს შეუძლია, მაგრამ ეს არამც და არამც არ აჩინებს მხედველობის ორგანოს უპირატესობას.

საომარი მოქმედებების წარმოებისას მხედველობა ინფორმაციის მოაპოვების ერთ-ერთ უმოთარეს საშუალებას წარმოადგენს და არ აქვს მნიშვნელობა, ეს ინფორმაცია ვიზუალურად არის მიღებული თუ შუალედური სისტემების – ოპტიკური და ელექტრონულ-ოპტიკური მოწყობილობების, აეროფოტოსურათების თუ ბგერამეტრული ფირების მეშვეობით. იმისათვის, რომ რამიმ საგანი დავინახოთ, საჭიროა ის განათებული იყოს. მხედველობის ფუნქციონირება აღსაქმელი ობიექტის განათებულობის ხარისხზე დამოკიდებულია. დღისით, როდესაც განათებას მზე უზრუნველყოფს, ადამიანის თვალს ფერი მეტი ფერის აღქმა შეუძლია და კონტრასტული მგრძობიარობა აქვს. ბინძვით კი, როდესაც დღის ციური სხეული ჩასვლას იწყებს, განათების ხედრითი წილი კლებულობს. ეს კი ობიექტების მკაფიოდ აღქმის გაუარესებას იწყებს. შუალედური განედებისათვის ბუნებრივი განათება და ლანდშაფტის

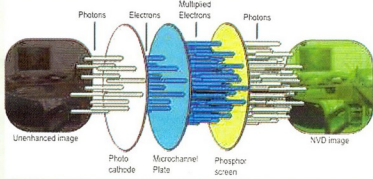
სიმკვირე ბინძვით საკმაოდ ნელა იცვლება – ყოველ 5 წუთში ორჯერ კლებულობს. ამ დროს მხედველობა ადაპტირებას იწყებს და თვალის მგრძობიარობა საკმაოდ დიდხანს ინარჩუნებს შესაძლებლობებს. განათების შეკეთირცველობა კი მხედველობის ფუნქციების ნორმალურ რიტმს არღვევს, ადაპტაცია არ ხდება და თვალის მგრძობიარობაც მკვირად მცირდება. რაც შეეხება ღამეს, ბუნებრივ განათებას შვის სხივების ამრკლავი მთვარე და ვარსკლავები უზრუნველყოფს. მთვარის სინათლეს იგივე სპექტრული მასსათებლები აქვს, რაც მზეს, ოღონდ 105-ჯერ მუხსხტებული. რაც შეეხება უღრუბრე ღამით ვარსკლავების ბუნებრივ განათებას, ის მთვარის სინათლის მხოლოდ 0,1%-ს შეადგენს. ჩვეულებრივ, პირველი და მეორე თაობის ღამის ხედვის მოწყობილობების მოქმედების სიშირეს მთვარის ბუნებრივი განათების დროს გამოკლიან ხოლმე.

დღისით და ბინძვით ადამიანის თვალის შესაძლებლობების გაუმჯობესება ოპტიკური მოწყობილობების გამოყენებით ხდება. დღის განათებულობის თანდათან

კლებასთან ერთად კი სინდელუმში ადაპტაციის აპარატი იწყებს მოქმედებას. 0.1 ლუქს-განათებულობის პირობებში ფერების გარჩევა უკვე თითქმის შეუძლებელი ხდება. ადაპტაციის პროცესი, რომელიც ათეულიდან რამდენიმე ასეული წილი ლუქსის განათებულობას შორის მიმდინარეობს, სრული სინდელის ადაპტაციის პირობებში ხედვის საშუალებას იძლევა, რაც გრაფიკით მიღწევს.

ინჟინერული ფსიქოლოგიის დარგში ჩატარებული გამოკვლევების საფუძველზე მცენიერება მცირე კონტრასტული ობიექტების ღამით ხედვის რეკომენდაციები შეიმუშავეს. მათ თანამხად, ადამიანი, რომელსაც ღამით ობიექტის დანახვა სურს, სამიზნის მიმართულებით 20-გრადუსიანი კუთხით უნდა იფერბოდეს. თუკი საქმე საგნის ამოცნობას ეხება, მაშინ გრადუსიანი რიცხვი 4-8-მდე მერყეობს. მხედველობის ამ თავისებურებების გათვალისწინება რეკომენდებულია მხედველობისათვის.

თანამედროვე სამხედრო წესდებები ღამის ბრობლას შეიარაღებულ ძალთა სამხედრო მოქმედებების ჩვეულებრივ სახეობად მიიჩნევენ. სამხედრო მოქმედებებზე შეზღუდვები ტექნიკური შესაძლებლობებით არის განპირობებული. თუმც, უკვე ესეც აღარ წარმოადგენს პრობლემას. მეტ-ნაკლებად განვითარებული ქვეყნების არმიებში უამინდობისას ხილვადობისა და საომარი მოქმედებების წარმოების უზრუნველყოფი ელექტრონულ-ოპტიკური ხელსაწყოების საერთო რაოდენობა

ჩვეულებრივ ოპტიკურ საშუალებებთან ძალზე სანტერესო მიმართებას ვკვირვებს - 6:4.

დღეს ღამის ხედვის შემდეგი საშუალებები არსებობს:

მოწყობილობები, რომლებიც სინძლეში შეიარაღებული თვალისათვის უხიდავ სამიზნეებს ხელულად გარდაქმნიან;

მოწყობილობები, რომელთა მოქმედება სატელევიზიო გადამცემი მილების გამოყენებაზე დაფუძნებული;

თბილისური ხელსაწყოები, რომლებიც სითბური გამოსხივების ხარჯზე ადიქაშენ გამოსახულებას;

მოწყობილობები, რომლებიც იყენებენ ლაზერულ გამანათლებლებს;

თავის მხრივ, ღამის ხედვის ყველა ეს საშუალება სხვადასხვა სახეობად იყოფა. ამჟამად ჩვენ განვიხილავთ ყოფილი საბჭოთა კავშირის შეიარაღებაზე მყოფი ოპტიკური საშუალებების ნაირსახეობებს.

ღამის ხედვის ოპტიკური სამიზნებელი

ხშირად ღამით არა მხოლოდ ბრძოლის ველზე დაკვირვების წარმოებაა საჭირო, არამედ სამიზნის აღმოჩენაც და განადგურებაც. ამ ამოცანის შესრულებაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ღამის სამიზნებელს, რომელიც ღამის სამიზნებელი მოქმედების პრინციპით ხელეული გამანათლებლიან და უგამათებლო სამიზნებელად იყოფა. ღამის სამიზნებელს აქვთ არაღებ მისამართი და „შემოწმების“ მექანიზმი, რომელიც სამიზნე ხაზის ხედვის არავალში საცეცხლო ნიშანთან შეთანხმებას უზრუნველყოფს და ღამით სროლის დროს სამიზნის როლს ასრულებს. ნიშანი შეიძლება იყოს მუქი ან ღია. ამ უკანასკნელს სინძლეში სროლის დროს გაცილებითი მეტი უპირატესობა აქვს. დიდი დარტყმითი დატვირთვით, რომელიც გასროლის მომენტში წარმოიქმნება, ელექტრონულ-ოპტიკურ გარდამქმნელსა და ხელსაწყოს

ოს მიერ კონსტრუქციას, სხვა ღამის ხედვის ხელსაწყოებთან შედარებით, უფრო მეტი მოთხოვნები წაყენება გამოძიებისა და მდგრადობის თვალსაზრისით.

ელექტრონულ-ოპტიკური გარდამქმნელი არის მოწყობილობა, რომელიც სინათლის ოპტიკურ გამოსხივებას ელექტრონულ გამოსხივებად გარდაქმნის. ეს უკანასკნელი კი გარდაიქმნება ხილულ ოპტიკურ გამოსახულებად. ღამის სამიზნებლის მოქმედების სიმორე ცეცხლსასროლი იარაღისათვის 200-400 მეტრს შეადგენს. ღამის სამიზნებლის გამოყენება დღისითაც შეიძლება, რისთვისაც ობიექტივზე სპეციალური დაიფარავმა მაგრდება, რომელიც ელექტრონულ-ოპტიკურ გარდამქმნელს მკვეთრი სინათლისაგან იცავს და უზრუნველყოფს კარგ დამიზნებას.

HCP-2

რონულ-ოპტიკური გარდამქმნელი უზრუნველყოფდა და ეკრანზე თვალისათვის საკმარისად კარგად გასარჩევი სურათი იხატებოდა. ღამის სამიზნებელში თვალსა და ეკრანს შორის თავსდება ოკულარი, რომელიც ზრდიდა სვეის გამოსახულებას. სამიზნებლის ბაღე ობიექტივად არსებული მანძილის განსაზღვრის საშუალებას იძლეოდა. მოწყობილობა მომჭერი საშუალებებით მაგრდებული და ავტომატის ლულის გარსაცმის თასმზე.

ღამის სასროლი სამიზნებელი HCP-2

1954-1955 წლებში, ავტომატ „კალამნიკოვის“ პოტენციური შესაძლებლობების გაფართობების მიზნით, საბჭოთა კონსტრუქტორებმა იარაღის ახალი ვარიანტები - AKH/AKCH-ი შექმნეს, რომლებზეც ღამის სასროლი გამანათლებლიანი სამიზნებელი HCP-2-ი იყო დამატებული. ამ მოწყობილობის საშუალებით ობიექტის აღმოჩენა უამინდობისას და ღამით შეიძლებოდა, სროლის სიმორე კი 150-250 მეტრით განისაზღვრებოდა. ხელსაწყოს მემუვებით გამოსახულება 2,1-ჯერ მატულობდა. ღამის გამანათებელი სამიზნებლის მოქმედება ადამიანის თვალისათვის უხიდავი ინფრარითული სიხვედის გამოსხივებაზე იყო დაფუძნებული. გამოსახულების სიკაშკაშის მოსამატებლად გამოიყენებოდა ინფრარითული პროექტორი და ელექტრონულ-ოპტიკური გარდამქმნელი.

უნივერსალური ღამის სამიზნებელი

თანდათან AKMH ავტომატებს იარაღთა მთელი ოჯახი შეემატა, რომლებიც გათვლილი იყო უნივერსალური სატყორცნი სამიზნებლისათვის HCPY. ეს იყო ავტომატები AKMCL და AKML, ტყვიამფრქვევები RPKL და RPKCL. HCPY-ს მემუვებით მსროლულ შექმნილი საომარი მოქმედებები 350 მეტრს დისტანციაზე ეწარმოებინა.

ავტომატი AKC-74 YH ღამის სამიზნებელი HCPY

ამ სამიზნებელში ელექტრონულ-ოპტიკური გარდამქმნელი განკუთვნილი იყო აღსაქმელი ობიექტის სიკაშკაშის მრავალჯერადი გაძლიერებისათვის, რომელსაც ობიექტივი ფოტოკათოდზე ქმნიდა გამოსახულების ვერტიკალურ და პორიზონტალურ სიბრტყეებში შემოსაზრუნებლად. ამ მოწყობილობაში ბიკაშკაშური ელექტრონულ-ოპტიკური გარდამქმნელები მინის ვაკუუმში ბალონში იყო შეკრული. ეკრანზე მიღებული გამოსახულება მოციოთა-ლო-მოშპვანო შეფერილობის იყო. HCPY-ს საშუალებით სროლა მდგრადი მდგომარეობიდან მიმდინარეობდა. კვების წყაროს შეცვლის გარეშე სამიზნებლის მოშობის ხანგრძლივობა ზუსტულობით ბინდში 6-8 საათს შეადგენდა, ხოლო ღამით 4-5 საათს. მოვლანებით HCPY-ს სამიზნებლის ზაზაზე მისი მოდფიკაცია

ღამის სამიზნებელი HCP-3

პირველი თაობის ღამის ხედვის მოწყობილობები მალე პრინციპულად ახალმა საშუალებებმა შეცვალა. 60-იანი წლების ბოლოს ავტომატებზე RPKH და RPKCH-ზე მაგრდებოდა ახალი ღამის სამიზნებლები HCP-3, რომელსაც არ გააჩნდა გამანათებელი. ის საშუალებას იძლეოდა, აღმოჩენილი სამიზნე და სროლა ავტომატებით და ხელის ტყვიამფრქვევით 250-300 მეტრის დისტანციაზე ეწარმოებინათ. ღამის სამიზნებელი ელექტრონულ-ოპტიკური გამძლიერებლის პრინციპზე იყო აგებული. გამოსახულების სიკაშკაშეს ელექტ-

HCSPY-3 შეიქმნა, რომელიც გამოსახულებას 3.46 ერთეული ზრდის, ხოლო ხეღვის არე 9,5 გრადუსით განისაზღვრება, რაც ობიექტის აღმოჩენას 300-600 მეტრის დისტანციაზე უზრუნველყოფს. საქმიად პოპულარულია ახალი ღამის სამხრებელი HCSPY-5, რომლის მეშვეობითაც მსროლელს აბსოლუტურ სიბნელეში 300 მეტრის მანძილზე შეუძლია ობიექტის აღმოჩენა.

ღამის ხედვის მონოკულები

ღამის ხედვის მონოკულებს აქვს ერთი ობიექტივა, ერთი ელექტრონულ-ოპტიკური გარდამქმნელი და ერთი ოკულარი. ამ ხელსაწყოით ერთი თვალით ხედება დაკვირვება. ღამის მონოკული, ძირითადად, კომპლექტდება მცირე გაბარიტული ინფრარითული მანათობლებით. ამგვარი მანათობლების ეფექტიანად მოქმედების მანძილი 70 მეტრს შეადგენს, მუშაობის სრულ სიბნელეში და გამოსახულებას 1-4 ჯერ ზრდის.

ღამის ხედვის ტურბინი

ნორმალური მხედველობის მქონე ადამიანი ორივე თვალს იყენებს. გამოსახულება, რომელიც თითოეული თვალი ქნის, ერთმანეთს ავსებს და ჩვენს ცნობიერებაში ერთ დასრულებულ სურათს ქნის, რასაც თან ახლავს გამოსახულების სივრცითი პარამეტრების აღქმა (სტერეოსკოპული ეფექტი). ღამის ხედვის ფსევდოთერმოკულურ მოწყობილობებში გამოიყენება ერთი ობიექტივი, ერთი ელექტრონულ-ოპტიკური გარდამქმნელი და ბინოკულური პარამოდიული ოკულარი. ოკულარი დამკვირვებლისკენ პრეტელი ლინზის გამობურცული მხრით არის მიმართული. ლინზის მეშვეობით ელექტრონულ-ოპტიკური გარდამქმნელის ეკრანზე გამოსახულება ორივე თვალსათვის არის ხილული, რაც ადამიანისათვის უფრო მოსახერხებელია და ნაკლებად ღლით თვალს. კლასიკური სქემის ღამის ტურბინებს აქვს ორი ობიექტივა, ორი ელექტრონულ-ოპტიკური გარდამქმნელი და ორი ოკულარი. ფსევდოთერმოკულარებისაგან განსხვავებით ასეთი სქემა უზრუნველყოფს განსაზღვრუ-

ლი მანძილით მოძრავი ობიექტების სტერეოსკოპულობას, რისთვისაც წინა ობიექტივებს შორის დაშორება საგრძნობლად მეტია, ვიდრე დისტანცია თვალებს შორის.

ინფრანითული ტურბინი BI-8

ინფრანითული ბინოკული BI-8-ს დანიშნულებაა მოწინააღმდეგის ინფრანითული პროექტორების აღმოჩენა ბრძოლის ველზე. დღისით კი BI-8 გამართული ეკრანით ჩვეულებრივ ტურბინდის სახით გამოიყენება. ინფრანითულ პროექტორებზე დაკვირვებისას მათგან გამოსხივებული სიხვეტი BI-8-ის ობიექტივში აღწევს და ობიექტის ფოკალური სიბრტყეში მოქცეულ ეკრანზე აღიქმება. ამ დროს ეკრანზე ჩნდება მწკრივ შეფერვალობის წერტილი, რომელიც ინფრანითული გამოსხივების წყაროს მიუთითებს.

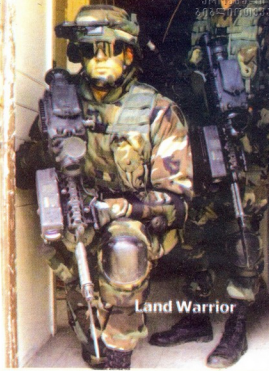
ღამის ტურბინი 1PH50

საბრძოლო მოქმედებებზე დაკვირვების საწარმოებლად ხშირად ღამის ტურბინდს 1PH50-ს იყენებდნენ ხოლმე, რომლის ხედვის მანძილი ღამის ბუნებრივ განათებაზე, ატმოსფეროს გამკვირვებლობაზე, დაკვირვების ობიექტის სასიახზე, ფონსა და ობიექტს შორის არსებულ კონტრასტზე იყო დამოკიდებული. ეს მოწყობილობა შედგებოდა მიკროკანალური ტიპის ელექტრონულ-ოპტიკური გარდამქმნელისაგან „კანალი“ და დამზადებული იყო მინამეტალის მასლისაგან.

ღამის ხედვის სათვალე

ღამის ხედვის სათვალე სხვა პრინციპულად მსგავსი საშუალებებისაგან განსხვავდება იმით, რომ მისი დამკვირვებელი თვალზე ან ქუჩაზე შესაძლებელია და შესაბამისად, ძალზე მოსახერხებელია. მისი დამკვირვების სფერო ძალზე ფართო და მრავალფეროვანია: სამხელეთი და საჰაერო ტრანსპორტის მართვა, მიზანში ყოვლად და სხვ. შეიარაღებულ ძალებში ყველაზე ხშირად პირველი თაობის სათვალეები გამოიყენება, მაგრამ ეფექტიანობის თვალსაზრისით მე-2 და მე-3 თაობის სათვალეები გამოირჩევა. ამ უკანასკნელთა ფასი საშუალო ავტომობილის ღირებულების უტოლდება და ამიტომაც სათვალეების საჩვენებელი შეხელულება — მათ იყენებენ შეუღლებურნი პოლიტიკური და სპეციალური ავტომობილების მართვისას.

XXI საუკუნის დასაწყისში კომპიუტერების მასობრივად გამოყენებისათვის ერთად სამხედრო საქმეში წამდელი რევოლუცია მოხდა. უკანასკნელ თაობაზე უფრო მეტი ფარისკაცმა დიდი ტრანსფორმაცია განიცადა. ის, რაც ჯერ კიდევ

20 წლის წინ ფანტასტიკად თვლებოდა, დღეს უკვე პრაქტიკაში გამოიყენება. სხვადასხვა ქვეყნის სამხედრო სამსახურები ცდილობენ, შეიმუშაონ იმგვარი პროექტები, რომლებიც თანამედროვე კეთილ ფარისკაცს ნამდვილ სამბრძოლო სისტემად გადააქცევენ. მაგ: ერთში დღეს გამოცდას გადის ამერიკული სისტემა Land Warrior, რომელიც, როგორც ჩანს, „მომავლის ფარისკაცის“ ფორმირების საკითხში უმნიშვნელოვანეს წვლილს შეიტანს. ახალი სისტემის დანიშნულებაა ბრძოლის ველზე კავშირის, მოწინააღმდეგის აღმოჩენის ტრადიციული მეთოდებისა და იარაღის გამოყენების შესაძლებლობების გაფართოება. პირველი, მთლიანად ინტეგრირებული რადიოელექტრონული სისტემა Land Warrior-I, საშუალებას იძლევა გაიზარდოს როგორც ცალკეული ფარისკაცის შესაძლებლობები, ასევე მთელი დანაკრფის საბრძოლო ეფექტიანობა. სისტემამ უნდა გაზარდოს ვითარების შეფასების შესაძლებლობები, მოწინააღმდეგისათვის დაზიანებისა და საკუთარ ფარისკაცთა უვნებლობის საჩივრის მოვალეობისთვის გადამცემი საგრძნობლად აფართოვებს სამხედრო მოსამსახურის შესაძლებლობებს და საშუალებას აძლევს, უფრო მხნედ იმოქმედოს დღე-ღამისათვის უაჩინებლობის პერიოდში. ინფორმაციის შეგროვება და გადაცემა მიმდინარეობს რეალურ დროში ციფრული ფორმატის ვიდეოგამოსახულების გამოყენებით. ვიდეო ფარისკაცს შეუძლია ჩაუხუტში ჩამრტყეპული დისკლების მეშვეობით დანახოს რუკა, რომელიც გამოსახული იქნება როგორც თავისი ადგილსამყოფელი, ასევე სხვა ფარისკაცებისა და მოწინააღმდეგისა. აშშ ინტეგრირებული რადიოელექტრონული სისტემების Land Warrior-ის შეიარაღებაში მიღებას 2020 წელს გეგმავენ.

1PH51

იუზუიქთა ორდენი

ასასინებო, ცამქინერებო, მასონებო... ერთი ჯაჭვის რგოლებო

სადღულო ორგანიზაციებო გაცილებით ადრე არსებობდა, ვიდრე ასასინებოწ წინამძღოლო მასან იბან ას-საბაბო აღა-მუთის ციხესიმაგრეწ დაეპატრონებოდა. მორჩილები კანონსკ, რასკ ასასინებო უკავშირებენ, გაცილებით დიდი ხნის ისტორია აქეს. აღამუთის მრძანებელი პირველი არ ყოფილა, ვინკ ეს კანონი ისეთ აღმატებო ხარისხში აიყვანა, რომ მიხი ხელის ერთი აქწეთი აღამანებო უფსკრულში იხეხებოდენ.

ასასინებოწ ერთობის ჩამოყალიბებამ-დე დიდი ხნით ადრე იეზუიტო ორდენის წევრებო საღუთისმეტყველო საკითხოა გადასაწყვეტად აგუესტინერებო ბერებო მი-წვიეს.

მიუხედავად ხანგრძლივი, ცხარე კა-მათისა, ვერკ ერთმა მხარემ ვერ მოიყვანა იმდენად ყოვლისმომცველი და მყარი არგუმენტი, რომ მოწინააღმდეგე თავის სიმართლემში დარწმუნებოდა. ამ დროს იეზუიტო ორდენის მაგისტრმა ვველა-სათის მოულოდნელი პირობა წამოყენა: – გაიმარჯვებო იმ ორდენის ახარ, რომ-დის წარმომადგენელი უკეთესად შესა-რულებს უსიტვეო მორჩილებიწ კანონს, – თქვა მან.

შეკრებოლებო დაეთანხმენ პირობას.

– მიპო მარკუს, – მიმართა იეზუიტ-თა მაგისტრმა ვრცელი დარბაზის კედლიან მდგომ გამზარ, ოდენ წელ-ში მოხრილ ბერს, რომელმაც შავი კაპოშონიდან კეხიანი ცხვირი, მაღა-ლი შუბლი და შვეი წვერი მოუჩანდა, – სტუმრებს შესკვიდათ, წმინდა მორ-ჩილებიწ ფიცის სახელით ვიბრძანებ, რომლის დაცვა უფალს შეგუცე. – აიმაღლა ხმა მაგისტრმა, – ვიბრძანებ შიშველი ხელებით გაიძლიო ბუხან-დან გაღვევებული ნაკვერჩხლები და მოუტანო ჩვენს სტუმრებს, რომ ვაიბ-ნენ.

ბერმა უსიტვეოდ დაიკაიწვა ანაფორის სახელები და გამზდარი მკლავები და ნიამბივით ბრტყელი ხელის მტკვნერები გამოუჩინა. მტკე-ბელი ნადირის ნაბიჯით, ჩამგაფულე-ბლად მოუხლოვდა ბუხანს და ორივე ხელით გაღვევებულ ნაკვერჩხლებს დასწვდა. დარბაზში დამწვარი ხორ-

ციწ მოტკბო სუნი დატრიალდა. ბერი დინგად მოუახლოვდა ერთ-ერთ სტუ-მარს. აგუესტინერები მოულოდნელობის-აგან გამეშდნენ. ბერი მარკუსი კი თი-თოუელ მათგანთან მძდიოდა და ჩანახ-შირებულბო, მოშიშხინე ხელებით ნაკვერ-ჩხლებს უშუერდა შეკვიებულებს.

მოწინააღმდეგე მხარემ ვერაფერი დაუპირისპირა იეზუიტოა მოქმედებას და თავი დამარცხებულად ცხო.

ლოგიკა – დმერთი რომ იმ დახ-მარებოდა, ვერ შეტლებდა. მართალი რომ იმ ყოფილიყო, დმერთი არ დაეხმარებო-და.

უსიტვეო მორჩილება და საიდუმლო, – ამ ორ პრინციპს ვერდნობა ვველა იდუმალი ორგანიზაცია და ორდენი. და ვაი მას, ვინკ დაარღვევს რომელიმე მთ-განს. არსებობს ისტორიული წყაროები, რომელთა თანახმად სოკრატეს თავის მოკვლა იმიტომ აიძულეს, რომ არახელ-დასხმული უნებურად გაუმჟღავნა ოსირი-სის მისტერიის საიდუმლო. არისტოტელემ კი ამგვარი დაუდევრობის გამო გადასახ-ლება დაიმსახურა. აიბტომაც არის, რომ ასე ცოტა რამ ვიცით დღეს საიდუმლო ორდენების შესახებ. მიუხედავად ამისა, ვველებით დროსა და სივრცეში გაფან-ტული საიდუმლო ორდენებისა და სა-

ზოგადოებების დამაკავშირებელი ძაღი დავინახოთ.

„უპირველეს ყოვლისა, ესაა რიცხვი „შვიდი“ – კურთხევათა ხარისხის რაოდენობა. ასასინებოწ შვიდი ხარისხი ჰქინდათ. ამდენივე ტამლიერებას და რი-ხენკრეიცერებს. კურთხევის შვიდი ხარისხი აქთ მასონებსკ. ხელდასხმის იფივე რიცხვი ჰქინდათ ძველ სპარსეთში მტრის მისტერიის ტურებებს. ძველ ეგვიპ-ტეშიც ტურუთა საიდუმლო კავშირის შვიდხარისხოვანი კურთხევა არსებობდა.

სად უნდა ვეძებო ამ ურთიერთობა-თა სათავეებო? ხომ არაა ეს ძველი აღ-მოსავლეთის წმინდა ტაძართა გამოძახ-ელი, რომელთა სიწმინდებისკენ მძამეალ კიბეს შვიდი საფეხური ჰქინდა?

თხუბოტეტი საუკუნის წინ ჩინეთში საიდუმლო საზოგადოება „ტრიადა“ ჩამო-ყალიბდა. მასში შესვლის კურთხევის ცერემონია საზეიმო და ამასთან, ძალზე რთული იყო: ნეოფიტს (საღრველმოდე-ბული) მრუთხრობდენ ორდენის ისტო-რიას; სიმბოლურად განზამდა და თეთრ სამოსს აცემდენ, რაც სიკვდილს ნინ-ნავდა. შემდეგ ნეოფიტს სამი კარი უნდა გავლყო, რის შემდეგაც საიდუმლო ორ-დენის წევრები თავითნ სისხლს ერთი თასში აწვევებდენ და სვამდენ. რიტუ-

ალურ კითხვებზე ნეოფიტის პასუხ-ებით ირკვეოდა, რომ იგი შორ, დიდ გზაზე იყო შემდგარი და ასე უფ-დეგ... მაგრამ განა საოცარი არ არის, რომ ზუსტად იფივე რიტუალი ტარ-დება მასონთა ერთ-ერთი უმაღლესი ხარისხის კურთხევისას? იბაგება კითხვა – რა კავშირი ან საერთო სათავე უნდა ჰქინოდა დროსა და სივრცეში ერთმანეთთან ასე დამორე-ბულ, ამ ორ საიდუმლო საზოგადოე-ბას? როლირკ ჩინურ „ტრიადამში“, ისე მასონებთანაც, კურთხევის რიტ-უალი აუცილებლად გულისხმობს ნეოფიტის სიმბოლურ სიკვდილს. სიკვდილს და კვლავ გაცოცხლებას რომავალი მწერალი აპულებუისი, რომელმაც ოსირიწ კულტის კურთხ-ევა მიიღო, წერდა: „...შე სიკვდილის სავანეში შევედი, ვინტვა გამოსხოვინდა და უხილავი სამყაროს საზღვრებს

გაცილი“.
ოსორისისა და აღორისის მისტერიები, დონისეს სადიდებელი წეს-ჩვეულებები და დღევანდელი საიდუმლო ორგანიზაციები სიმბოლური სიკვდილისა და აღდგომის რიტუალის რკალიში არიან მოქცეული.

სიკვდილი და აღდგომა კი ყოველთვის არ ყოფილა სიმბოლური. მაგალითად, როდებიც (ეს ორდენი დღესაც არსებობს) ორდენში კურთხევისას სიმბოლურ სიკვდილსა და რეალურ გარდაცვალებას შორის ზღვარი ერთობ პირობითია. ნეოფიტს აწვევენ კუბოში, რომელსაც უწინობი ნაწიმი ათავსებენ და ზღვაში უშვებენ. არა აქვს მნიშვნელობა, წყნარია ზღვა თუ მღელვარე. ნეოფიტის სიცოცხლე მხოლოდ ბუნების წყალობაზეა დამოკიდებული. რამდენიმე დღის შემდეგ მას სტეპია ცოცხალს ან მკვდარს გამოირიყვანს ნაპირზე, თუ გადარჩა, სიკვდილის სიანდლეს შერანგობა და სიკვდილის გამოცდილებას შეიძენს.

სიკვდილის გამოცდილება... უკანასკნელ ათწლეულებში ეს გამოცდილება ხელმისაწვდომი გახდა მათთვის, ვინც კლინიკურ სიკვდილი გადაიტანა და რეანიმაციითა წყალობით სიცოცხლეს აღუბრუნდა.

რა ახსოვნი მათ? როცა მეცნიერებმა ასეთი ადამიანების გამოკითხვა განიზრახეს, გაირკვა, რომ მათი მოვლენები საოცრად ემთხვეოდა ერთმანეთს. ისინი შეიცავენ სიმბოლოების ენას, მინიმუმებს, რომელთა მემუკობითაც ცნობიერება ცდილობს გამოხატოს ნანახი და განცდილი.

საქართველოში მორბენელები ჰყვებიან, რომ მათ ნახეს გრძელი, პნელი გვი-

რამ, რომელმაც დიდხანს მიგრინაუნდენ, გვირგვინის ბოლოს კი მათ სინათლე შელოდა. ზოგი ხელავდა კარს ან კარის მსგავს, რომლის მიძღვე სინათლე იყო. ამის მერე ელოდათ ის, რასაც წვლად ამ მდინარე აღიქვამდნენ. ვერც ერთმა მკვლევრით აღმდგარმა (რეანიმირებულმა) ვერ მოასწრო ამ სამინის გადალახვა.

ეს სიმბოლოები სწორედ ასეთი თანამედვერობით აღდგებოდა ხოლომე საიდუმლო საზოგადოებებში კურთხევის უძველეს მისტერიებსა და წეს-ჩვეულებებში. ამასთან, რაც უფრო დიდი დრო გვაძირებს მათთან, თითქოს უფრო ნათლად და გამოკვეთილად ვხედავთ მათ. სამაგიეროდ, რაც უფრო ახლოსა დღევანდელმასთან, მათ უფრო ბუნდევანია და ბურუსითაა მოსილი. საუკუნიდან საუკუნეში, თაობიდან თაობაში გადაეცემა კურთხევის ტრადიცია, რომელიც უმეტეს მთავრებულ იქნა.

საიდუმლო საზოგადოებების გამაერთიანებელი კიდევ ერთი საერთო, დამახასიათებელი მაგალითი; ძველ სპარტაში არსებობდა საიდუმლო ტერორისტული ორგანიზაცია. მისი წევრი ვალდებული იყო, მძიმე დანაშაული — მკვლელობა ჩაენიდა, რაც ნეოფიტს უკან დასხვეგზას უჭირდა. ეს მეთილი ჩაკეტილი ვეჯუებისა და საზოგადოების საიდუმლოთა საიდუმლოა. ამავე მეთილი იყენებდნენ ჩინგიზ-ყაენის პირად ვეარდამში, აფრიკულ ტომთა საიდუმლო საზოგადოებებში. მთვც საუკუნეში კი მას წარმატებით იყენებდნენ ესეკლები. ფსიქოლოგები ამ მოვლენას „სოლიდარობის ეფექტილი გამოწვეულ, დანაშაულში თანამონაწილეობას“ უწოდებენ.

ის, რაც ადრე ნამდვილ მკვლელობას გულისხმობდა, დღევანდელი საიდუმლო ორგანიზაციების კურთხევის რიტუალებში სიმბოლურადაა შემონახული. მაგალითად, ნეოფიტს აიძულებენ სატვეარი ჩასცეს ადამიანის ფიტულს. ის ემორჩილება ბრძანებას — სატვეარი „სხეულს“ ერჭობა და მოუნიანს წითელი სისხე, რაც სისხლს ვანასხიერებს. სხვა შემთხვევაში ნეოფიტე მიჰყავთ სარეცელთან, რომელზეც ზეწარგაფარებული ადამიანი წევს. მას ზეწარს გადახდიან და გამოჩნდება სხეულის შიშველი ნაწილი. ნეოფიტს უბრძანებენ მთელი ძალით ჩასცეს მას სატვეარი. ისიც ემორჩილება ბრძანებას, მთელი ძალით ურტყამს სატვეარს და გრძობს, როგორ შდის ციოე არკნა ცოცხალ სხეულში, ზეწავს, როგორ იფეთვა ჰრილობიდან სისხლმა. ეს რიტ-

უალი იმდენად კარგადაა ინსცენირებული, რომ ნეოფიტე აბსოლუტურად შეფერძნობს მკვლელობას, თმც ადამიანი არ მოუკლავს. ამ რიტუალისთვის წინასწარ მოამზადეს ცხვარი, წმინდად გაპარსეს ცალი გვერდი და ტყავი ადამიანის კანს დაუმსგავსეს, შემდეგ კი შებორკილი და პირაკრული სარეცელზე დაწვეინეს. მკვლელობის სახეცვლილება და კურთხევის მიმდების სიმბოლური სიკვდილ-აღდგომა უძველესი დროის სინამდვილის დღევანდელი გამოახილია.

არსებობს კიდევ ერთი დამახასიათებელი თვისება, რომელიც სხვადასხვა საიდუმლო ორგანიზაციების ერთიანობაში დაეკვების საფუძველს იძლევა.

ეს გახლავთ „ორი ჰუმარიტების“ დოქტრინა.

როგორც სხვა საერთო ნიშანი, ეს უკანასკნელიც უსოვარი დროიდან იღებს სათავეს. ძველ ეგვიპტეში ვველა — მიწის მუშა თუ ფარაონთან დაახლოებული დიდებულები — დმერთების დიდ პანთეონს სცემდათ თაყვანს. ეგვიპტე მოფენილი იყო დმერთ რასა და დმერთკალ პტახის, ამონის, ოსირისის, ისიდას, მქვის დმერთ გებისა და ცის დმერთქალის ნუტის

ტარებით. მათ სწირავდნენ მსხვერპლს, ეთავიანებოდნენ. მას კი, ვინც ქურუმთა უმაღლეს კურთხევას ეზიარებოდა, სხვა, უმაღლესი ჭეშმარიტების კარი ეხსნებოდა.

„არ არსებობს მრავალი ღმერთი, — ეუბნებოდნენ ახალმაკურთხის საიდუმლოთა საიდუმლოს მკრობელი ქურუმები, — არ არსებობს ოსონისი, არც ამონი, არც — რა. არ არსებობს მრავალი ღმერთი. ღმერთი ერთია!“

ასასინები, როგორც ისმიალიტები, ფენქადმეტები ისლამის მიმდევრები იყვნენ. — სწამდათ ალბაი, ტრადიციული ზნეობრივი ნორმები, რელიგიური წესჩვეულებანი და სამყაროს ორ ნაწილად, მაჰმადიანებად და ურჯულუებად ჰყოფდნენ, მაგრამ ფიცილები ეს ჭეშმარიტება იყო ქვედა ფენებისთვის, უბრალო მოკვდავთათვის. რწმუნებისთვის კი, ვინც უფლებას კურთხევას მიაღწია, იღებოდა სულ სხვა, საპირისპირო ჭეშმარიტების კარი: რწმენა არ არსებობს. ყველა რელიგია სიცრუეა. რელიგიურ სწავლებებს, ისევე როგორც ზნეობრივ კანონებს, შეუძლია მისდლო ან დაიფიქსო. მათ არავითარი მნიშვნელობა არ აქვს. როგორც არ აქვს მნიშვნელობა ამას, მაჰმადიანთა კაცი, ქრისტიანი თუ ოუღველი. ადამიანებს შორის არავითარი განსხვავება არ არის.

ასასინების მხოლოდ ერთი ბელადი, ჰასან მუორე გამოდგა წინდუხედავი, მან გათქვა საიდუმლო დოქტრინის ნაწილი და განაცხადა: ყველა რელიგია, მათ შორის ისლამიც, არ არის რელიგიოზული, ის ცრუა. არ არსებობს არც სიკეთე და არც ბოროტება. ყველაფერი ნებადართულიაო. თუ ყველაფერი ნებადართულია, რატომ არ შეიძლება თეთი ბელადის, ჰასანის მოკვლა? — იფიქრეს ახალ ჭეშმარიტებას ნაზიარებმა ქვეშევრდომებმა და ჰასან მუორე იმ ადამიანების სატყუებმა გამოასალმა სიცოცხლეს, რომლებიც ასასინების წინამძღოლმა ზნეობრივი კანონებისა და სინდისისგან გაათავისუფლა.

ამავე „ორი ჭეშმარიტების“ — „გარე-შეთათვის“ და „კურთხეულთათვის“ პრინციპს მიხედვდნენ ტამპლიერებიც. გარე-შეთათვის ღვთისმოსავი და ღრმად მორწმუნე იყვნენ: თავიანთ სცემდნენ ჯვარს, ღაღადდნენ ეკლესიებში, ასრულებდნენ აღსარებებს და ზიარებებს რიტუალებს.

მაღალკურთხევაძილებულთ კი სულ სხვა, ბნელი ჭეშმარიტებანი ჰქონდათ. ტამპლიერების თანამჯდომეობი ატყუებდნენ, რომ ორდენის წევრები საიდუმლო თავყრილობებზე აფურთხებდნენ ჯვარს,

ფეხით თელავდნენ და თავიანთ სცემდნენ უცნაურ კრასს, რომელსაც ადამიანის კანი ჰქონდა გადაკრული, აწყობდნენ მავიურ სენსებს და ცილიობდნენ, მიცვალებულთა სულების გამოძახებებს. საშინელი იყო მრისხანე ინდური ქალღმერთის, კალიის კულტა. მას არ ატყავიყვებოდა მის საიდუმლოდ აფუქცილო ჰაინები, ლოცვები, სუნენილოვანი სანიულ-საქმეველი. მისთვის არ ემართა უამბირი ყვეფილი და მსხვერპლად შეწირული ცხოველები, ქალღმერთი ადამიანების მსხვერპლად შეწირვას მოითხოვდა.

მათთვის, ვინც სიცოცხლე მრისხანე ქალღმერთის საიდუმლოს ჩაწვდომას მოუძუნა, ძნელი გასასვლელი იყო კალიის თავიანთიკების გზა, მაგრამ როცა მორწმუნე ან გზას სულიერი რწმუნეფივის, ურთულესი ფსიქოლოგიური ვარჯიშებისა და ექსტაზის მეშვეობით გავიდოდა, ქურუმს მას უზრუნავი ჭეშმარიტების კარს უღებდა: ქალღმერთი კალი არ არსებობს. ეს სიტყვა მხოლოდ ენერჯის სახეობას იმშავს. ქვეყნად არ არსებობს არც სიკეთე და არც ბოროტება.

„ორი ჭეშმარიტების“ დოქტრინა საიდუმლო ორგანიზაციების მიზნების ერთ-ერთი მთავარი საფარველია. იგი არა მარტო საერთო მეთოდია, არამედ თავისუბური პაროლიც, რომელიც საიდუმლო ორგანიზაციებს ერთგვარად საერთო რაკლ-ს უფრის თავს.

ილუმინატების (საიდუმლო რელიგიურ-პოლიტიკური საზოგადოება, უპირისპირდებოდა იუზოიტებს) რიგებში მღებებს დროს ნეოფიტს უწერავდნენ სიკეთისაგან ღლტოვას, მაღალი ზნეობის დაცვის აუცილებლობას და ასე შემდეგ. როცა ის უმაღლეს კურთხევას

ეზიარებოდა, ეუბნებოდნენ: — რცო თუ არა, რას წარმოადგენს საიდუმლო ორგანიზაციები? რა უზარმაზარ როლს ასრულებენ ისინი მსოფლიო მუღვენებში, ხომ არ ფიქრობ რომ მათი არსებობა დროებითაა? — ო, ჩემო, მძაო! ღმერთი და ბუნება მათ უღადებო, ჯერ არანახული შედეგებს მისალწვევად იყენებს. მოვიცისმინე და განცვიფრდა: ამ სურველების მიღწევას ემყარება საიდუმლო ორგანიზაციების ბნეობა და კანონსწრეობა. ყველაფერი ზნეობრივია, რაც საიდუმლო ორგანიზაციების მიზნების მიღწევას უმსაზურვას (მიზანი ამარბილებს საშუალებას). ესე იგი არსებობს ორი მორალი, — ღვა ყველასათვის და დავაურული რწმუნელობის, რომლის საიდუმლო ბურუსითაა მოსილი.

მაგრამ ვის შეუძლია დამატკიცოს, რომ მათი რიცხვი ორს არ აღემატება? რომ ამ ორს თავს არ ადგას მესამე ჭეშმარიტება? ჭეშმარიტება, რომელიც ორივეს საპირისპიროა, ან ნახავია მათი.

ასეა თუ ისე, წარსულისა და დღევანდელ საიდუმლო ორგანიზაციებზე შესულობა ამოწურავი ვერ იქნება, თუ არ ვასწენთ მათ შორის ყველაზე დიდი, გამორჩეული და გავლენიანი. ეს ორგანიზაცია თავის წიაღში აერთიანებს ასასინებისათვის დამახასიათებელ მკველულობასდმი სასტიკ მიდრეკილებას, ტამპლიერთა დამახასიათებელ სისარბესა და კომერციისაგან სწრაფებას, საკუთარი რიგების რკინისებურ სიმტკიცეს (რამც მას მხოლოდ მასონები უტოლდებოან) და უმკაცრეს კონსპირაციას, რითაც გამოირჩევა ყველა დროის საიდუმლო ორდენი.

ეს ორგანიზაცია მაგონა.

თმის გაღანეარგონს კლინიკა
«თავლიზი»
 თმის გაღანეარგონს პირაპლი საპატილიზობაპლი კლინიკა აპიერკაპასკონაპი

მრეაპალწლიანი გაპოპლირეაპა. ხარისხი, მარაპირეაპაპლი შეღებავი
 უახლესი აპიერკაპლი მეთოდები. მხოლოდ ჩინეთში.
 ფოლიკულური ტაპრონიზაპონის მასმბაპონი მრეაპალწლიანიპონი, სპიროპიკოსოპაპლი ტაპრონიზაპონი, FOX-პროსტაგანდინი, ნარკაპონსა და ნარკაპონსაპა ზალწნეაპა

თმის გაღანეარგონს ხინეფორეაპა 2-3 საპატი უახლესიპოპლიდ
 გაღანეარგონი თმა პანეპარეაპი იზარეაპა და პარ ხინიპი.
 კონსულტაპონიპი უახლესა და აპრონიარკი.

გაღანეარგონს ქ. 22, მრეაპალწლიანიპონი კონსპიტალი, III ხარტიული ბაღ.
 ტელ.: 25-37-39; 37-50-89; 899-53-07-10 www.talizi.ge

პაზარა ომის მიკვი შედეგები

კვიპროსის საუკუნეთა განმავლობაში არაერთგზის არის დაპყრობილი. ბოლოს კუნძულს ბრიტანელები დაეპატრონენ. მათი ბატონობა 1960 წლის 16 აგვისტოს დასრულდა, კუნძულის დამოუკიდებლობის მიღებით.

ახლაგზრდა სახელმწიფოს მშენებლობას თვლიანე სირთულეები შეუქმნა ბერძნებსა და თურქებს შორის დაპირისპირებამ. რამდენჯერმე დაპირისპირება შეიარაღებულ შეტაკებაში გადაიზარდა, რომელსაც შავვალირიცხოვანი მსხვერპლი მოჰყვა.

1955 წელს პოლკოვნიკმა გრივასმა კვიპროსის არქიეპისკოპოს მაკარიოს III-ის მხარდაჭერით კვიპროსელთა გათავისუფლების მებრძოლთა კავშირი (EOKA) შექმნა. ორგანიზაციის მიზანი ბრიტანელებისაგან კუნძულის გათავისუფლება და საბერძნეთთან შეერთება იყო.

სასუსხოვდ, 1958 წელს, კუნძულის თურქმა მოსახლეობამ თავდაცვის თურქულ ორგანიზაცია (TMT) ჩამოაყალიბა, რომელმაც ერთიანი კვიპროსის სახელმწიფოსგან თურქული ნაწილის გამოყოფის იდეა წამოაყენა.

ეროვნული ნიშნით შექმნილი შეიარაღებული ფორმირებები ძალი საბერძნეთისა და თურქეთის ხელისუფლების კონტროლქვე მოექცა.

კუნძულზე მკავშირეობა კიდევ უფრო 1967 წლიდან ვართულდა, როცა საბერძნეთის სათავეში ზუნტა მოვიდა. პოლკოვნიკი გრივასი ზუნტის სრული მხარდაჭერით სარგებლობდა და მის მიერ ხელმოწერულ ჩამოყალიბებულმა EOKA-B-

მ კვიპროსის საბერძნეთთან შეერთებისათვის ბრძოლის ახალი ეტაპი წამოიწყო, რითაც ქვეყნის დამოუკიდებლობის შენარჩუნების მომხრე პრეზიდენტ მაკარიოს დაუპირისპირდა.

სოციალისტურ იდეათა ზეგავლენაში მოექცეული მაკარიოსი საბჭოთა კავშირთან თბილი ურთიერთობის გამო საბერძნეთის ხელისუფლებისათვის სასურველ პირად არ თვლავდა და ზუნტამ კვიპროსის მოაგრობის შეცვლის მოთხოვნა წამოაყენა. მაკარიოსი ულტიმატუმს არ დაემორჩილა, თავისი პოლიტიკური კურსის ერთგული დარჩა და საპასუხოდ კვიპროსის ეროვნული გვარდიიდან 650 ბერძენი ოფიცირის გაწვევა მოითხოვა.

1974 წლის 15 ივლისს ბერძენი ოფიცირების ხელმძღვანელობით კვიპროსის II-ათასიანი ეროვნული გვარდია და კუნძულზე დისლოცირებული საბერძნეთის არმიის 950-კაციანი ბატალიონი მაკარიოსის ხელისუფლებას აუჯანყდა. მეამბოხეებმა დააკავს ნიქოზიის აეროპორტი, რადიოსადგური, პრეზიდენტის სასახლე და სხვა სათავაობო ობიექტები. მაკარიოსმა ბრიტანელთა შეუკლმფერენით ქვეყნა დატოვა და ის ზუნტის მომხრე გენერალმა ნიკოს სამპსონმა შეკვალა.

ამომხებულ სამხედროებს მოაგრობის

ერთგული უმხრობების, პოლიციისა და მოსახლისთა რაზმები დაუპირისპირდნენ. ამავედროულად, თურქეთი მეამბოხეებისთვის საბერძნეთიდან დახმარების შეწყვეტასა და კვიპროსის დამოუკიდებლობის დაცვას მოითხოვდა, თან, კუნძულის თურქი მოსახლეობის ინტერესთა დაცვის საპაბით სამხედრო ინტერვენციისათვის მზადებას შეუდგა.

1974 წლის 19 ივლისს, 17 საათზე, თურქეთის არმიამ კუნძულზე შეჭრის ბრძანება მიიღო და კვიპროსის სანაპიროდან რამდენიმე საათის სავალით დაშორებულ მერსინის სამხედრო-საზღვაო ბაზაში მყოფი სადესანტო ძალები ოპერაციისთვის გაემზადდნენ.

კვიპროსელთა ძალები დაახლოებით 20 ათასს კაცს ითვლიდა. მათ განკარგულებაში იყო: 32 ტანკი, 50 ჯავშანტრანსპორტიორი და დაეჯერებული ავტომობილი, 463 ქვემეხი და ჰაუბიცა, 382 ერთგული ტანკსაწინააღმდეგო საშუალება, რამდენიმე შეველფერენი და მსუბუქკრავიანი თვითმფრინავი. ფლოტის შემადგენლობაში 5 სატორპედო, 3 მტრალავი და 2 საპატრულო კატარადა შედიოდა.

კვიპროსის ეროვნული გვარდიის აღჭურვილობაში მოაგროს ადგილი საბჭოთა ტანკების იარაღსა და საბრძოლო წარმოების კვავა. მათ შორის იყო: ტანკები T-34/85, ჯავშანტრანსპორტიორები БТР-152В1, 76 მმ-იანი ქვემეხები ЗИС-3, სატვირთო ЗИЛ-157 და მალალი გათავისუფლები УАЗ-469 ტიპის ავტომობილები, დაზვის ტანკსაწინააღმდეგო ყუმბარსატყორცები СПГ-9, ტანკსაწინააღმდეგო მართავი რაკეტები „პლასტუნიკა“, კალაშნიკოვის ავტომატები და ა.შ...

სადესანტო ოპერაციისათვის თურქეთის სამხედრო-საზღვაო ფლოტიდან 1 დიდი და 2 საშუალო სადესანტო ზომადი და 20 სადესანტო კატარადა, ხოლო ეკოპორტიორებისათვის 5 საესკადრო ნაღმონი და 2 ფრეგატი გამოიყო. სადესანტო ძალების შემადგენლობაში შევიდა: სპეცდანიშნულების ბრიგადა „ჩახ-მაჩი“, მე-6 საზღვაო ქვეითთა და 50-ქვეითი პოლკები, 39-ე ქვეითი დივიზიის სატანკო ბატალიონი. სულ 3 ათასამდე სამხედრო მოსამსახურე, 12 ტანკი M47, 20 ჯავშანტრანსპორტიორი M113 და თორმეტი 105 მმ-იანი ჰაუბიცა.

19 ივლისის კვიპროსის უკიდურესი აღმოსავლეთით, კონცხ ანდრეასზე მდებარე ეროვნული გვარდიის სადამკვირვე-

საბჭოთა T-34-მა კვიპროსის ომში თავი მინდვამინც ვერ გამოიჩინა

ბლო სოხმტა მერსინის პორტიდან გამო-
მავალი პირველი 6 ხომალდი 21 საათს
და 15 წუთზე შეინძნა. ნახევარი საათის
შემდეგ მათ კიდევ 8-10 ხომალდი მიჰყვა.
ყოველი შემთხვევისათვის კვიპროსელთა
ორი სატორპედო კატარა T-1 და T-3
საბრძოლველად გაემზადა.

4 საათსა და 30 წუთზე საზღვაო
დესანტი კვიპროსის სანაპიროდან 10-12
მილზე იმყოფებოდა, როცა სატორპედო
კატარებს მოქმედების დაწყება უძრძანეს.
საბჭოთა 183-ე პრიეტის კატარები
(ორი 533 მმ-იანი ტორპედო და ორი
შეწყვილებული 25 მმ-იანი საზენიტო
ავტომატი) საცეცხლე ძალით თურქული
ხომალდების 127 მმ-იან არტილერიას
მნიშვნელოვნად ჩამოუვარდებოდა. თანაც,
მოწინააღმდეგეს ავიაცია იცავდა და ბრძო-
ლის შუღვი იმთავითვე განსაზღვრული
იყო. თურქული თვითმფრინავები T-1-ს
სწრაფად გაუსწორდნენ, მეორე კატარა
T-3 კი საესკარო ნადმისხების არტილერ-
იამ ჩამოდა და ათკაციანი ეკიპაჟიდან
მხოლოდ ერთი გადარჩა.

გამოწინისა თურქულმა ავიაციამ და
საბრძოლო ხომალდებმა პორტ კირენიას
რაიონში განლაგებული კვიპროსის გვარ-
დიის მე-3 ქვეითი პოლკისა და 252-ე
ქვეითი ბატალიონის პოზიციები დაბომბა.
დაბომბა ნიქოზის საერთაშორისო
აეროპორტი და პორტი ფამგუსტა, ხოლო
სტრანსპორტო თვითმფრინავები ნიქოზი-
ის რაიონში პარაშუტისტები გადმოხრეს.

ძალზე დაიძაბა სიტუაცია კვიპრო-
სის ჩრდილოეთ ნაწილში, პორტ კირე-
ნიას მიმდებარე რაიონში. გრძელი და

სახიფათო სათანახვერიანი ვადაფრენის
შემდეგ აქ თურქულმა UH-1 „ჰოროცხებ-
მა“ და AB.204-ებმა კომანდოსების 1-ელი
და მე-2 ბრიგადების ქვედანაყოფები ვადა-
მისხეს.

ხომალდებიდან და კატარლებიდან
დესანტორებს მზვერავი-შეგნითავე იფერ-
ხებდნენ. მათი მოვალეობა სანაპირო
ზოლის მისასვლელების ნაღმსამშორე-
ბის შემოწმება იყო. ნაღმები არ აღმოჩნდა
და სადესანტო ქვედანაყოფები მხოლოდ
ამის შემდეგ გადმოსხდნენ დაუბრკოლე-
ბლად ორ ადგილზე.

სოფელ ტემბოსის ახლოს ხუთი კა-
ტარიდან 600 კაცის გადმოსხმა არ
მოხერხდა. ამ ქვედანაყოფის დესანტირე-
ბისათვის პუნტემლის რაიონი შეირჩა,
სადაც სანაპიროდან გახსნილმა ძლიერმა
ცეცხლმა მელესანტეთა დიდი ნაწილი
განადგურდა.

კვიპროსელთა ძალების მცირერიცხ-
ვებმა მთელი სანაპირო ზოლის სრულ-
ფასიანად დაცვის საუშუალებას არ იძლე-
ოდა და შეიარაღებული წინააღმდეგობის
კერების ორგანიზება აქ-იქ ხერხდებო-
და.

ნიქოზისთან, სოფელ კირენლის ახ-
ლოს, საბერძნეთის არმიის ბატალიონი
და კვიპროსის ეროვნული გვარდიის 23-
ე სტანკო ბატალიონის 19 ტანკი იდგა.
ცოტა ხნის შემდეგ 550 ბერძენი სამხედ-
როსა და გვარდიის ერთი ასეულის
პოზიციებზე თურქებმა საკურო დესანტი
გადმოსხეს, რომელმაც დიდი დანაკარგი
განიცადა.

კიდევ ერთი 120-კაციანი საკურო
დესანტი გადმოსხა, ბერძნული სოფლის

ახლოს დააპირეს, მაგრამ მოწინააღმდეგე-
ბის პაერშივე განადგურა.

სცოდადნენ თურქი მეზღვაურები, –
საზღვაო არტილერიის ამგვარივე ცეცხ-
ლქვეშ თურქი ქვეითები არავრთხელ
აღმოჩნდნენ. იყო შემთხვევა, როცა თურ-
ქი სამხედროები საბოქალაქო ტანსაც-
მელს იცვამდნენ და ტყვეობისაგან თავის
გადარჩენას ამ გზით ცდილობდნენ.

თურქული დესანტი საბერძნეთის
ხურტისათვისაც მთლიანდელი გამოდ-
გა. ბერძენი სამხედრო იმ დროს საზაფხუ-
ლო შევებულებაში იყო და მობოლიზაცია
20 ივლისის დღის მეორე ნახევარში
გამოცხადდა. მობოლიზებული ჯარები
საბერძნეთ-თურქეთის საზღვრისაკენ
დაიძრნენ. საბერძნეთის მთავრობამ
თურქეთს 48 საათში საბრძოლო მო-
ქმედებათა შეწყვეტა მოსთხოვა, წინააღმ-
დეგ შემთხვევაში, ომის გამოცხადებით
დაემუქრა.

კუნძულის თავზე თურქული ავიაცი-
ის ბატონობის გამო დავაიანებით დაწყე-
ბული თავდაცვის ორგანიზება შედგეს
ადარ იძლეოდა.

დღის ბოლოს კვიპროსელთა 281-ე
ქვეითი და 286-ე მექანიზებული ბატა-
ლიონები თურქულმა თვითმფრინავებმა
შეტყვის მზადებისას დაბომბეს. განად-
გურდა 6 ვაეშინტრანსპორტიორი და
მწყობრიდან გამოვიდა პირადი შემადგენ-
ლობის მნიშვნელოვანი ნაწილი.

კუნძულის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწ-
ილში მდებარე პორტ პავოსში 20 ივ-
ლისის საღამოს საბერძნეთის ფლოტის
დიდი სადესანტო ხომალდი L-172 „ალეს-
ბოსი“ შევიდა და კვიპროსზე საბერძნე-
თის არმიის კონტინგენტის შესაცვლელად
450 სამხედრო შეეყვანა. სამხედროე-
ბი ნაპირზე მშვიდობიანად გადმოსხდნენ,
ხოლო ხომალდმა კვიპროსელი თურქე-
ბის პოზიციებს ცეცხლი გაუხსნა და
შემდეგ კურსი ეკვიპრტისაკენ აიღო.

მძიქ ბრძოლების მუხუცეადა, თურქები
კუნძულზე ძალების გადმოყვანის ვანაერ-
ობდნენ და კირენიას რაიონში კიდევ
1400 მედესანტის შემოყვანით დაჯეგეუე-
ბა ათასმდე გაზარდეს.

თურქეთის არმიისა და ფლოტის აქ-
ტიურობის საპასუხოდ საბერძნეთმა უახ-
ლესი წყალქვეშა ნავები: „გლაკოსი“,
„ანერეუსი“, „ტრიტიონი“ და „პროთეუსი“
კვიპროსსა და თურქეთს შორის პატრუ-
ლირებაზე გადაიყვანა.

შეერთებული შტატების კონფლიქტის
ესკალაციის შეჩერებას ცდილობდა და
საბერძნეთის ქმედებებს ხელუდობდა. პაერ-
ში ბერძნული და თურქული თვითმფრ-
ინავების შეხვდრა მცირე ინციდენტები-

თა და შეტევების იმიტაციით შემოიფარგლა. ცეცხლის გახსნის ბრძანება არც ერთ მხარეს არ ჰქონდა.

21 ივლისს სამი თურქული საესკადრო ნაღმოსანი „ადატექე“, „იოქატექე“ და „ტინაზტექე“ პავისის რაიონში სადაზურჯო მისიით გაოგნა. დაზურჯების ბერძენმა ოფიცერმა პავისიდან ცრუმეტყობინება გადასცეს, რომლითაც საბერძნეთის სამხედრო-საზღვაო ძალების სარდლობას სამძლევების დროული გამოგზავნისა და დახმარებისათვის მადლობა გადაუხადეს. ამ ინფორმაციის შინაარსი თურქეთის სამხედრო-საკავშირე ძალებისათვის ცნობილი გახდა და ზომადების დასაზღვრავად თვითმფრინავები გამოგზავნეს. პილანებზე 28 F-100D „სუპერსტორს“ ორიონი 750-ვიგრანქანი და 16 F-104G „სტარფაიტერს“ ერთი 750-ვიგრანქანი ბომბი ჰქონდა ჩამოტყდებოდა.

პილოტების ზომადლები ადვილად მიტენეს, ხოლო დიდი თურქული დროშები ბერძნების თვალთმაქცობად ჩათვალეს, ვერადლება არ მაქციეს და ბომბები დააყრეს.

თურქული საესკადრო ნაღმოსნები ამერიკულ „აგორინგს“ სერიის კუთვნილი და იმავე სერიის 7 ზომადლი საბერძნეთის ფლოტის შემადგენლობაშიც იტვირთვოდა. ზომადლები ერთმანეთს ჰგავდნენ და ამის გამო ტრაგიკული შეცდომა მოხდა.

„იოქატექე“ ბომბი საბრძოლო მასალების საცავზე დაეცა და დეტონაცია გამოიწვია. 272-კაციანი ეკიპაჟიდან 80 ზომადლიან ერთად დაიღუპა. სხვა ზომადლები დაზიანდნენ და მერსინში შესაკეთებლად წავიდნენ. ზომადლების სასაზღვაო ცეცხლი ერთი „სტარფაიტერი“ დაზიანდა.

კვიპროსელი გვარდიელები თურქი სამხედროებისათვის დასაყრდენის გამო-საცდელად თურქული ანკლავების იზოლირებაზე გადავიდნენ. თურქულ სოფლებზე თავდასხმებმა და მოსახლეობის ტყვედ აყვანამ ორ ვერ შორის ურთიერთობა კიდევ უფრო გააშუქა.

მგომარობის გაუარესების გამო საბერძნეთი კონფლიქტში აშკარად ჩაება და სატრანსპორტო ვეზი „რეთიქონისი“ საბერძნეთის არმიის ქვეითი და სატანკო ბატალიონები, აგრეთვე 550 კვიპროსელი მოხალისე გამოგზავნა.

21-22 ივლისის საბერძნეთის ავიაციის სატრანსპორტო 20 „ნორატლასი“ და 10 C-47 „დაკოტა“ კუნძულისაკენ „კომანდოსების“ ბატალიონით გამოიყენდა. ნიქოზიის აეროპორტის რაიონში კვიპროსელთა საზენიტო არტილერიამ

თვითმფრინავებს შეეცდომით ცეცხლი გაუხსნა, რომლის შედეგად ერთი „ნორატლასი“ ჩამოვარდა და მასში მყოფი 31 სამხედრო დაიღუპა, რამდენიმე თვითმფრინავი მიძიდ დაზიანდა.

22 ივლისის გამოქვინისას თურქებმა კირენიის რაიონში კიდევ ერთი საფსანტო რაზმი გადმოსხნა, რომელსაც პორტის აღება და დაზვერვამდე სანაპირო პლაცდარმის პოზიციათა თურქულ ანკლავებთან, აგურტა-ლევკოსთან შერწყმა დაეცა.

იმვე დღეს 10 საათისათვის თურქებმა კუნძულზე 28-ე ქვეითი პილკა M 47 და M 48 ტიპის ტანკებთან ერთად გავიშვენიეს. 22 ივლისის ბოლოსათვის თურქებს კუნძულზე 10-ათასიანი დაჯგუფება ჰყავდა, რომელიც 44 ტანკითა და 88 შეკუდმფრენით იყო გაძლიერებული.

23 ივლისის საბრძოლო მოქმედებათა შეჩერება მოხერხდა. წარმატებულ ამბოხს საბერძნეთში ხუნტის გადავლამა მოჰყვა და ხელისუფლებას სამოქალაქო პირები დაუბრუნდნენ.

ცეცხლის შეწყვეტა თურქეთმა ძალების გაზრდისათვის გამოიყენა და ივლისის ბოლოს დაჯგუფება 25 ათასამდე გაზარდა, ხოლო ჯავშანტექნიკის რაიონში 200 ერთეულს მიაღწია.

ქვეყანაში 10 ავიაციის თურქებმა და ბერძნებს შორის დაწყებული მილაპარაკება უშედეგოდ დასრულდა და 14 ავიაციის ბრძოლა ისევ განაგრძა.

ავიაციისა და ტანკების დიდმა უბირატესობამ თურქებს დაკავებული ტერიტორიის გაფართოების საშუალება მისცა, რასაც კვიპროსელები ხელს აღარ უშ-

ლიდნენ. კვიპროსელი სამხედროები უკმაყოფილებას ის ვარუებაც იწყვედა, რომ სანამ ერთი იბრძოდნენ, იმ დროს სხვები ლიბანდოში უღარდელად ცხოვრობდნენ და დროს ატარებდნენ.

თურქები ავიაციის თანხლებით კირენია-ნიკოზის გზით მოემართებოდნენ, ავიცს და დაიკავეს ფამგუსტა, ზილაზი, მორფუ და სხვა ქალაქები. გადაადგილება სწრაფად და წინამძღვრობის ვარუემ მიმდინაეობდა, სანამ წინასწარ დაეგმილი ყველა სტრატეგიული მიზანი არ შესრულდა. ცეცხლის შეწყვეტის წინა დღისათვის, 17 ავიაციის, თურქები კუნძულის ტერიტორიის 40%-ს აკონტროლებდნენ.

ომში ბერძნებმა 4500 კაცი დაკარგეს. მსხვერპლის დიდი ნაწილი საკავშირე და საზღვაო დახმარების შედეგად დაღუპულ მშვიდობიან მოსახლეობაზე მოდის. თურქების დანაკლისი 300 სამხედრო მოსამსახურეა. ტერიტორიათა გაყოფის გამო 50 ათასი თურქი კუნძულის ჩრდილოეთ ნაწილში გადასახლდა და 180 ათასი ბერძენი თურქული ზონებიდან წამოვიდა. განაწევნებულმა საბერძნეთმა 1974 წლის 14 ავიაციითან NATO-ში მონაწილეობაზე უარი თქვა და ჩრდილოატლანტიკურ ალიანსის მხოლოდ ექვსი წლის შემდეგ, 1980 წელს დაუბრუნდა.

მიმდინარე წლის დასაწყისში სოხუმდამ ერთი ინფორმაცია გავრცელდა, რომ აფხაზეთსა და ჩრდილოეთ კვიპროსის თურქეთის რესპუბლიკასთან დიპლომატიური ურთიერთობა დამყარდა. ორ აუღიარებელ რესპუბლიკას შორის საერთო ენისა და კავშირების გამონახვის სურვილი გასაკვირი არ უნდა იყოს.

თამარ ჩანანშიძე

თურქი „კომანდოსები“ კვიპროსზე დესანტირების დროს

კახაბთა სავაჭრო ლაშქრობები

XVI საუკუნეში, ოსმალეთის ძლიერების ხანაში, როცა შავი ზღვა „შილა ტბად“ ითვლებოდა, თურქებთან შავ ზღვაში ბრძოლას მხოლოდ კახაბები ახერხებდნენ. კახაბთა სხიმი ოსმალთაგან იმდენად ძლიერი მოწინააღმდეგე ყვავდათ, რომ ოტომანთა იმპერიას და კომლუტების შორის დაძვლები ყველა ხელშეკრულების პირველი პუნქტი კახაბებისათვის დნებარს და შავ ზღვაში სურვის აპრობაციით იწყებოდა.

სიტყვა „კახაბი“ თურქული წარმოშობისა და თავისუფალი, თავზე ხელაღებულ კაცს ნიშნავს. XIV-XVII საუკუნეებში რუსეთის განაპირა სასაზღვრო რაიონებში მცხოვრებმა თავისუფალმა გლეხებმა კახათა ვასამხედრობული თემები შექმნეს და საზღვაო ლაშქრობებით აზოვის, შავ თუ ხმელთაშუა ზღვებში სახელი გაითქვეს. თავიანთი „ჩაიკებით“ გადაცურეს მარმარილოს ზღვა, მიაღწიეს სიცილიას, კორსიკას და ეგვიპტის სანაპიროებს.

„ჩაიკა“ უფემანო, ბრტყელიძრა ნავი იყო, რომლის ძირი მსხვილი მორისგან იყო გამოთლილი და გვერდებიდან ფიკრების დამატებითი ბორცვის სიმაღლე 3-4 მეტრამდე იზრდებოდა. მასალად შედარებით მსუბუქი ხეები გამოიყენებოდა. 60 გამოცდილი ოსტატი 15 დღეში ერთ ნავს აგებდა. ასე რომ, ხელსაყრელ პირობებში რამდენიმე თვეში მთელი ფლოტელია მზად იყო.

მდინარეში ცურვის გამო „ჩაიკის“ წყალჯდომი იზრდებოდა და 50-60 სანტიმეტრს არ აღემატებოდა. სიგრძე 18-20 მეტრისა და სიგანე 3-4 მეტრის ფარგლებში მერყობდა. ნავის ბორცვის გარშემო დამაგრებული ღერძების კონხი მდგრადობასა და ცურვაობას იძენდა აუცილებლად, რომ წყლით სასუნ ნავი კი წყლის ზღაპარზე ტივტივებდა და არ იძირებოდა. ამასთან, ღერძები ეკი-

ბავს დაბლაშერნი ტყვიებისაგან იცავდა და ნაპირთან მივლინის დროს ბუფერის როლს ასრულებდა.

კორპუსი სიმაგრისათვის განივი ტიხრებით იყოფოდა და მჭინძეებისათვის განკუთვნილი მერხები ჰქონდა. ნიჩბების რაოდენობა 10-15 წველის არ აღემატებოდა. ნავი ცვირისა და კიწის საცეკებით იყო აღჭურვილი, რაც შემობრუნებას ბევრად აჩქარებდა და მოპირდაპირე მხარეს ცურვისას ნიჩბის მხოლოდ საწინააღმდეგო მხრით მოძრა იყო საკმარისი. მსუბუქი და სწრაფი „ჩაიკა“ 50-70 კაცზე იყო გათვლილი, უფრო დიდი ნაგები 100 კაცს იტევდა. ცურვის დროს საჭირო საკვებისა და სასმელის წყლის მარაგი კარგებში ინახებოდა, ვხადავა მათ ავსებდნენ.

ცურვისას კახაბები უფრო ნიჩბებს ხმარობდნენ, მაგრამ ზურვის ქარის დროს მოსასხნელ ანძაზე დამაგრებულ აფრას იყენებდნენ.

ჩასაფრების ან მოწინააღმდეგესთან შეუქმნეკლად მიახლოების დროს ანძა იხსნებოდა და დაბალიორტანი ნავი ნაკლებშესამწნევი ხდებოდა. როგორც ამბობენ, კახაბები გადაბრუნებულ „ჩაიკის“ ქვეშ ცურვასაც ახერხებდნენ.

„ჩაიკა“ საკმაოდ მაღალ, 7-8,5 კენბ სიმაგრეს უჭენებდა და კარგ აინძმე დენპრის შესართავიდან ანატოლიის სანაპიროდე მისაღწევად ორი-სამი დღე ჰყოფინდა.

თავდასაცავად ნავს ჰქონდა: 30-45 მმანი 2-6 მსუბუქი ზარბაზანი ფალკონეტა, სულ მცირე 6 გრენაძეა დენითი და ზარბაზნების ბირთვები.

კახათა შუიარღება მრავალფეროვანი იყო. მასში შედიოდა თოფები, მასიური ხმელთა, საძრძოლო დნები, ნავახები, შუბები, ოროლები და მშვილდები.

კახაბები ტვირთის გადასაზღვად ნავებს – „ბაიდაებს“ იყენებდნენ. „ბაიდაკის“ სიგრძე 36-60 მეტრს და სიგანე 4,2-8,5 მეტრს აღწევდა და 160-დან 240 ტონამდე ტვირთის წაღება შეეძლო. ემსახურებოდა 20-კაციანი ეკიპაჟი და 1-2 ბატარა ზარბაზნით იყო აღჭურვილი. დაცურავდა ერთი დიდი აფრის ან ნიჩბების საშუალებით.

მოგვიანებით გამოჩნდა ორანძიანი, 20 მეტრი სიგრძის, გემანანი „ღუბის“ სახის სატიკით ნაგები.

როგორც წესი, საზღვაო ლაშქრობას კახაბები წინასწარ გვეგმავდნენ, მათი მიზანი ზღვისპირა მდიდარი ქალაქების ძარცვა-დაზიანება იყო. რამდენიმე ათეულედან რამდენიმე ასეულამდე ნავისაგან შემდგარ ფლოტელიას დენებოდნენ მავი ზღვისაკენ ატამანის „ჩაიკა“ მოუღებდა.

ნავებიდან ნაპირზე მოულოდნელად გადასმხდარი კახაბები სწრაფი შეტევით მოწინააღმდეგეს ორგანიზებულთა თავდაცვისათვის დროს ადარ უტოვებდნენ. ამას ემატებოდა კახათა სიმაძევე და ბრძოლის ეფინი, რომელსაც ვერაფერი აჩერებდა. აღბათ, ამიტომაც იყო, რომ ტყვედ წაყრდნულ კახაბს თურქები განსაკუთრებული სისასტიკით უსწორებდნენ.

თავდასხმებით შეწუხებული თურქები დნეპრის შესართავთან პატრულირებდნენ და მდინარის ტოტებს ბორნებით ეკუთვებდნენ, მაგრამ კახაბებს მანძი ვერ აჩერებდნენ. თურქების მოსატყვევებლად კახაბები რამდენიმე დამის განმავლობაში დნეპრზე ხის ბორცვის აყურებდნენ. ცრუგანგაშებით თურქებს ყურადღება უღწერდნოდათ და ერთ მხელ დამეს „ჩაიკები“ ზღვისკენ გადაწვას ახერხებდნენ.

მრავალფეროვანი ფლოტელიის ფარული გასვლა მხელი საქმე იყო და კახათა შექმნივისას თურქები ვანგაშის სიგნალს შავი ზღვის მთელ სანაპიროს გადაცემდნენ.

პირველი ლაშქრობა ზაპიროვიელმა კახაბებმა 1516 წელს მოაწვეეს და მდინარე დნეპრის მოწინეკნა სანაპიროზე. მავი ზღვიდან 20 კილომეტრით დაშორებული ციხისმიადრე აკრომანი ალყაში მოაქციეს.

რვა წლის შემდეგ ზაპოროჟიელ კახათა რაზმებმა „ჩაიკები“ პირველად ყირიმისკენ გაილაშქრეს.

XVI საუკუნის მეორე ნახევრიდან კახათა ლაშქრობები უფრო განხრდა. 1559 წელს ვოკედა ადამუეი 150-200 ნავითა და კახათა 8-ათასიანი რაზმით კონსტანტინოპოლს მიმართა. შავი ზღვისკენ დაეშვა. დნეპრის ლიბანში კახაკებმა ორი თურქული ხომალდი დააკავეს და შემდეგ ყირიმის დასავლეთ სანაპიროზე პერეკოპის მახლობლად გადასხდნენ.

ყირიმის ზან დევლეთ I გირვის რაზმებთან რამდენიმე შეტაკებას ქალაქ კაფუზ (ახლანდელი ფეოდაოსია) აღება მოჰყვა, რომელიც მაშინ ტყვეებით ვაჭრობის ერთ-ერთ ცნობილ ადგილად ითვლებოდა. კაფუში კახაკებმა მრავალი ქრისტიანი ტყვე დაიხსნეს და უკან შვედლობიანად დაბრუნდნენ.

1575 წელს გეგმანმა ბოგანკომ (თავადი ბოგან როჟინსკი) ყირიმისაკენ გაილაშქრა, სადაც კოხლოვი (ახლანდელი ევატორია) აიღო და ცურვა მცირე ამისიკენ გააგრძელა. ანატოლიის სანაპიროზე კახაკებმა ვერ ტრაპიზონი და სინოპი, შემდეგ სტამბოლის შემოგარენი დაიპყრეს.

1614 წელს ზაპოროჟიელმა კახაკებმა თურქეთის სანაპიროსაკენ ორჯერ გაილაშქრეს. პირველი მარცხიანი გამოდგა. ფლოტილის ერთი ნაწილი ქარიშხალმა განადგურა, ხოლო მეორე კი ნაპირზე გაირიჟა, სადაც თურქები გაუსწორდნენ.

იმავე წლის ზაფხულში 2 ათასმა ზაპოროჟიელმა თურქების ძლიერი ციხე-სიმაღლე სინოპი აიღო. კახაკებმა განადგურეს გარნიზონი, არსნალი, პორტი ხომალდებითურთ, ტყვეობიდან ბევრი ქრისტიანი გაათავისუფლეს და მდიდარი ალავით სამშობლოში დაბრუნდნენ.

1615 წელს ზაპოროჟიელი კახაკები 70 „ჩაიკით“ დნეპრიდან შავი ზღვისკენ ისევ დაეშენენ. სტამბოლისაკენ გაილაშქრეს და ქალაქის შემოგარენებში გაძარცვეს. უკან გზაზე თურქების ესკადრა დაეცვნა. საზღვაო ბრძოლაში კახაკებმა თურქების რამდენიმე გალერა წაართვეს და სარდალი ქაფუდან-ფაშა ტყვედ აიყვანეს. ნაღველი გალერებით კახაკები დნეპრის შესართავებზე მივიდნენ და ხომალდები იქ ცეცხლს მისცეს.

1616 წელს დნეპრის ლიბანში კახაკებმა თურქებს 15 გალერა წაართვეს და ამ ხომალდებით ტრაპიზონისა და სინოპისაკენ გაილაშქრეს.

კახათა რამდენიმე ლაშქრობა მარცხით დასრულდა. 1621 წელს 1300 დონისპირელმა და 400 ზაპოროჟიელმა კახა-

კმა ადრეულ ზაფხულზე ქალაქ რიზეზე გაილაშქრა და ფაშას სასახლე იერიშით აიღო, მაგრამ დიდი დანაკარგი განიცადა. უკან გზაზე კახაკები შტორმში მოხვდნენ და რამდენიმე ნავი გამოაკლდათ. უკვე შეიხლებულ ფლოტილიას თურქების 27 გალერა წაძირება და საზღვაო ბრძოლას ვადარჩენილმა 300 დონისპირელმა და 30 ზაპოროჟიელმა კახაკმა 8 ნავით დონამდე მიღწევა მოახერხა.

იმავე წლის ივნისში 16 „ჩაიკა“ სტამბოლთან გამოჩნდა, – კახაკებმა ბოსფორის სანაპიროს გასწვრივ მდებარე სოფლები გაძარცვეს და განადგურეს. უკან გზაზე, ღუნაის შესართავთან, კახაკებს ქაფუდან-ფაშა ხალიდის ესკადრა დახვდა. ბრძოლაში თურქებმა რამდენიმე „ჩაიკა“ და კახაკების ერთი ნაწილი ტყვედ აიყვანეს.

ღუნაისპირა ისაქის ციხესიმაგრეში სულთან ოსმან II-ის ბრძანებით ტყვეები განსაკუთრებული სისასტიკით დასაჯეს. სიკვდილმისჯილ კახაკებს საძლიერობით თელავდნენ, ორ გალერაზე აბამდნენ და ვლეჯდნენ. ცოცხლად მარხავდნენ, „ჩაიკებთან“ ერთად წვაჯდნენ, პალოებზე სვამდნენ, ხოლო სულთანი მშვიდობის სროლისათვის კახაკებს სამონხრედ იყენებდა. მისივე ბრძანებით კახათა მოჭრილი თავები დამარბილდა და სტამბოლში გაავზავნა.

მარცხის მიუხედავად, 1624 წლის ივნისში 350 „ჩაიკა“ შავი ზღვისკენ დაეშვა და სამი კვირის შემდეგ ბოსფორში შევიდა. თურქებმა ვერ კიდევ

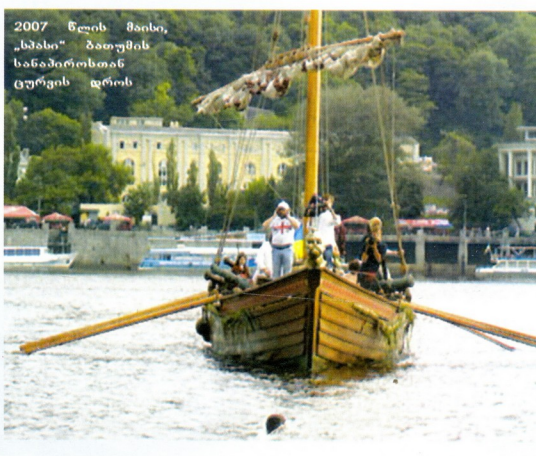
ბიზანტიელთა დრიოდან შემორჩენილი რკინის ვაჭვი სასწრაფოდ შეატყვის და მისი საშუალებით ოქროს რქის ყურე გადაკეტეს. კახაკებმა სამი სოფელი გადაწვეს და უკან გაბრუნდნენ.

1625 წლის მარტში 15 ათასი ზაპოროჟიელი და დონელი კახაკი 300 ნავით აზოვის ზღვიდან შავ ზღვაში გავიდა და სინოპისაკენ დაიძრა. საზღვაო ბრძოლაში კახაკებს რუმელი-ფაშის სარდლობით თურქების 43 გალერა დაუპირისპირდა. თავიდან უპირატესობა კახათა მხარეს იყო, მაგრამ ქარის მიმართულების შეცვლით ინიციატივა თურქთა ხელში გადავიდა და გამძარცვედ მათ დარჩათ. ბრძოლაში 270 „ჩაიკა“ ჩაიძირა და 780 კახაკი ტყვედ ჩავარდა. ტყვეთა ერთი ნაწილი სიცილით დაიხაჯა, მეორე კი გალერებზე მშინიებებად გამოწვეს.

სტამბოლზე ბოლი ლაშქრობა 1652 წელს შედგა, როცა 1000-მა კახაკმა ქალაქის გაღრუბნები დაარბია და 150 კაცი ტყვედ აიყვანა. უკან გზაზე კახაკებს სულთნის 10 გალერა წააშოვნია. საზღვაო ბრძოლაში კახაკებმა რამდენიმე ხომალდი განადგურეს და დანარჩენები უკუაქციეს.

ლაშქრობებისას კახათა „ჩაიკები“ დროადლორ დასავლეთ საქართველოში, ოღმოსისა და გურიის სანაპიროებთან ჩერდებოდნენ. ნავების პატარა წყალგაღობი კახაკებს რაინძე, ჭოროხში, სუფსაში, ხობსა თუ ენგურში შეშოსვლისა და აღმა ცურვის საშუალებასაც აძლევდა.

აღვილობრივ მოსახლეობას კახაკე-

2007 წლის მაისი, „სახის“ ბათუმის სანაპიროსთან ცურვის დროს

ზაპოროჟიელ კაზაკთა ნავი „სახისი“

ბთან მეგობრული დამოკიდებულება ჰქონდა. ერთობრწუნე კაზაკები ქართულ კვლესიებში ლოცულობდნენ და ოქროსა და ვერცხლის ფულს სწირავდნენ.

თურქების წინააღმდეგ ერთობლივმა ბრძოლამ ქართველები და კაზაკები ერთმანეთთან დაახლოვა. თურქეთის ფლოტის წინააღმდეგ ბრძოლაში გაწეული დახმარებისათვის ოდიშის მთავარმა დევან II დადიანმა კაზაკები დააჯილდოვა.

კაზაკები მდინარე ჭოროხის პირას მდებარე ქვებისაგან აგებული გონიოს ციხესიმაგრეს რამდენჯერმე დაესხნენ თავს, ნაღვლი წაიღეს და დაწვეს.

სავარაუდოდ 1647 წელს, ერთ-ერთი ლაშქრობის დროს, ღონისპირელი კაზაკები გონიოდან 7-8 კერსში გადმოსხდნენ და ციხესიმაგრე აიღეს.

სიდი აჰმედ-ფაშამ რამდენიმეთასიანი ჯარი შეაგროვა, მათ შორის ვასალური ქართული მხარეების მოლაშქრეებიც იყვნენ.

თურქი მეთორბეი ციხის კედლებთან დამბულ „ჩაიკებს“ მიჰპარნენ და მოდარავე მთვრალ კაზაკებს თავს მოულოდნელად წაადგნენ. ზოგიერთი დაჩეხეს, ზოგიც ტყვედ აიყვანეს და ნაუბზე ნიშების მოსმა აიძულეს. შემდეგ 70 „ჩაიკა“ ზღვაში ზარბაზნის გასროლის მანიძლე გაიყვანეს და წყნარ კურეში გააჩერეს.

აღვაში მოქცეულმა კაზაკებმა ციხის კარი გახსნეს, გაშლილი დროში გამოედინენ და მოწინააღმდეგეებ იერიში მიიტანეს. ბრძოლის დროს კაზაკთა ერთმა ჯგუფმა ჭოროხისაკენ გაჭრა მოახერხა და მდინარეში გადაეშვა. ვინც დახრობას გადაურჩა და მთორე ნაბორე გაღწა, იქ თურქების ტყვია წამოეწია.

თურქებმა 200 კაცი ტყვედ აიყვანეს და ციხეში დარჩენილებს შეუტყეს. კაზაკები ტყვედ ჩავარდნას სიკვდილს ამჯობინებდნენ, ციხის კედლებიდან ხტებოდნენ ან პირდაპირ ცეცხლში ეცემოდნენ და იწვოდნენ.

თურქები უკვე გამარჯვებას ზეიძობდნენ, როცა სანაპიროსთან 40-50 ლაზური ნავით მოცურავე მეგრელთა რაზმები გამოჩნდნენ. მეგრელებმა რეზორც კი თურქების ბანაკი შეინძნეს, მაშინვე უკან გაბრუნდნენ, მაგრამ სანაპიროდან გახსნილ ჯგაერდინა ცეცხლქემ მოქცნენ. თურქი მეთორბეი მეგრელებს ნავეით გამოედევნენ და მძიმე ბრძოლაში 47 ნავი მასში მყოფი ადამიანებით ტყვედ აიყვანეს.

სხვადასხვა მიზეზით ზოგიერთი კაზაკი საქართველოში დარჩნას ამჯობინებდა. ისინი ოჯახებს ქნდნენ და სამსახ-

ურს ახალ სამშობლოში აგრძობდნენ. კაზაკთა რიგებს საქართველოდან წაძოყლილი და ოსმალთა ტყვეობიდან დახსნილი ბევერი ქართველი ავსებდა. გაკაზაკებული ქართველები ცხოვრებას კაზაკთა წესით აგრძელებდნენ და ლაშქრობებშიც მონაწილეობდნენ. ახლა ამის შესახებ პოლეკის რეესტრში შემორჩენილ კაზაკთა მეტსახელები „გურჯი“, „გურუზინი“ და სხვები მოუითებენ.

1998 წელს კუნძულ ხორტიცას მახლობლად, მდინარე დნებრის ფსკერზე აღმოჩნდა ჩაბირული „ჩაიკა“, რომლის ასაკი 300 წლით განისაზღვრა. ნავის სიგრძე 17,5 მეტრი იყო, ჰქონდა 7 წყველი ნიწბი და დაახლოებით 50 კაცს იტევდა. უფრო ვეიანდელი „ჩაიკებისაგან“ განსხვავებით ხორტიცასთან ნაპოვნი ნავი შედარებით თანამედროვე ტექნოლოგიით არის აგებული და კორპუსის მშენებლობაში კილია გამოყენებული.

უკრაინელმა ენოზიასტებმა ლეოვში 1990-92 წლებში კაზაკთა „ჩაიკის“ ასლი „პრესვიტა პოკოლოვა“ ააგეს. ნავს კარგი ზღვაოსნური თვისებები აღმოაჩნდა, ვეროპას შემოუარა და ინგლისის მიაღწია. მონაწილეობდა მრავალ რეგატასა და საზღვაო ფესტივალში.

2007 წლის 20 მაისს სვეესტოპოლიდან მრავალრიცხოვან გულშემატკვართა თანდასწრებით კაზაკთა ნავეების კოდეკ ერთმა ალმა „სასასმა“ საქართველოსაკენ გამოცურა.

ეკიპაჟის ისტორიული წინაპრების მსგავსად ეცვა, ხოლო ნავის აღჭურვილობაში ძველბურთი „ფალოკონეტას“ მსგავსი 6 პატარა ზარბაზანი შედიოდა. გზას სვეესტოპოლიდან ბათუმამდე „სასასის“ ეკიპაჟმა მირინ გუმენჯეკოს მეთაურობით სამი დღე მოაწინა.

თეხურ ჩარხინიძე

კაზაკური „ჩაიკა“

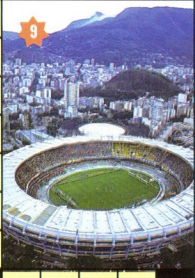

27

1	2		3	4	5
			6		
7					
			8		
9			10	11	

12	13	14			
17					
19					
22	23				
		24	25		26

9

16					
18					
20			21		
27					

28					
30					
31					

10

თხარაზულაბ 1. ევროპტური ავტომობილი; 6. აზრიკული სანაპირო დაცვის სადარაგო ხომალდების ტიპი; 7. გერმანული პისტოლეტი; 8. აშშ-ს სახელმწიფო მდივანი; 9. სტალინი რიო-დე-ჟანეიროში; 12. ინგლისური საფოსტო შეუღებოფერენშიზი გემი-დოკი; 16. უჩინო ავტომობილი; 17. I საუკუნის რომელი მხედარმაგარი და მოგვიანებით იმპერატორი (79-81 წწ.); 18. თავის კანი თმანად, რომელსაც აძობდნენ ველური ტომები დამარცხებულ მტერს და მოქიანდაი წადავლის სახით; 19. სრული მარცხი, ჭრახი; 20. ბრახი-დღიური ტანკი; 22. კორეული ავტომობილი;

25. გახული საუკუნის 50-ანი წლების ესპანური წყალქვეშა ნავი; 27. სამხედრო გემების თვითმფრინავების ან ტანკების დიდი შტაბი; 28. ქამური ელემენტი, რადიოაქტიური ლითონი; 29. აშშ-ს ავიაბაზა გრენლანდაზე; 30. მტაცებელი ფრინველი; 31. ინგლისური რევოლვერ „უელის“ მოდელი; 32. ქრისტეს გამაჯდელი.
შეშულაბ: 1. ესპანური პისტოლეტის „გაბილენდოს“ მოდელი; 2. ავსტრიული 9 მმ-ანი ავტომატური პისტოლეტი; 3. ესპანური ავიაკომპანია; 4. სამხედვითი იარაღი, გრძელი ითხსუნავიანი პირი;

5. ესპანური პისტოლეტი; 10. უბეღრი შტომხევე; 11. საზღაო ბრძოლა ძველ საბერძენიში; 12. სხვადასხვა სამხედრო-საინჟინრო ნავეგობა; 13. რისამე მარავი; 14. შეეცაროული საზენიტო-სარატელეო დანადგარი; 15. ქრისტეანული დღესასწაული; 21. რუსეთის საინჟინროსცილი საავტოტი; 23. ისრაელის ქვეითი ვარების საბრძოლო მანქანი; 24. სამხედრო ფორმის ტანსაცმელი; 25. ვახნის ნაწილი, რომელმაც დენითა მოთავსებული; 26. ერთი სახელმწიფოს შეარადებული თავდასხმა სხვა სახელმწიფოზე მიხი დაპყრობის მხზინი.

ქრწლის წინა ნომერში გამოქვეყნებული „არწნაღორდის“ პოსტები: **თხარაზულაბ**: 1. ფელდმეღელი; 5. ლინიფასი; 6. ტუ; 7. ნავი; 9. ტარანი; 10. გუნტანამი; 13. ტირანი; 15. ლახვი; 16. მადლი; 18. პითონი; 19. რუანდა; 20. რაბარი; 23. რანდი; 24. დელიონი; 27. ინსეს; 28. ბორდი; 29. პეანა; 30. ნოი; 31. დანი; 32. პანიკა. **შეშულაბ**: 1. ფვლანგი; 2. დენთი; 3. ერდოლანი; 4. ლეიტენანტი; 8. გრი; 10. გოლიკიპერი; 11. ნახიძიგი; 12. აღივეი; 13. ტამერერი; 14. რადიაკა; 17. რაკა; 21. პიგვიანი; 22. აღეპარა; 25. გარანდი; 26. იბოველა; 29. ჰუდი.

რაც არ გამოუვიდათ ავსტრიალებს, შვეიცარიალებმა დააბვირგვინეს

ერთ-ერთი საუკეთესო თანამედროვე პისტოლეტ-ტყვიამფრქვევი, რომელიც ჯერებითაც ზუსტად ისვრის

მორე მსოფლიო ომი, ძირითადად, პისტოლეტ-ტყვიამფრქვევის დაპირისპირების არააღაღ იქსა, – ბერმანელთაგან **MP38 და **MP40**, ხოლო საბჭოელთაგან **იჩა** და **იჩც**,**

ბრიტანელაბი – Sten-ებით, ხოლო ამერიკელაბი ბანუყრალი Thompson-ებით...

პისტოლეტ-ტყვიამფრქვევები თავიდანვე არ გამოირჩეოდა დიდი სიზუსტით, თუკი დაკეცილი კონდახით ისროდნენ.

თანამედროვე შვეიცარიული პისტოლეტ-ტყვიამფრქვევი MP9 კი, ძირითადად, დაკეცილი კონდახით სროლისთვისაა გათვლილი, მეტიც, მისი ავტომატური ჯერი მიზანში კარგი სიზუსტით მამინაც ზედება, თუკი ერთი ზელით ისვრი...

MP9-ში ასეთ სიზუსტეს ინჟინრებმა ერთი კონსტრუქციული თავისებურების გამოყენებით მიადწიეს, – გასროლისას ლულის ზისტი ჩაკეტვა ზდება, რაც ამცირებს გასროლისას წარმოქმნილი უკუკემის ძალას. ამან კი, თავის მხრივ, კონსტრუქტორებს მისცა საშუალება, MP9 უფრო მსუბუქი გაეკეთებინათ. MP9 მჭიდისა და ვაზნების გარეშე მხოლოდ 1,4 კგ-ს იწონის, ანუ დაახლოებით ავტომატური პისტოლეტის მსა აქვს, მაგრამ ტაქტიკურ-ტექნიკური მონაცემებით ცნობილ პისტოლეტ-ტყვიამფრქვევებს უტოლდება – MP-5K-ს, Ingram MAC-10-სა და Micro-Uzi-ს.

MP9 სათადარიგო მჭიდებითა და აქსესუარით დიპლომატში თავსდება

MP9 ქრლიმი

მცირე უკუცემის გამო MP9-დან ავტომატური ჯერით სროლა დაკეცილი კონდახით და ერთი ხელითაც შეიძლება

პისტოლეტ-ტყვიამფრქვევის ტარება ფეხზე დამატებული ბუდეშიც მოსახერხებელია

MP9 გახსნილი კონდახით

ჩვენი დროსი: MP9-ში
 გამოყენებულია ლულის მცირე წანაცვლების პრინციპი. სროლა ხდება ჩაკტილი საკეტიდან, რაც ასევე ზრდის სროლის სიზუსტეს. პისტოლეტ-ტყვიამფრქვევის სიტრეკე დაკეცილი კონდახით 30,3სმ-ია, ხოლო გაშლილი კი 52,3სმ. ლულის სიტრეკე 13სმ-ს აღწევს. სროლის ტემპი წთოში 900 გასროლას შეადგენს. მჭიდვები შეიძლება იყოს სამი სახის, რომლებშიც, შესაბამისად, 15, 20 ან 30 ცალი 9X19Para ტიპის ვაზნა იტევა. სროლის ეფექტური მანძილი 50 მ-ს შეადგენს.

შვეიცარიული MP9, ფაქტობრივად, მეორედ დაბადებულ ავსტრიულ პისტოლეტ-ტყვიამფრქვევ Steyr TMP-ს წარმოადგენს.

ცნობილმა ავსტრიულმა საიარაღო ფირმამ Steyr-Mannlicher-მა პისტოლეტ-ტყვიამფრქვევი TMP 1993 წელს შექმნა, მაგრამ არასწორი გათვლების გამო (რასაც დაუბატა ავსტრიის კანონები შესულდელი იარაღის ექსპორტი) კომერციული მოგება ვერ ნახა და 2001 წელს შეაჩერა ამ ტიპის იარაღის წარმოება.

შვეიცარიულმა ფირმამ Brügger+Thomet AG-მა ავსტრიელებისგან შეიძინა TMP-ს ყველა ნაწილი და უფლება კონსტრუქციასზე, რის შემდეგაც შვეიცარიულმა მოდერნიზებული პისტოლეტ-ტყვიამფრქვევი MP9-ის სახელით იარაღის მსოფლიო ბაზარზე გაიტანეს და წარმატებასაც მიაღწიეს.

MP9 ძალზე მოხერხებული პისტოლეტ-ტყვიამფრქვევია, წინა ხელის მოსაკიდებელი და გაშლილი კონდახი იარაღს კარგად აფიქსირებს ავტომატური ჯერით სროლის დროსაც. თუმცა, როგორც ზემოთ აღვინიშნეთ, MP9-ის სროლა ერთი ხელითაც შეიძლება, რაც მთავარია, დაკეცილი კონდახით MP9-ის ძალზე დასრულ ტარება შეიძლება ქურთუცის ქვეშ, ასეთ მდგომარეობაში მისი სიგრძე 30სმ-ს ოდნავ თუ აღემატება.

MP9-ს ხშირად იყენებენ როგორც მეორე დამხმარე იარაღს, მაგალითად ფორსმარცხელზე, სნიპერზე, ტანკეტზე, არტილერიისტებზე.

ინაკლი ალადაშვილი

MP9

658/30

ARMED AND DANGEROUS

MP9

